

कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयन
योजना २०२४ - २०३५

राप्ती सोनारी गाउँपालिका

लुम्बिनी, प्रदेश

अगैया , बाँके,

भूमिका गाउँपालिका अध्यक्ष

भूमिका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषय सूची

खण्ड क: कार्यकारी सारांश.....	7
१. कृषि विकास रणनीतिको संक्षिप्त सिंहावलोकन	7
२. राप्ति सोनारी गाउँपालिका एडीएस (ADS) कार्यन्वयन योजना.....	8
३. पालिका कृषि बिकासको परिकल्पना (Vision).....	9
४. पालिका कृषि बिकासको लक्ष (Mission).....	9
५. प्रमुख रणनीतिहरू.....	10
५.१ कृषि क्षेत्रको दिगो बिकासको लागि सामुहिक पहलको आवश्यकता.....	10
५.२ कृषि योजनामा तथ्यांकले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ.....	10
५.३ कृषि क्षेत्रको वास्तविक अवस्थाको नियमित अनुगमन.....	10
५.४ एकीकृत कृषि ऐन निर्माण ।.....	11
५.५ कृषि कर्ममा लाग्ने व्यक्तिहरूलाई नियमित उत्प्रेरणा प्रदान गर्ने.....	11
५.६ महिला र युवा कृषक लक्षित कार्यक्रममा जोड.....	11
५.७ सिमान्त र जग्गा बिहिन मजदुरहरूलाई स्रोतमा पहुँच.....	12
५.८ सामुदायिक बनहरूको आर्थिक लाभमा बढोत्तरी.....	12
५.९ स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा आवधिक समीक्षा सभाको आयोजना.....	12
५.१० तुलानात्मक लाभ तथा उच्च बजार माग भएका बाली र बस्तुहरूको पहिचान गर्ने.....	12
५.११ दिगो र किफायती कृषि अभ्यासलाई प्राथमिकता.....	13
५.१२ सामुदायिक खाद्य गोदाम निर्माण र संचालन.....	13
५.१३ कृषि क्षेत्रको लगानीका उद्देश्य र क्षेत्रहरू निर्दिष्ट गर्ने.....	13
क. कृषि संग सम्बन्धित सार्वजनिक बस्तु र सेवा अभिवृद्धि गर्न:.....	13
ख. नयाँ प्रविधिको बिकास र अवलम्बनलाई प्रोत्साहन गर्न:.....	14
ग. कृषि उपजहरूलाई प्रतिस्पर्धात्मक र नाफामुलक बनाउने:.....	14
खण्ड ख: गाउँपालिका प्रोफाइल.....	15
१. जनसंख्याको विवरण:.....	15
२. भूगोल र जलवायु.....	15

३. शिक्षा.....	15
४. स्वास्थ्य.....	15
५. पूर्वाधार.....	15
७. अर्थतन्त्र.....	17
खण्ड ग: राप्ति सोनारी गाउँपालिकाको कृषि विकास मार्गचित्र.....	19
१. कृषि विकास लक्ष्य:.....	19
२. कृषि विकास ध्येय.....	19
३. राष्ट्रिय कृषि विकास रणनीतिको संक्षिप्त सिंहावलोकन.....	19
३.१ एडीएस को महत्व.....	19
४. राप्ति सोनारीले एडीएस उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न कसरी योगदान गर्न सक्छ?.....	20
४.१ उत्पादन लागत घटाउँदै उत्पादकत्व अभिवृद्धिमा ध्यान दिनु पर्दछ.....	20
४.२ दिगो तरिका.....	20
४.३ बजार एकीकरण र उत्पादन प्रणाली विकास.....	21
४.४ विविधीकरण र व्यवसायीकरण:.....	21
४.५ जलवायु उत्थानशिलता:.....	22
४.६ क्षमता निर्माण र संस्थागत सुदृढीकरण:.....	22
४.७ वित्त र अन्य स्रोतहरूमा पहुँच.....	23
४.८ अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाइ.....	23
५. स्थानीय तहको सरकारको रूपमा राप्ति सोनारी नगरपालिकाको सीमितता.....	23
५.१ सीमित स्रोतहरू:.....	23
५.२ सीमित क्षमता.....	23
५.३ प्रतिस्पर्धी प्राथमिकताहरू.....	23
५.४ सरोकारवाला संलग्नताको अभाव.....	24
५.५ सीमित समन्वय.....	24
५.६ तथ्याङ्कको अभाव.....	24
खण्ड ग: फिल्ड भ्रमण, अवलोकन र डेस्क समीक्षाबाट तथ्य निष्कर्षहरू.....	25

१. स्वोट (SWOT) विश्लेषणबाट निष्कर्षहरू.....	25
२. रासी-सोनारीको कृषि अविकसित चुनौतीहरूको मूल कारण विश्लेषण.....	26
३. सामुदायिक सुझावहरू: परेटो विश्लेषणबाट नतिजाहरू	27
सामुदायिक सुझावहरूमा आधारित एडीएस उद्देश्यहरूको प्राथमिकताहरू समुदायका सदस्यहरू र सरोकारवालाहरूले पहिचान गर्ने.....	29
४. व्यवसायिक दृष्टिकोणबाट विकास: BMC प्रयोग गर्दै	30
५. कृषकको प्राथमिकता अनुसार बजेटको प्राथमिकता.....	30
६. माग संचालित रणनीतिक कार्य योजना	32
७. तालिम र विकास कार्य योजना.....	32
८. कृषक सहकारीका लागि क्षमता अभिवृद्धि (कृषि व्यवसाय योजना र नाफा).....	33
९. कृषिमा युवा सशक्तिकरण	33
१०. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र लचिलोपन बारे प्रशिक्षण: (दिगो कृषि अभ्यास)	34
११. मार्केटिङ र प्रचार गतिविधिहरू.....	34
८. ब्रान्डिङ र प्याकेजिङ वृद्धि	34
९. बजार विकास.....	35
१०. डिजिटल मार्केटिङ र अनलाइन उपस्थिति	35
११. उत्पादन विविधीकरण र मूल्य अभिवृद्धि	36
१२. कृषि सामग्री र रासायनिक मलखाद	37
१३. पर्यावरणमैत्री कीट र रोग नियन्त्रणको लागि अनुसन्धान र विकास.....	39
१४. वितरण नेटवर्क र समर्थन सेवाहरू स्थापना गर्नुहोस्.....	39
१५. आपूर्ति श्रृंखलामा फसल पछिको घाटा (Postharvest losses reduction) कम गर्न कार्यहरू ..	40
१६. बजार सम्बन्ध बलियो बनाउने :	41
१७. सचेतना तथा तालिम कार्यक्रम.....	42
१८. अनुदान र उद्यमशीलताबाट लगानीमा प्रतिफल वृद्धि.....	42
१९. सूचना र शिक्षामा पहुँच बढाउनुहोस्.....	43
२०. समर्थन बजार लिङ्केज र मूल्य श्रृंखला विकास	43

२१. वित्त र क्रेडिट सुविधाहरूमा पहुँच सुधार गर्नुहोस् :.....	43
२२. प्राविधिक सहयोग र विस्तार सेवाहरू बलियो बनाउनुहोस्.....	44
२३. अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यक्रमहरू	44
२४. समावेशीता र युवा र महिला संलग्नता	45
२५. कृषिमा युवा संलग्नता.....	45
२६. कृषिमा महिला सशक्तीकरण.....	45
२७. लिङ्गेज र साझेदारी प्रवर्द्धन.....	46
२९. योजना विचारहरू.....	48
खण्ड घ: कार्य योजनाका मापन योग्य सूचकहरू	50
१. खाद्य उत्पादन र आपूर्ति प्रणालीमा आत्मनिर्भरता.....	50
२. दिगो कृषि वृद्धि	51
३. कृषि प्रतिस्पर्धात्मकता अभिवृद्धि गर्ने.....	52
४. समावेशी कृषि वृद्धि	53
५. कृषि विकास हासिल गर्ने.....	55
६ दिगो जीविकोपार्जन सुधार.....	57
७. खाद्य सुरक्षा र गुणस्तर हासिल गर्ने	58
२. प्रमुख नतिजाहरू.....	60
अनुसूची १: कार्य योजना तर्जुमा गर्न अवलम्बन गरिएको प्रक्रियाहरू	65
अनुसूची २: अध्ययन र विश्लेषणमा उपयोग गरिएको मोडेलहरू	70
अनुसूची ३: चेकलिस्ट	79
अनुलग्नक ४. राप्ती सोनारी नगरपालिकाको लागि SWOT विश्लेषण.....	81
अनुसूची ५: कारण र प्रभाव विश्लेषण.....	84
अनुसूची ६ : व्यापार मोडेल क्यानभास.....	86
सन्दर्भ स्रोतहरू.....	88

खण्ड क: कार्यकारी सारांश

१. कृषि विकास रणनीतिको संक्षिप्त सिंहावलोकन

नेपालको विभिन्न आवधिक योजनाहरूमा कृषि क्षेत्रको विकासलाई प्राथमिकतामा राखे तापनि आशातीत रूपमा कृषि क्षेत्रको रूपान्तरण हुन सकेको देखिँदैन । कृषि क्षेत्रको चुनौतीहरूलाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकारले कृषि क्षेत्रको दीर्घकालीन सोच सहितको २० वर्षे कृषि विकास रणनीति वा एडीएस तर्जुमा गरी सन् २०१५ देखि २०२३५ सम्मका लागि लागू गरेको छ । यस रणनीतिले आगामी सन् २०३५ सम्म समग्र कृषि क्षेत्रलाई दिशानिर्देश गर्नेछ । यस अवधिमा एडीएस(ADS) को सफल कार्यान्वयनबाट कृषि क्षेत्रको संरचनामा बहु आयामिक परिवर्तन ल्याई निर्वाहमुखि अवस्थामा रहेको कृषि क्रमशः व्यवसायिक र औद्योगिक कृषिमा रूपान्तरण भई मुलुकमा रोजगारीका प्रशस्त अवसरहरू सिर्जना हुने अपेक्षा सहित कृषि पेशा एक आकर्षक, मर्यादित, सुरक्षित, र सम्मानजनक पेशाको रूपमा स्थापित हुनेछ विश्वास लिएको छ ।

नेपाल मुख्यता एक कृषि प्रधान देश हो, यसको जनसंख्याको एक महत्वपूर्ण हिस्सा आफ्नो जीविकोपार्जनको लागि कृषिमा संलग्न छ । कृषिले देशको अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ, रोजगारी, जी. डी. पी. (GDP) र खाद्य सुरक्षामा योगदान पुऱ्याउँछ । यद्यपि, यस क्षेत्रले न्यून उत्पादकत्व, उत्पादन प्रतिस्पर्धाको कमी, बजारमा सीमित पहुँच, अपर्याप्त पूर्वाधार, र जलवायु परिवर्तनको जोखिम जस्ता विभिन्न चुनौतीहरूको सामना गरिरहेको छ । एडीएस नेपालको कृषि क्षेत्रले सामना गरिरहेका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न र दिगो विकासका लागि यसको सम्भावनालाई उपयोग गर्न विकास गरिएको हो । २०१५ देखि २०३५ को अवधि (२० वर्ष) मा कृषि क्षेत्रको विकासलाई मार्गदर्शन गर्न संघीय सरकारले तयार पारेको एक बृहत् योजना हो । यस रणनीति पछाडिका मुलधारहरू तपशिल बमोजिम रहेका छन्

- **गरिबी न्यूनीकरण:** नेपालको अधिकांश ग्रामीण जनताको आयको प्रमुख स्रोत कृषि हो । ADS ले किसानहरूको लागि कृषि उत्पादकत्व र आमदानीका अवसरहरू वृद्धि गर्ने, अन्ततः गरिबी घटाउने र ग्रामीण जीवनस्तरमा सुधार गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।
- **खाद्य सुरक्षा:** खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु एडीएस(ADS) को महत्वपूर्ण उद्देश्य हो । कृषि विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै, रणनीतिले स्वदेशी खाद्य उत्पादन बढाउन, आयातमा निर्भरता घटाउने र पौष्टिक र किफायती खाद्यान्नमा पहुँच सुधार गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।
- **आर्थिक वृद्धि:** एडीएस(ADS) ले नेपालको समग्र आर्थिक वृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने कृषि क्षेत्रको सम्भावनालाई मान्यता दिन्छ । आधुनिक प्रविधि, मूल्य शृङ्खला विकास र बजार

एकीकरणको प्रवर्द्धन गरी कृषिलाई निर्वाहमुखीबाट व्यावसायिक उन्मुख खेतीमा रूपान्तरण गर्ने रणनीतिको लक्ष्य रहेको छ ।

- **जलवायु उत्थानशीलता:** नेपाल जलवायु परिवर्तनको उच्च जोखिममा छ, कृषिमा प्रतिकूल प्रभावहरू छन्। ADS ले क्षेत्रको लचिलोपन र अनुकूलन क्षमता बढाउनको लागि संरक्षण कृषि, सुधारिएको सिँचाइ प्रणाली, र बाली विविधीकरण जस्ता जलवायु लचिलो कृषि अभ्यासहरूलाई जोड दिन्छ।
- **रोजगारी सृजना:** नेपालमा सबैभन्दा बढी रोजगार दाता कृषि नै हो। एडीएस(ADS) ले कृषि व्यवसाय, उद्यमशीलता, र ग्रामीण गैर-कृषि गतिविधिहरू प्रवर्द्धन गरेर, विशेष गरी युवाहरूको लागि कृषि क्षेत्रमा थप रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्न खोज्छ।
- **दिगो स्रोत व्यवस्थापन:** ADS ले दीर्घकालीन कृषि उत्पादकत्वका लागि दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनको महत्त्वलाई मान्यता दिन्छ। यसले पानी व्यवस्थापन, माटो संरक्षण, र जैव विविधता संरक्षण सहित वातावरण मैत्री अभ्यासहरू अपनाउने प्रवर्द्धन गर्दछ।

२. राप्ति सोनारी गाउँपालिका एडीएस (ADS) कार्यन्वयन योजना

एडीएसको सफल कार्यन्वयनका लागि राप्ति सोनारी गाउँपालिकाले एडीएसको परिकल्पना, ध्येय र यसले अवलम्बन गरेको कृषि रूपान्तरणको मार्ग चित्र, रणनीतिक रूपरेखा तथा प्राथमिकताहरूलाई समेटेटी यस पालिकामा रहेको कृषि क्षेत्रको विशिष्ट चुनौती र सम्भावनालाई गहन अध्ययन गरि स्थानीय समुदायको आवश्यकता र आकांक्षाहरूलाई समेटेटी यस एडीएस कार्यन्वयन कार्य योजना तयार गरिएको छ ।

पश्चिम नेपालको राप्ति सोनारी गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय एवं सांस्कृतिक विकासमा कृषिले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । कृषि क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक लाभको सदुपयोग गरी पालिकाले आफ्नो समग्र विकासका लक्ष्य हासिल गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ । यसका लागि कृषिको सबल र कमजोर पक्षहरूको सघन विश्लेषण, सो का आधारमा पालिका भित्र कृषि क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ संस्थाहरू, कृषि ज्ञान केन्द्र (बाँके), प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकरण परियोजना, कोशे बाली अनुसन्धान कार्यक्रम (खजुरा), एग्रोभेट, कृषि क्याम्पसहरू, कृषि सहकारीहरू, स्थानीय बैंक, कृषि बिमा

कम्पनी, कृषक समूह महासंघ, राष्ट्रिय गाउँपालिका महासंघ, कृषिको थोक तथा खुद्रा विक्रेताहरू, स्थानीय कृषि उद्योगहरू (धान मिल, तेल मिल आदि) तथा अन्य कृषिसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरू बीचको प्रभावकारी समन्वय र परिचालन, सृजनात्मक खेती प्रविधिको पहिचान, प्रसार र अवलम्बन, प्रभावकारी अनुगमन प्रणालीको स्थापना र उपयोग, तथा कृषक केन्द्रित निरन्तर मौद्रिक र गैर मौद्रिक उत्प्रेरणामूलक कार्यक्रमहरू मार्फत यस पालिकाको कृषि तथा खाद्य प्रणालीको दिगो तथा उत्थान शील विकास मार्फत यस राप्ती सोनारी गाउँपालिकाको बृहतस्तर, समावेशी र दिगो आर्थिक विकास हासिल गर्नु एडीएस कार्यन्वयन कार्य योजना- २०८० को प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । यस कार्य योजनामा कृषि तथा खाद्य प्रणालीलाई कृषि उत्पादन सामग्री आपूर्ति, उत्पादनका सम्पूर्ण प्रक्रिया, कृषि उपज प्रशोधन तथा भण्डारण, यसको बिक्री वितरण, बजारी करण तथा उपभोगको सम्पूर्ण कार्यहरूलाई समेटिएको छ ।

यस कार्यकारिणी सारांशले राप्ती सोनारी गाउँपालिकाको प्रतिस्पर्धात्मक लाभलाई बढावा दिन यी माथि उल्लेखित कृषि तथा खाद्य प्रणालीको सबै चरण र पक्षहरूको समग्र रूपान्तरणमा गर्ने पालिकाले लिनु पर्ने रणनीतिक पहलहरूको रेखांकित गर्दछ । यस कार्य योजनाको सम्पूर्ण अवधारणा Plan-Do-Act-Check (PDCA) अर्थात् सहभागी मूलक योजना निर्माण (Plan), योजना कार्यन्वयन(Do), योजनाको निरीक्षण (Check) र निरीक्षणले देखाएका कमी कमजोरीको सुधार (Act) भन्ने मोडेल चक्रमा आधारित रहेको छ । पिडिसिए को रणनीतिक योजना चक्र अनुसार कृषि विकासलाई एक निरन्तर कार्यको रूपमा लिनु पर्दछ जस अनुसार नयाँ योजना निर्माण (प्लान), कार्यन्वयन (डु), निरीक्षण (चेक), र कमजोरीको सुधार (एक्ट) र अघिल्लो योजनाको सिकाइका आधारमा पुन नयाँ योजना निर्माण पर्दछन् ।

३. पालिका कृषि बिकासको परिकल्पना (Vision)

यस कार्य योजना लेखनका क्रममा गरिएका अन्तरक्रिया तथा गोष्ठमा सरोकारवालाहरूले राप्ती सोनारी गाउँपालिकाको लागि तपशिल अनुसारको कृषि बिकासको परिकल्पना निर्माण गरेका छन् ।

“खाद्य सम्प्रभुता उन्मुख आत्मनिर्भर, दिगो, प्रतिस्पर्धात्मक र समावेशी कृषि तथा खाद्य प्रणाली जसले आर्थिक वृद्धिलाई अगाडि बढाउँछ, जीविकोपार्जन सुधारमा योगदान पुऱ्याउँछ र राप्ती सोनारीको जनताको लागि खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्दछ”

४. पालिका कृषि बिकासको लक्ष (Mission)

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सहितको समृद्ध र सुखी राप्ती सोनारी पालिकामा ।

५. प्रमुख रणनीतिहरू

५.१ कृषि क्षेत्रको दिगो बिकासको लागि सामूहिक पहलको आवश्यकता

पालिका भित्र कृषि क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ संस्थाहरू, कृषि ज्ञान केन्द्र (बाँके), प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकरण परियोजना, कोशे बाली अनुसन्धान कार्यक्रम (खजुरा), एग्रोभेट, कृषि क्याम्पसहरू, कृषि सहकारीहरू, कृषक समूह महासंघ, कृषिको थोक तथा खुद्रा विक्रेताहरू, कृषि उद्योगहरू (धान मिल, तेल मिल आदि) प्रभावकारी समन्वय र परिचालन गर्न पालिकाले अध्यक्ष वा उपाध्यक्ष वा अन्य जनप्रतिनिधिको नेतृत्वमा एक “कृषिका लागि सामूहिक पहल” नाम रहेको एक संजाल निर्माण, त्यसको संस्थागत विकास र परिचालन गर्ने ।

५.२ कृषि योजनामा तथ्यांकले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ

तथ्यांकले योजना तर्जुमामा वर्तमान परिस्थिति कुन अवस्थामा रहेको छ र आगामी दिनमा कुन क्षेत्रमा कार्य गर्नु पर्दछ भन्ने महत्त्वपूर्ण जानकारी प्रदान गर्दछ जसले पालिकाले सुसूचित निर्णय गर्न सक्दछ। कृषि योजनामा तथ्यांकले पालिका र स्थानीय स्तरमा रहेका सरोकारवालाहरूलाई स्रोत बाँडफाँडलाई प्राथमिकता दिन, स्रोत दुरुपयोगको जोखिम न्यूनीकरण गर्न, दिगो र लाभदायक कृषि प्रविधिहरू अवलम्बन गर्न तथा उत्पादकत्व बढाउन योगदान गर्दछ । यस प्रक्रियामा नगरपालिकाले स्थानीय विकास साझेदारहरूसँगको समन्वयमा भर्खरको कृषि गणनाबाट सान्दर्भिक तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रत्येक पाँच वर्षमा कृषि नमूना सर्वेक्षण गराउनुपर्छ । यस्तो तथ्याङ्कले कृषि परिवार, प्राकृतिक स्रोतको उपलब्धता (जमिन, पानी, वन आदि), खाद्य उत्पादन र आवश्यकताहरू आदि बारे जानकारी समावेश गर्नुपर्छ । यसका लागि विज्ञको सहयोगमा तथ्यांक संकलन गर्ने प्रणाली निर्माण गर्नु पर्दछ । यसका आधारमा “कृषिका लागि सामूहिक पहल” मार्फत पालिकाले एक कृषि तथ्यांक संकलन नीति निर्माण गरि अनुमोदन गर्नु पर्दछ ।

५.३ कृषि क्षेत्रको वास्तविक अवस्थाको नियमित अनुगमन

स्थानीय कृषि परिदृश्य बुझ्न तथा चुनौतीहरू र अवसरहरू पहिचान गर्न नियमित अनुगमन महत्त्वपूर्ण हुन्छ । व्यवस्थित अनुगमन मार्फत, जलवायुको सूचना, माटो अवस्था, कीरा र रोगको प्रकोपको अवस्था र बजारका प्रवृत्तिहरू जस्ता मुख्य कारकहरू निगरानी गर्न सकिन्छ । यस प्रकारका जानकारीले पालिका तथा कृषिका सरोकारवालाहरूलाई तथ्यमा आधारित भई निर्णय गर्ने आधार बनाउँछ, आफ्नो रणनीतिहरूलाई समय सापेक्ष समायोजन गर्न, उपयुक्त प्रविधिहरू पहिचान र उपयोग गर्न एवं समयमै उपयुक्त हस्तक्षेपहरू गर्न सक्षम बनाउँछ । यसका लागि विज्ञको सहयोगमा एक सरल र व्यवहारिक

अनुगमन प्रणाली (कस्तो परियोजनाको, के-के कुरामा र कुन-कुन सूचनाहरूको अनुगमन गर्ने, कस्ता तथ्यांक कस्तो ढाँचामा संकलन गर्ने र कसले प्रतिवेदन तयार गर्ने आदि) को निर्माण गर्नु पर्दछ। यसका आधारमा पालिकाले “कृषिका लागि सामूहिक पहल” मार्फत एक अनुगमन नीति निर्माण गरि अनुमोदन गर्नु पर्दछ। नियमित रूपमा गरिने अनुगमनमा जनप्रतिनिधिको अनिवार्य सहभागिता रहनु पर्दछ।

५.४ एकीकृत कृषि ऐन निर्माण ।

पालिकाले स्थानीय परिस्थिति अनुसारको एकीकृत कृषि ऐन निर्माण गर्नु पर्दछ। यस्तो ऐनले कृषि उत्पादन सामग्री, कृषि उपज उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, बजारीकरण तथा उपभोगका चरणहरूलाई समेट्नु पर्दछ। यस्तो ऐन निर्माण गर्न पालिकाले राष्ट्रिय गाउँपालिका महासंघ र राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघको सहयोग लिन सकिन्छ। पालिकाले “कृषिका लागि सामूहिक पहल” मार्फत ऐन निर्माण सहजीकरण गर्न सक्दछ।

५.५ कृषि कर्ममा लाग्ने व्यक्तिहरूलाई नियमित उत्प्रेरणा प्रदान गर्ने

कृषि कर्ममा लाग्ने व्यक्तिहरूलाई पालिकाले विभिन्न प्रकारका उत्प्रेरणाका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्दछ। यस्ता उत्प्रेरणाहरू मौद्रिक र गैर मौद्रिक दुवै हुन सक्दछ। मौद्रिक उत्प्रेरणा जस्तै कृषकलाई दिने सबै प्रकारका अनुदानलाई पूर्ण पारदर्शी, उत्तरदायी र समावेशी बनाउनु पर्दछ। यसका लागि निजी वा सरकारी बैंक र स्थानीय गैर सरकारी संस्थाहरूको सहकार्यमा ई-भौचर प्रणाली मार्फत अनुदान प्रदान गर्न सिफारिस गरिएको छ। गैर मौद्रिक उत्प्रेरणाहरूमा पुरस्कार, वार्षिक कृषि तथा खाद्य मेलाको आयोजना, कृषक भ्रमण आदिले कृषकलाई उत्पादन बढाउन उत्प्रेरित गर्ने, नयाँ प्रविधिहरू सिक्ने र अवलम्बन गर्ने जस फाइदाहरू प्रदान गर्दछ। यस प्रतिवेदन निर्माण गर्दा कस्तो सहयोग उपयुक्त हुन्छ भनि सोधिएको पश्चमा प्राविधिक सेवाको उपलब्धता, बजार मुखी उत्पादन प्रणालीको अवलम्बन र स्थानीय स्तरमा प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादीको उत्पादन क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय प्राथमिकतामा रहेको देखिएको छ भने अनुदान सहयोगलाई छैठौँ स्थानमा राखिएको छ। यसबाट के देखिन्छ भने पालिकाले अनुदान मुखी हुने प्रवृत्तिबाट विस्तारै प्राविधिक सेवा विस्तार तर्फ ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ।

५.६ महिला र युवा कृषक लक्षित कार्यक्रममा जोड

ग्रामीण क्षेत्रमा महिला कृषकहरूको भूमिका बढी रहेको सन्दर्भमा र युवाहरूको कृषि प्रतिको बढ्दो विकर्षणलाई ध्यानमा राखी पालिकाले आफ्नो कार्यक्रममा लक्ष नै यकिन गरि कार्यक्रमहरू निर्माण गर्नु पर्दछ।

५.७ सिमान्त र जग्गा बिहिन मजदुरहरूलाई स्रोतमा पहुँच

पालिकाले बढी रहेको खाद्यान्न आयातलाई कम गर्न र पालिकाको कुल ग्राहस्ता बढाउन पालिका भित्र रहेको बाझो तथा खालि जमिन यकिन गरी त्यस्तो जग्गाहरू न्यूनतम शुल्कमा सीमान्त र जग्गा विहीन मजदुरहरूलाई कृषि उपज उत्पादन प्रयोगको लागि उपलब्ध गराउन सके यसले गरिबी निवारणमा महत्वपूर्ण योगदान दिन सक्दछ ।

५.८ सामुदायिक बनहरूको आर्थिक लाभमा बढोत्तरी

पालिका भित्र भएका सामुदायिक बन क्षेत्रहरूको यकिन तथ्यांक संकलन गरि खाली क्षेत्रहरूमा फलफूल, जडीबुटी, मरिच, आदि जस्ता बालीहरूको व्यवसायिक उत्पादन गरी त्यस्ता सामुदायिक बनहरूको आर्थिक लाभमा बढोत्तरी गर्नु पर्दछ ।

५.९ स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा आवधिक समीक्षा सभाको आयोजना

आवधिक सहभागितामुलक समीक्षाले पालिकाको कार्यक्रम र कार्य योजना नेपाल सरकारको कृषि विकास रणनीति (ए.डी.एस.) का प्राथमिकताहरू र स्थानीय समुदायको आवश्यकता र आकांक्षाहरूसँग मिल्नेछ कि छैन भन्ने सुनिश्चित सहयोग पुर्याउँछ । स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा गरिने आवधिक समीक्षा र योजना प्रक्रियाले पालिकाको योजनालाई अपनत्व लिन र सशक्त रूपमा सहभागी हुने अवस्था सिर्जना गर्दछ । यसका लागि स्थानीय विकास साझेदारहरूसँगको समन्वय पालिकाको प्रक्रियाको नेतृत्व गर्नुपर्छ । यस्तो सहभागितामुलक समीक्षा र योजना तर्जुमा पालिकाको वार्षिक कार्यक्रम र बजेट निर्माण गर्नु अघि वार्षिक आयोजना गर्नु पर्दछ । यस्तो योजना तर्जुमाको क्रममा कुन सरोकारले कस्तो भूमिका निर्वाह गर्ने र कति मात्रामा कहाँ कस्तो स्रोत परिचालन गर्ने भन्ने विवरण पालिकामा प्रस्तुत गर्नु पर्दछ ।

५.१० तुलानात्मक लाभ तथा उच्च बजार माग भएका बाली र वस्तुहरूको पहिचान गर्ने

कृषि उत्पादकत्व र स्रोत व्यवस्थापनलाई अनुकूलन एवं अभिवृद्धि गर्नको लागि पालिकाले तुलानात्मक लाभका बाली र वस्तुहरूको प्रथामिकिकरण गर्नु पर्दछ । यस प्रक्रियामा पालिकाले कृषिका लागि सामूहिक पहल संजाललाई परिचालन गर्नु पर्दछ । यस्ता बाली वस्तुहरूमा अन्न, दाल बाली, तेल बाली का अतिरिक्त औषधीय र सुगन्धित जडीबुटीको उत्पादन र प्रशोधन, कृषि-पर्यटन, कृषि-

फलफूल/बन प्रणाली, धान-माछा-हाँस/कुखुराको एकीकृत उत्पादन, प्राङ्गारिक तथा वातावरण मैत्री खेती आदि पर्न सक्दछ, जसले कृषकले उत्पादन लागत घटाई कुल मुनाफा बढाउन सक्नु ।

५.११ दिगो र किफायती कृषि अभ्यासलाई प्राथमिकता

कृषि प्रणालीको दीर्घकालीन संरक्षण गरि प्राकृतिक स्रोतहरू आगामी पुस्तालाई सुरक्षित वा संरक्षित रूपमा हस्तान्तरण गर्न दिगो र किफायती कृषि अभ्यासहरूको प्राथमिकता सर्वोपरि हुन्छ। राप्ती सोनारी गाउँपालिकाले माटोको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्ने, जलस्रोतको संरक्षण गर्ने, जलवायु परिवर्तनको असरलाई न्यूनीकरण गर्ने, कृषि अभ्यासहरू मार्फत हुने हरित ग्रिह ग्याँस उत्सर्जन घटाउने र जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने अभ्यासहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्छ। यसका लागि दाल बालीमा आधारित बाली चक्रको अवलम्बन, एकीकृत रोग किरा व्यवस्थापन, प्राङ्गारिक र वातावरण मैत्री उत्पादनमा जोड, पशु र बालीको एकीकृत उत्पादन, किफायती सिँचाइका प्रविधिहरू, र कृषि-पर्यावरण प्रणालीको अवलम्बन, जस्ता दिगो कृषिका सिद्धान्तहरूलाई एकीकृत गर्दै पालिकाले लचिलोपन बढाउन, रासायनिक मल र विषादीको प्रयोगलाई क्रमिक रूपमा निर्भरता घटाउन र आफ्नो कृषि प्रणालीको दीर्घायु सुनिश्चित गर्न सक्छ।

५.१२ सामुदायिक खाद्य गोदाम निर्माण र संचालन

पालिकाले विभिन्न परियोजना तथा कृषि सहकारीहरूको समन्वयमा धान, गहुँ, मकै, दाल तथा तेल बालीहरूलाई लक्षित गरि पालिकाको उपयुक्त स्थानहरूमा आवश्यकता बमोजिम सामुदायिक खाद्य गोदाम निर्माण गर्न । यसले सिजनमा सस्तो मूल्यमा बेच्नु पर्ने बाध्यता र भण्डारणमा हुने क्षतिबाट कृषकहरू संरक्षित हुन्छन् । सामुदायिक खाद्य गोदाममा भण्डारण गर्ने कृषकहरूलाई स्थानीय बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसँग सम्झौता गरी भण्डारण गरेको बालीको मात्रा अनुसार ऋण प्रवाह गर्ने बन्दोबस्त मिलाउने ।

५.१३ कृषि क्षेत्रको लगानीका उद्देश्य र क्षेत्रहरू निर्दिष्ट गर्ने

पालिकाले तपसिलका उद्देश्यहरू प्राप्ति गर्न कृषि क्षेत्रको लगानीलाई केन्द्रित गर्नु पर्दछ ।

क. कृषि संग सम्बन्धित सार्वजनिक बस्तु र सेवा अभिवृद्धि गर्न: लगानीको पहिलो प्राथमिकता व्यक्तिगत सम्पत्ति निर्माण र वृद्धि (जस्तो व्यक्तिगत रूपमा प्रदान गर्ने नगद अनुदान, मेसिनरी औजार आदि) गर्न भन्दा कृषि संग सम्बन्धित सार्वजनिक सेवा र सुविधा अभिवृद्धि गर्न लगानी गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यस्ता सार्वजनिक सम्पत्ति र सेवाहरूमा सिँचाई कुलो, पालिकाले संचालन गर्ने कृषि ढुवानी साधन, हाट बजार, संकलन केन्द्र आदिको निर्माण र आधुनिकीकरण, न्यूनतम

समर्थन मूल्यको कार्यन्वयन, कृषि उपजहरूको बजारिकरणमा सहयोग र सुनिश्चितका आदि पर्दछन्।

ख. नयाँ प्रविधिको विकास र अवलम्बनलाई प्रोत्साहन गर्न: यसमा मौद्रिक र गैर मौद्रिक प्रोत्साहनहरू पर्न सक्दछन् । वार्षिक कृषि तथा खाद्य मेलाको आयोजना, कृषक भ्रमण तथा प्रदेश भित्र वा अन्य ठाउँमा सफल कृषक विज्ञहरूलाई आमन्त्रण गरी पालिका भित्रका कृषकहरूलाई व्यवहारिक तालिम प्रदान गर्ने आदिले नयाँ प्रविधिको पहिचान र अवलम्बनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सक्दछ । कहिले कहीं नयाँ प्रविधिको व्यापक रूपमा बिस्तार गर्नु परेमा त्यस्ता प्रविधिहरूमा लाग्ने खर्चमा पालिकाले लगानी गर्नु पर्छ । पालिकाले क्रमिक रूपमा कृषि क्षेत्रमा डिजिटल प्रविधिको उपयोगमा बढोत्तरी गर्ने । यसका लागि जल तथा मौसम विभागको समन्वयमा मोबाइल मार्फत मौसमी सूचनाको जानकारी प्रदान गर्ने व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।

ग. कृषि उपजहरूलाई प्रतिस्पर्धात्मक र नाफामुलक बनाउने: कृषि उपजहरूलाई प्रतिस्पर्धात्मक र नाफामुलक बनाउन उत्पादन लागत घटाउने उद्देश्यले कृषकहरूलाई अनुदान प्रदान गर्नु पर्दछ । न्यूनतम समर्थन मूल्य, प्रतिफलमा आधारित अनुदान, उत्पादन सामाग्री तथा मेसिनरी औजारमा अनुदान आदि कार्यक्रम मार्फत कृषि उपजहरूलाई प्रतिस्पर्धात्मक र नाफामुलक बनाउन सहयोग पुग्दछ । यसका लागि पालिकाले निजी वा सरकारी बैंक र स्थानीय गैर सरकारी संस्थाहरूको सहकार्यमा ई-भौचर प्रणाली मार्फत अनुदान प्रदान गर्न सके अनुदान वितरण पारदर्शी, उत्तरदायी र समावेशी बन्न सहयोग पुग्दछ ।

खण्ड ख: गाउँपालिका प्रोफाइल

१. जनसंख्याको विवरण: राप्ती सोनारी गाउँपालिका नेपालको पश्चिमी भाग, लुम्बिनी प्रान्तको दाङ बाँके जिल्लामा अवस्थित छ। राप्ती सोनारी नगरपालिकाको आधिकारिक वेबसाइटमा उपलब्ध पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार करिब ५९,९४६ जनसङ्ख्या भएको यो अपेक्षाकृत ठूलो नगरपालिका हो। राप्ती सोनारी गाउँपालिकाको अधिकांश जनसंख्या थारु समुदायको छ, जो आफ्नो जीविकोपार्जनका लागि मुख्यतया कृषिमा निर्भर छन्। नगरपालिकामा ब्राह्मण, क्षेत्री र मगर समुदाय सहित अन्य धेरै जातीय समुदायको बसोबास रहेको छ।

२. भूगोल र जलवायु: यो नगरपालिका नेपालको तराई क्षेत्रमा समुन्द्र सतहबाट ३०० मिटरको उचाइमा अवस्थित छ। हावापानी उष्णकटिबंधीय छ, तातो गर्मी र हल्का जाडोको साथ। मनसुन सिजन जुनदेखि सेप्टेम्बरसम्म रहन्छ, सबैभन्दा भारी वर्षा सामान्यतया जुलाई र अगस्टमा हुन्छ। यो नगरपालिका घना जङ्गलले घेरिएको छ र १०४२ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल भएको बाघ र हात्तीलगायत थुप्रै वन्यजन्तु प्रजातिहरूको घर हो।

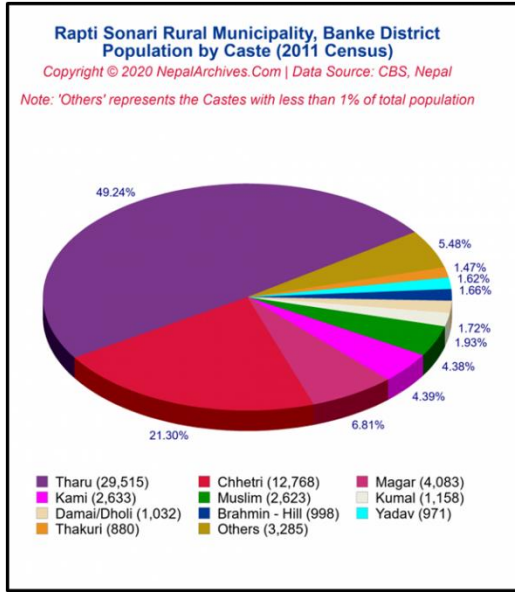
३. शिक्षा: राप्ती सोनारी गाउँपालिकामा धेरै सरकारी प्राथमिक र माध्यमिक विद्यालय छन्, तर पूर्वाधार र स्रोतसाधनको अभावमा नगरपालिकाको शिक्षाको गुणस्तर सामान्य रूपमा कमजोर छ।

४. स्वास्थ्य: नगरपालिकामा एक प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र छ जसले जनसंख्यालाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दछ। स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सीमित छ, विशेष गरी नगरपालिकाका अधिक दुर्गम क्षेत्रहरूमा। आधुनिक स्वास्थ्य सुविधाका लागि नागरिकले नजिकैका सहर जानुपर्छ।

५. पूर्वाधार: नगरपालिकासँग सीमित पूर्वाधारहरू छन्, थोरै पक्की सडकहरू र अविश्वसनीय विद्युत आपूर्ति। सुरक्षित पिउने पानीको उपलब्धता पनि सीमित छ, धेरै घरपरिवारहरू दूषित पानीका स्रोतहरूमा निर्भर छन्।

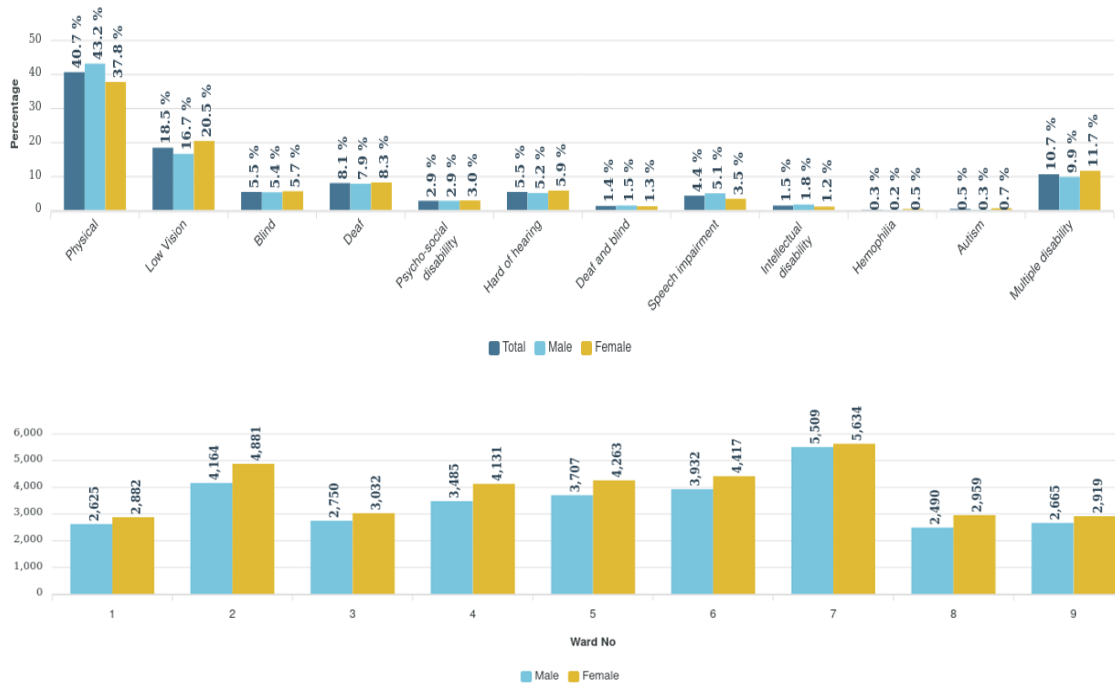

६. संस्कृति: रासी सोनारी गाउँपालिकामा रहेको थारु समुदायको अनौठो परम्परा र रीतिरिवाजले भरिपूर्ण

सांस्कृतिक सम्पदा रहेको छ । समुदाय माघी नृत्य र सखिया नृत्य जस्ता नृत्य प्रकारका लागि परिचित छ। तीर्थयात्रीहरूको लागि लोकप्रिय गन्तव्य नारायण मन्दिर लगायतका विभिन्न धार्मिक स्थलहरू पनि नगरपालिकामा छन्। नगरपालिकाको एक अद्वितीय सांस्कृतिक सम्पदा पनि छ र सुन्दर वन र वन्यजन्तुले घेरिएको छ, यसलाई पारिस्थितिक पर्यटनको लागि सम्भावित आकर्षक गन्तव्य बनाउँछ। नगरपालिकाले स्थानीय बीउको गुणस्तर र उपलब्धतामा सुधार गर्न र बाली उत्पादन बढाउन सिँचाइ र पानी व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्न बीउ बैंक स्थापना गर्ने योजना पनि बनाएको छ। वेबसाइटले मल, सिँचाइ, र

बीउ वितरणको लागि अनुदान सहित कृषिलाई समर्थन गर्न स्थानीय सरकारका पहलहरूको जानकारी पनि प्रदान गर्दछ।

७. अर्थतन्त्र: राप्ती सोनारी गाउँपालिकाको मुख्य आर्थिक गतिविधि कृषि हो, जसमा अधिकांश जनसंख्या खेतीपातीमा संलग्न छन्। नगरपालिका धान, गहुँ, मकै, तरकारी जस्ता बाली उत्पादनमा परिचित छ। नगरपालिकाबाट संकलन गरिएको तलको तालिकाले राप्ती सोनारी नगरपालिकामा कृषिको अवस्थाको सामान्य बुझाइ प्रस्तुत गर्दछ। सुरक्षित र दिगो तरकारी उत्पादन अभ्यासका लागि किसानहरूमा प्राविधिक सीप र ज्ञानको अभाव, सुरक्षित बाली तथा पशुजन्य उत्पादनका लागि मानक सञ्चालन प्रक्रिया (एसओपी)को अभाव र भण्डारणका लागि कमजोर पूर्वाधार जस्ता चुनौतीका कारण यी बालीको उत्पादन र बिक्री प्रभावित भएको छ। र कृषि उत्पादन ढुवानी। साथै, जलवायु परिवर्तन र सम्बन्धित प्रकोपहरूले राम्रो फसल उत्पादन गर्ने किसानको क्षमतामा गम्भीर असर पारेको छ।

वार्ड	घरधुरी	कृषि योग्य जमिनको क्षेत्रफल (बिघा)	कृषि आम्दानी	लगानी	Return on Investment
१	१३०६	२०००	२० लाख	१० लाख	१० लाख
२	२२४२	६०००	१६ लाख	८ लाख	८ लाख
३	११०५	३०००	४० लाख	२० लाख	२० लाख
४	१७७६	५०००	२० लाख	१० लाख	१० लाख
५	१८००	४०००	२० लाख	८ लाख	१२ लाख
६	१९००	४०००	३० लाख	१५ लाख	१५ लाख
७	२४९८	४५००	४५ लाख	२१ लाख	२४ लाख
८	वार्ड द्वारा उपलब्ध गराउन नसकिएको				
९	वार्ड द्वारा उपलब्ध गराउन नसकिएको				

खण्ड ग: राप्ति सोनारी गाउँपालिकाको कृषि विकास मार्गचित्र

१. कृषि विकास लक्ष्य: नगरपालिकाले राप्ति सोनारीको कृषि क्षेत्रलाई मुख्य चुनौतिहरू सम्बोधन गर्दै, समावेशी वृद्धि प्रवर्द्धन र दिगोपन सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य लिएको छ। यसले देशमा गरिबी न्यूनीकरण, खाद्य सुरक्षा, आर्थिक वृद्धि र वातावरणीय दिगोपनमा योगदान पुऱ्याउने आधुनिक, प्रतिस्पर्धी र लचिलो कृषि प्रणालीको परिकल्पना गरेको छ ।

२. कृषि विकास ध्येय: नगरपालिकाको लागि भिजन आत्मनिर्भर, दिगो, प्रतिस्पर्धात्मक र समावेशी कृषि क्षेत्र जसले आर्थिक वृद्धिलाई अगाडि बढाउँछ, सुधारिएको जीविकोपार्जनमा योगदान पुऱ्याउँछ र राप्ति सोनारीका जनताको लागि खाद्य र पोषण सुरक्षा सिर्जना गर्दछ। (सरोकारवालाहरू द्वारा बनाईएको)।

३. राष्ट्रिय कृषि विकास रणनीतिको संक्षिप्त सिंहावलोकन: नेपालको एडीएस २० वर्षको अवधिमा (सन् २०१५ — २०३५) कृषि क्षेत्रको विकासलाई मार्गदर्शन गर्न राष्ट्रिय सरकारले तयार पारेको बृहत् योजना हो।

३.१ एडीएसको महत्व: नेपाल मुख्यतया एक कृषि प्रधान देश हो, यसको जनसंख्याको एक महत्वपूर्ण हिस्सा आफ्नो जीविकोपार्जनको लागि कृषिमा संलग्न छ। कृषिले देशको अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ, रोजगारी, जीडीपी र खाद्य सुरक्षामा योगदान पुऱ्याउँछ। यद्यपि, यस क्षेत्रले न्यून उत्पादकत्व, उत्पादन प्रतिस्पर्धाको कमी, बजारमा सीमित पहुँच, अपर्याप्त पूर्वाधार र जलवायु परिवर्तनको जोखिम जस्ता विभिन्न चुनौतीहरूको सामना गरिरहेको छ। एडीएस नेपालको कृषि क्षेत्रले सामना गरिरहेका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न र दिगो विकासका लागि यसको सम्भावनालाई उपयोग गर्न विकास गरिएको हो। रणनीति पछाडि निम्न तर्कहरू अघि सारिएका छन् ।

क. **समावेशता:** गरिबी न्यूनीकरण: नेपालको अधिकांश ग्रामीण जनताको आयको प्रमुख स्रोत कृषि हो। एडीएसले किसानहरूको लागि कृषि उत्पादकत्व र आमदानीका अवसरहरू वृद्धि गर्ने, अन्ततः गरिबी घटाउने र ग्रामीण जीवनस्तरमा सुधार गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

ख. **खाद्य तथा पोषण सुरक्षा:** खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु एडीएसको महत्वपूर्ण उद्देश्य हो। कृषि विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै, रणनीतिले स्वदेशी खाद्य उत्पादन बढाउन, आयातमा निर्भरता घटाउने र पौष्टिक र किफायती खाद्यान्नमा पहुँच सुधार गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

- ग. **बृहतस्तर आर्थिक वृद्धि:** एडीएसले नेपालको समग्र आर्थिक वृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने कृषि क्षेत्रको सम्भावनालाई मान्यता दिन्छ। आधुनिक प्रविधि, मूल्य शृङ्खला विकास र बजार एकीकरणको प्रवर्द्धन गरी कृषिलाई निर्वाहमुखीबाट व्यावसायिक उन्मुख खेतीमा रूपान्तरण गर्ने रणनीतिको लक्ष्य रहेको छ ।
- घ. **जलवायु परिवर्तन उत्थानशीलता:** नेपाल जलवायु परिवर्तनको उच्च जोखिममा छ, कृषिमा प्रतिकूल प्रभावहरू छन्। एडीएसले क्षेत्रको लचिलोपन र अनुकूलन क्षमता बढाउनको लागि संरक्षण कृषि, सुधारिएको सिँचाइ प्रणाली, र बाली विविधीकरण जस्ता जलवायु लचिलो कृषि अभ्यासहरूलाई जोड दिन्छ।
- ङ. **रोजगारी सृजना:** नेपालमा सबैभन्दा बढी रोजगारदाता कृषि नै हो। एडीएसले कृषि व्यवसाय, उद्यमशीलता, र ग्रामीण गैर-कृषि गतिविधिहरू प्रवर्द्धन गरेर, विशेष गरी युवाहरूको लागि कृषि क्षेत्रमा थप रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्न खोज्छ।
- च. **दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन:** एडीएसले दीर्घकालीन कृषि उत्पादकत्वका लागि दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनको महत्त्वलाई मान्यता दिन्छ। यसले पानी व्यवस्थापन, माटो संरक्षण, र जैव विविधता संरक्षण सहित वातावरण मैत्री अभ्यासहरू अपनाउने प्रवर्द्धन गर्दछ।

४. राप्ती सोनारीले एडीएस उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न कसरी योगदान गर्न सक्छ?

एडीएसको लक्ष्य, नतिजा र उपलब्धिमा योगदान पुऱ्याउन र कृषि उत्पादकत्व वृद्धि, बजार एकीकरण, आर्थिक वृद्धि र स्थानीय कृषि क्षेत्रको लचिलोपनमा योगदान पुऱ्याउन धेरै मुख्य कार्यहरू गर्न सकिन्छ।

४.१ उत्पादन लागत घटाउँदै उत्पादकत्व अभिवृद्धिमा ध्यान दिनु पर्दछ

- कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्न आधुनिक खेती प्रविधि र प्रविधिहरू, उच्च उत्पादन, जलवायु र रोग-कीरा प्रतिरोधी बीउ, माटो पोषक तत्व (जैविक र गैर जैविक स्रोतहरू मार्फत), यान्त्रिकीकरण, र सिँचाई पानीको कुशल प्रयोगको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्।

४.२ दिगो तरिका

- किसानहरूलाई तालिममा पहुँच प्रदान गर्ने; विस्तार, वितीय र कृषि बीमा सेवाहरू र प्राविधिक सहयोग कुशल खेती अभ्यासहरूमा उनीहरूको ज्ञान र सीपहरू सुधार गर्ने जसले उत्पादन लागतलाई कम गर्न उत्पादनहरूलाई थप प्रतिस्पर्धी बनाउन मद्दत गर्दछ।

- प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र दीर्घकालीन उत्पादकत्व वृद्धि गर्न प्राङ्गारिक खेती गर्ने अभ्यासहरू, स्थानीय रूपमा उपलब्ध स्रोतहरू र दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन प्रविधिहरूको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- सीमान्तकृत किसानहरूलाई सार्वजनिक र निजी बाँझो जग्गा खेतीका लागि प्रयोग गर्न अनुमति दिन जग्गा-पट्टा कानूनहरू विकास गर्नुहोस् । त्यसैगरी सामुदायिक वनको जग्गालाई फलफूल र औषधीय बिरुवा उब्जाउन प्रवर्द्धन गर्ने ।
- मौसम जानकारी, बाली बीमा, मूल्य जानकारी र प्रविधि प्रसार जस्ता कृषिमा ICT को प्रयोग गर्नुहोस् ।

४.३ बजार एकीकरण र उत्पादन प्रणाली विकास

- सङ्कलन केन्द्रहरू, भण्डारण सुविधाहरू र प्रशोधन एकाइहरू जस्ता बजार पूर्वाधारहरू स्थापना गरेर कृषि उत्पादनहरूको लागि बजार सम्बन्धलाई बलियो बनाउनुहोस् ।
- वडा र नगरपालिका स्तरमा कृषक सहकारी वा उत्पादक संस्थाहरूको गठन र सुदृढीकरणलाई सामूहिक रूपमा उत्पादन सामग्रीहरू पहुँच गर्न, तिनीहरूको उत्पादनको बजारीकरण, राम्रो मूल्य वार्ता र ठूला बजारहरूमा पहुँच गर्नको लागि । सामूहिक उत्पादन र बजारीकरणका लागि कृषि सहकारीलाई परिचालन गर्ने ।
- कृषि उत्पादनको मूल्य वृद्धि गर्न र उच्च आय र रोजगारी सृजनाका अवसरहरू सिर्जना गर्न मूल्य अभिवृद्धि र साना कृषि प्रशोधन गतिविधिहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- नगरपालिकाका प्रमुख स्थानहरूमा विद्यालय र होटलहरूसँग सम्पर्क स्थापना गरी प्रत्यक्ष बजारीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने तथा साप्ताहिक खुला बजार (हटिया) सञ्चालनलाई सुदृढ गर्ने ।
- कृषि सहकारी र किसान समूहहरूसँगको सहकार्यमा प्रमुख वस्तुहरूको न्यूनतम समर्थन मूल्य लागू गर्ने ।
- वित्त र कृषि बीमा सेवाहरूमा किसानहरूको पहुँच बढाउनुहोस् ।

४.४ विविधीकरण र व्यवसायीकरण:

- प्राथमिकता मूल्य श्रृंखला र उत्पादन प्रणालीहरू पहिचान गर्नुहोस् र उच्च मूल्य बाली, पशुपालन, र स्थानीय कृषि पर्यावरण परिस्थितिहरूको लागि उपयुक्त गैर-परम्परागत कृषि गतिविधिहरू प्रवर्द्धन गरेर कृषि उत्पादनको विविधीकरणलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- क्षेत्र मा कृषि व्यवसाय र उद्यमशीलता को विकास को समर्थन, प्रशिक्षण, वित्तीय सहायता, र महत्वाकांक्षी उद्यमीहरूलाई बजार सम्बन्ध प्रदान गर्दै ।

- स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको माग सिर्जना गर्न किसानहरू र कृषि-उद्योगहरू, होटलहरू, रेस्टुरेन्टहरू, विद्यालयहरू र पर्यटन क्षेत्रहरू बीचको सम्बन्ध बढाउने।

४.५ जलवायु उत्थानशिलता:

- जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूप्रति लचिलोपन बढाउनको लागि जल कुशल सिंचाई प्रणाली, बाली विविधीकरण, कृषि वन, बाली-पशुपन्तु एकीकरण, र संरक्षण कृषि जस्ता जलवायु स्मार्ट कृषि (सीएसए) अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्नुहोस्।
- सरकारी बीमा योजना र कृषि ऋण कार्यान्वयन गर्न बैंक तथा बीमा कम्पनी तथा सहकारीहरूसँग समन्वय गर्ने।
- प्रारम्भिक चेतावनी प्रणालीलाई बलियो बनाउनुहोस् र किसानहरूलाई बाली छनोट, रोपण र फसलको बारेमा सूचित निर्णयहरू गर्न मद्दत गर्नको लागि समयमै मौसम जानकारी प्रदान गर्नुहोस्।
- वर्षाको पानी संकलन, साना सिंचाइ योजनाहरू, र प्रभावकारी पानी प्रयोग प्रविधिहरू सहित उपयुक्त पानी व्यवस्थापन अभ्यासहरू अपनाउन प्रोत्साहित गर्नुहोस्।
- नयाँ प्रविधि, मौसम जानकारी, र कृषि बीमा प्रसार गर्न ICT को प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्।

४.६ क्षमता निर्माण र संस्थागत सुदृढीकरण:

- किसान, विस्तार कार्यकर्ता र स्थानीय सरोकारवालाहरूलाई दिगो कृषि, मार्केटिङ र उद्यमशीलतामा उनीहरूको ज्ञान र सीपहरू अभिवृद्धि गर्न तालिम र क्षमता निर्माण कार्यक्रमहरू प्रदान गर्ने।
- नगरपालिकाले सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालय, कृषि अनुसन्धान केन्द्र, नेपालगन्ज, कृषि ज्ञान केन्द्र र प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम (PMAMP) सँग प्रि-बजेट योजना वार्षिक समन्वय बैठक आयोजना गर्नुपर्छ।
- सम्बन्ध बढाउन किसान, व्यापारी र कृषि प्रशोधनकर्ताहरूको बैठक नियमित रूपमा आयोजना गर्ने।
- कृषि विस्तार सेवाहरूलाई सुदृढ गर्ने र स्थानीय स्तरमा तिनीहरूको प्रभावकारी वितरण सुनिश्चित गर्ने। प्रत्येक वडामा बाली र पशुपालनका लागि कम्तीमा दुई जना विस्तारित कर्मचारी भर्ना गर्न लवी।

४.७ वित्त र अन्य श्रोतहरूमा पहुँच

- कृषि उत्पादन, पूर्वाधार, र मूल्य अभिवृद्धि गतिविधिहरूमा लगानी गर्न किसान र कृषि व्यवसायहरूको लागि ऋण र वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच सहज बनाउने।
- भरपर्दो आपूर्ति श्रृंखला र इनपुट केन्द्रहरूको स्थापना मार्फत बीउ, मल र कीटनाशक जस्ता गुणस्तरीय इनपुटहरूमा पहुँच सुधार गर्नुहोस्।

४.८ अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाइ

- प्रगति ट्र्याक गर्न, हस्तक्षेपहरूको प्रभाव नाप्न र सुधारका लागि क्षेत्रहरू पहिचान गर्न बलियो अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना गर्नुहोस्।
- किसान क्षेत्र विद्यालय, प्रदर्शनी प्लटहरू, र अध्ययन भ्रमणहरू जस्ता प्लेटफर्महरू मार्फत किसानहरू, विस्तार कार्यकर्ताहरू, र सरोकारवालाहरू बीच ज्ञान बाँडफाँड, सिक्ने, र उत्कृष्ट अभ्यासहरूको प्रसारलाई बढावा दिनुहोस्।

५. स्थानीय तहको सरकारको रूपमा राप्ती सोनारी नगरपालिकाको सीमितता

राष्ट्रिय सरकारका रणनीतिक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय तहले विभिन्न चुनौतीहरूको सामना गर्नुपर्ने हुन्छ। यी मध्ये केही चुनौती राप्ती सोनारीका लागि पनि सान्दर्भिक छन्।

५.१ सीमित स्रोतहरू: स्थानीय सरकारहरूसँग राष्ट्रिय सरकारहरूको रणनीतिक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सीमित वित्तीय, मानव र प्राविधिक स्रोतहरू हुन सक्छन्। यसले योजनाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न गाह्रो बनाउन सक्छ, जसले योजनाहरूको लक्ष्यहरूको उपलब्धिमा नकारात्मक असर पार्न सक्छ।

५.२ सीमित क्षमता: स्थानीय सरकारहरूमा राष्ट्रिय सरकारहरूको रणनीतिक योजनाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने क्षमताको कमी हुन सक्छ। यो जटिल योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने तालिम वा अनुभवको कमी वा योजनाहरूसँग सम्बन्धित विशेष क्षेत्रमा विशेषज्ञताको कमीको कारण हुन सक्छ।

५.३ प्रतिस्पर्धी प्राथमिकताहरू: स्थानीय सरकारहरूको राष्ट्रिय सरकारको रणनीतिक योजनाहरूसँग विवादित प्राथमिकताहरू हुन सक्छन्। यो राजनीतिक प्राथमिकताहरू, सांस्कृतिक वा सामाजिक

मान्यताहरूमा भिन्नता वा अन्य कारकहरूको कारण हुन सक्छ जसले स्थानीय प्राथमिकताहरूलाई राष्ट्रिय प्राथमिकताहरूसँग मिलाउन गाह्रो बनाउन सक्छ।

५.४ सरोकारवाला संलग्नताको अभाव: रणनीतिक योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सबै तहका सरोकारवालाहरूसँग संलग्नता आवश्यक हुन्छ। स्थानीय सरकारहरूसँग सरोकारवालाहरूसँग संलग्न हुने पर्याप्त संयन्त्र नहुन सक्छ, जसले योजनाहरूको कार्यान्वयनमा नकारात्मक असर पार्न सक्छ।

५.५ सीमित समन्वय: स्थानीय सरकारहरू र राष्ट्रिय सरकारहरू बीचको समन्वय सीमित हुन सक्छ, जसले अकार्यक्षमता र प्रयासहरूको दोहोरो निम्त्याउन सक्छ। यो संगठनात्मक संरचना मा भिन्नता वा संचार च्यानल को कमी को कारण हुन सक्छ।

५.६ तथ्याङ्कको अभाव: स्थानीय सरकारहरूसँग राष्ट्रिय सरकारहरूको रणनीतिक योजनाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न आवश्यक तथ्याङ्क र जानकारीको अभाव हुन सक्छ। यो डाटा सङ्कलन र विश्लेषण गर्न स्रोतहरूको अभाव वा सान्दर्भिक डाटा स्रोतहरूमा पहुँचको कमीको कारण हुन सक्छ। स्थानीय स्तरमा राष्ट्रिय रणनीतिक योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि यी चुनौतिहरूलाई सहयोग, क्षमता अभिवृद्धि र सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूसँग प्रभावकारी सञ्चार र समन्वयको माध्यमबाट सम्बोधन गर्न आवश्यक छ। योजनालाई प्रभावकारी बनाउन राप्ती सोनारी गाउँपालिकाका स्थानीय नेताहरूले सामाजिक समस्या समाधानमा ध्यान दिनुपर्छ।

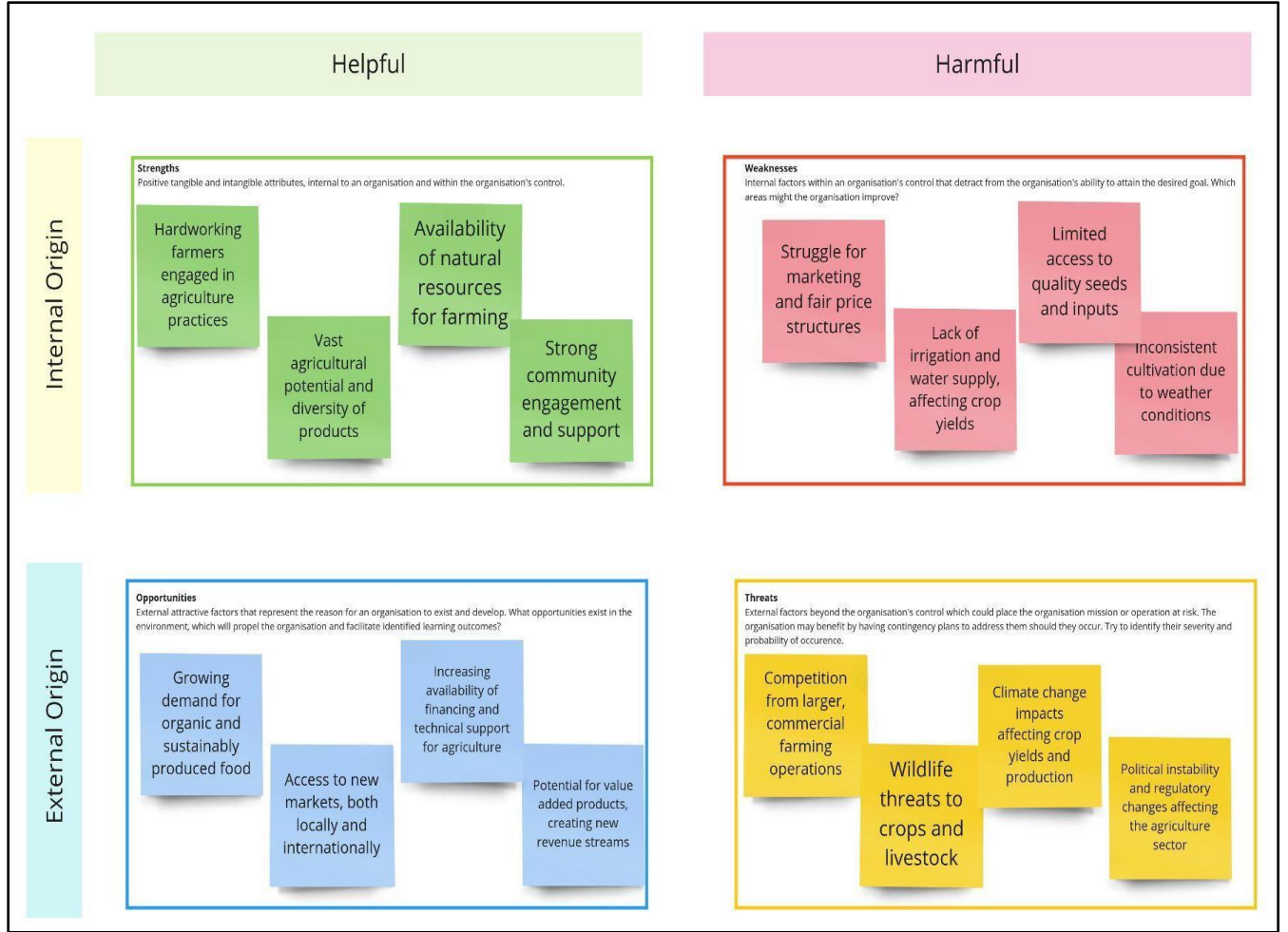
खण्ड ग: फिल्ड भ्रमण, अवलोकन र डेस्क समीक्षाबाट तथ्य निष्कर्षहरू

हामीले कार्य योजना निर्माण गर्नु अघि राप्ती सोनारी नगरपालिका भित्रको सन्दर्भ बुझ्न मद्दत गर्न चारवटा उपकरणहरू प्रयोग गर्यौं: स्वोट विश्लेषण, अपेक्षित नतिजाको अभावको मूल कारण, स्थानीय स्तरमा प्राथमिकताहरूको पारेटो विश्लेषण र स्थानीय स्तरको खर्च बुझ्न व्यवसाय मोडेल क्यानभास।

१. स्वोट (SWOT) विश्लेषणबाट निष्कर्षहरू

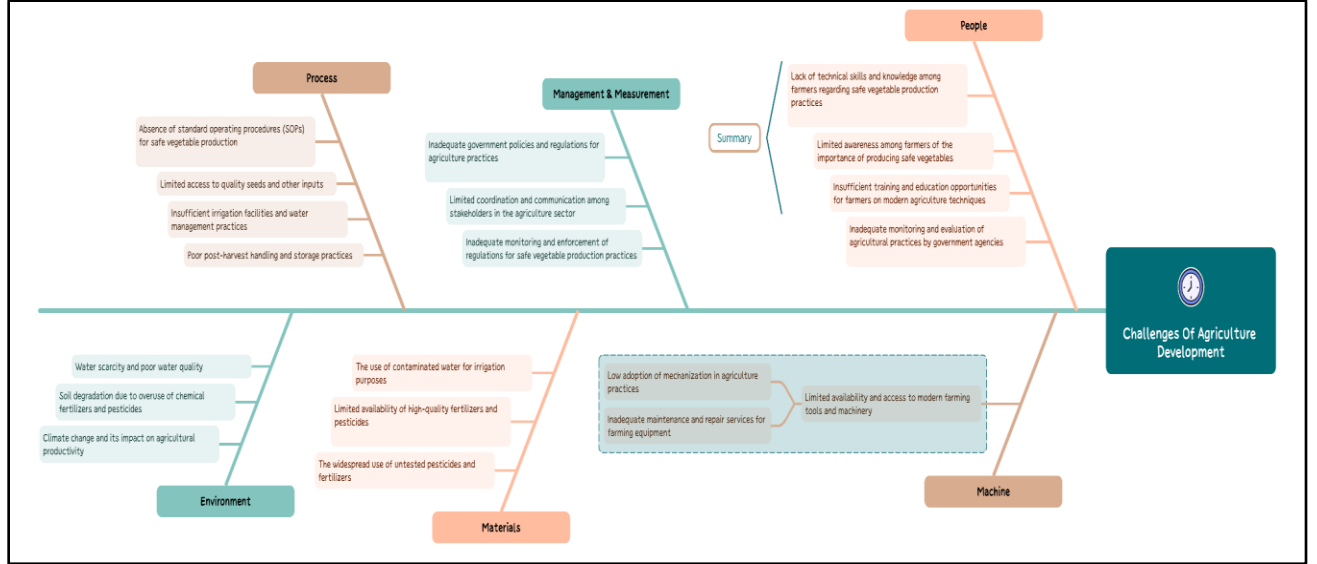
राप्ती सोनारी नगरपालिकामा समर्पित र मेहनती कृषक समुदाय, विविध प्रकारका कृषि उत्पादनहरू, र बलियो समुदायको समर्थन लगायतका धेरै शक्तिहरू छन्। यद्यपि, नगरपालिकाले बजारीकरण र मूल्य निर्धारण मुद्दाहरू, गुणस्तरीय सामग्रीहरूमा सीमित पहुँच, र खानेपानीको समस्याहरू लगायत धेरै चुनौतीहरूको सामना गर्दछ।

अर्गानिक खाद्यान्न र मूल्य अभिवृद्धि उत्पादनहरूको बढ्दो माग जस्ता अवसरहरूको फाइदा उठाएर, नगरपालिकाले दिगो राजस्व मोडेल विकास गर्न र यी चुनौतीहरूलाई पार गर्न सक्छ। दीर्घकालीन दिगोपन सुनिश्चित गर्न वन्यजन्तु र जलवायु परिवर्तनको प्रभाव जस्ता खतराहरूलाई सम्बोधन गर्नु

२. राप्ती-सोनारीको कृषि अविकसित चुनौतीहरूको मूल कारण विश्लेषण

सुरक्षित तरकारी उत्पादन र राम्रो कृषि निर्माणमा राप्तीसोनारी गाउँपालिकाले सामना गर्नुपर्ने चुनौतीहरूको मूल कारणहरू उत्पादन जटिल र अन्तरसम्बन्धित छ। यी मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्न एक व्यापक दृष्टिकोण चाहिन्छ, जसमा किसानहरूलाई सुरक्षित उत्पादन अभ्यासहरूमा तालिम र शिक्षित गर्ने, गुणस्तरीय इनपुट र उपकरणहरूमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने, नियमहरू लागू गर्ने र लागू गर्ने, र दिगो कृषि अभ्यासहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने समावेश छ।

३. सामुदायिक सुझावहरू: परेटो विश्लेषणबाट नतिजाहरू

परेटो विश्लेषण एक विधि हो जसले केहि मुख्य कारकहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्दछ जसले विशेष परिणाम वा परिस्थितिमा सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण प्रभाव पार्छ। यसले लगभग ८०% परिणामहरू २०% कारणहरूबाट आउँछ भन्ने सिद्धान्तलाई पछ्याउँछ। परेटो विश्लेषण प्रयोग गरेर, कृषि विकास पहलहरूले स्रोतहरूलाई धेरै पातलो फैलाउनबाट जोगिन सक्छ र उत्पादकतामा सबैभन्दा ठूलो प्रभाव पार्ने कारकहरूलाई लक्षित गर्न सक्छ। यसले रणनीतिक प्रबन्धकहरूलाई सूचित निर्णयहरू गर्न, हस्तक्षेपहरूलाई प्राथमिकता दिन र प्रभावकारी कृषि विकासको लागि स्रोत विनियोजनलाई अनुकूलन गर्न अनुमति दिन्छ।

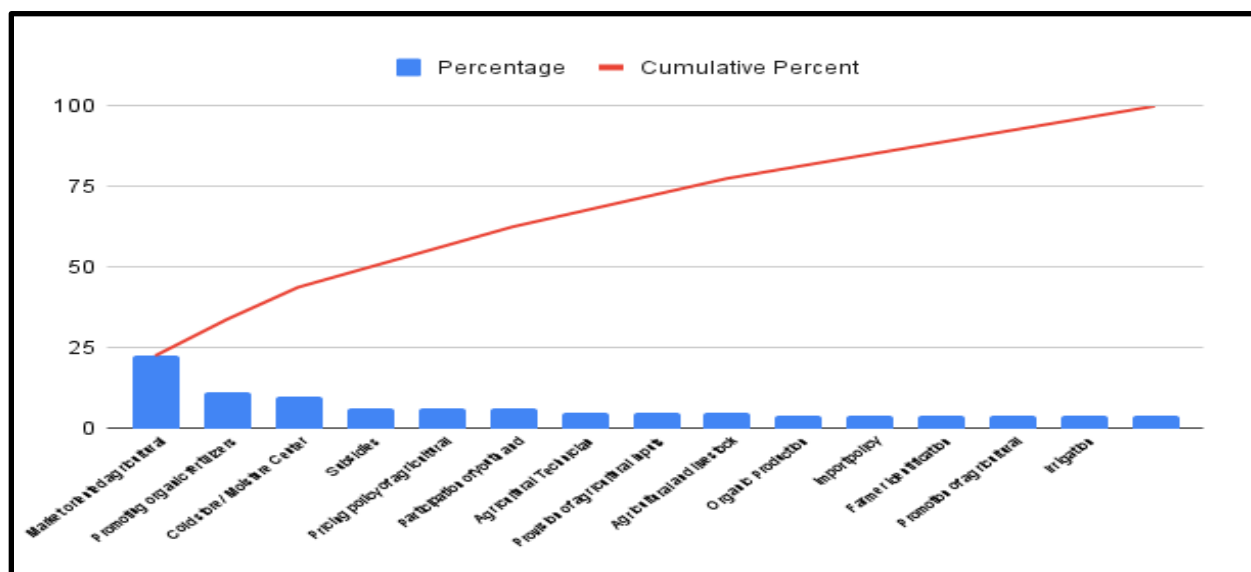
क्र. सं	विषयवस्तु	आवृत्ति	सी. एफ. (CF)	%	संचयी%
१	कृषि तालिम, कार्यक्रम र प्राविधिक सेवाहरू	१८	१८	२२.५	२२.५
२	बजार उन्मुख कृषि उत्पादन	९	२७	११.२५	३३.७५
३	जैविक मल र जैविक विषादीको प्रवर्द्धन गर्ने	८	३५	१०	४३.७५
४	चिसो पसल नमी केन्द्र स्थानीय रूपमा उपलब्ध छ	५	४०	६.२५	५०
५	कृषि समुदायमा अनुदान	५	४५	६.२५	५६.२५
६	कृषि उत्पादनको मूल्य निर्धारण नीति	५	५०	६.२५	६२.५
७	युवा तथा महिलाहरूको सहभागिता	४	५४	५	६७.५
८	कृषि प्राविधिक	४	५८	५	७२.५
९	कृषि सामग्रीको व्यवस्था गर्ने	४	६२	५	७७.५
१०	कृषि तथा पशुपन्छी बिमा	३	६५	३.७५	८१.२५
११.	अर्गानिक उत्पादन	३	६८	३.७५	८५
१२	आयात नीति	३	७१	३.७५	८८.७५
१३	किसान पहिचान	३	७४	३.७५	९२.५

स्रोतको उपलब्धताको आधारमा समुदायले पहिचान गरेको प्राथमिकतामा लगानी गर्नुपर्छ।

नोट: तालिकामा फ भनेको फ्रिक्वेन्सी हो र कफ भनेको सामुदायिक इनपुटहरूबाट गणना गरिएको संचयी आवृत्ति हो।

परेतो विश्लेषण सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण क्षेत्रहरूमा प्रयास र स्रोतहरूलाई प्राथमिकता दिन प्रयोग गरिएको थियो जसले उच्चतम प्रभाव पार्ने छ। एउटा उदाहरण विचार गरौं:

कृषि विकास उदाहरण: मानौं सरकार वा संस्थाले कुनै क्षेत्रमा कृषि उत्पादकत्व सुधार गर्न चाहन्छ। तिनीहरूसँग सीमित स्रोतहरू छन् र अधिकतम प्रभावको लागि उनीहरूको प्रयासहरू कहाँ विनियोजन गर्ने निर्णय गर्न आवश्यक छ।

सामुदायिक सुझावहरूमा आधारित एडीएस उद्देश्यहरूको प्राथमिकताहरू समुदायका सदस्यहरू र सरोकारवालाहरूले पहिचान गर्ने

सुधारिएको विषयवस्तु	आवृत्ति	प्रतिशत	संचयी %
दिगो	४३	३३.५९	३३.५९
प्रतिस्पर्धात्मक	२६	२०.३१	५३.९१
आत्मनिर्भर	२१	१६.४१	७०.३१
राम्रो खाना सुरक्षा	१४	१०.९४	८१.२५
वृद्धि	१३	१०.१६	९१.४१
समावेशी	८	६.२५	९७.६६
सुधारिएको जीविकोपार्जन	३	२.३४	१००.००

प्रतिक्रिया हेर्दा समुदायले प्रस्तुत गर्ने प्राथमिकताका क्षेत्रहरू निम्नानुसार छन्, दिगो कृषि अभ्यास, प्रतिस्पर्धी उत्पादन संस्कृति, आत्मनिर्भर कृषि उत्पादन र राम्रो खाद्य सुरक्षा।

४. व्यवसायिक दृष्टिकोणबाट विकास: BMC प्रयोग गर्दै

राप्ती सोनारी गाउँपालिकामा कृषि उत्पादकत्व विकासको लागि व्यवसायिक नमूना क्यानभास:

व्यापार मोडेल क्यानभास (BMC) एक रणनीतिक व्यवस्थापन उपकरण हो जसले व्यापार मोडेलहरूको विश्लेषण र डिजाइनको लागि दृश्य रूपरेखा प्रदान गर्दछ। यसमा नौ मुख्य तत्वहरू हुन्छन् जसले व्यापारका विभिन्न पक्षहरूलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ, जसमा यसको मूल्य प्रस्ताव, ग्राहक खण्डहरू, राजस्व स्ट्रिमहरू, प्रमुख गतिविधिहरू, स्रोतहरू, साझेदारीहरू, र लागत संरचना समावेश छन्।

The Business Model Canvas

Source: Strategyzer AG | License: CC BY-SA 3.0

५. कृषकको प्राथमिकता अनुसार बजेटको प्राथमिकता

क्र. सं	विषयवस्तु	वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५
१	कृषि तालिम, कार्यक्रम र प्राविधिक सेवाहरू	८०५००००	८८५५०००	९७४०५०००	१०७१४५५०	११७८६००५

२	बजार उन्मुख कृषि उत्पादन	४२०००००	४६२००००	५०८२००००	५५९०२००	६१४९२२०
३	जैविक मल र जैविक विषादीको प्रवर्द्धन गर्ने	३५०००००	३८५००००	४२३५००००	४६५८५००	५१२४३५०
४	चिसो पसल / नमी केन्द्र	२४५००००	२६९५०००	२९६४५०००	३२६०९५०	३५८७०४५
५	स्थानीय किसानहरूलाई अनुदान	२४५००००	२६९५०००	२९६४५०००	३२६०९५०	३५८७०४५
६	कृषि उत्पादनको मूल्य निर्धारण नीति	२४५००००	२६९५०००	२९६४५०००	३२६०९५०	३५८७०४५
७	युवा तथा महिलाहरूको सहभागिता	१७५००००	१९२५०००	२११७५०००	२३२९२५०	२५६२१७५
८	कृषि प्राविधिक	१७५००००	१९२५०००	२११७५०००	२३२९२५०	२५६२१७५
९	कृषि सामग्रीको व्यवस्था गर्ने	१७५००००	१९२५०००	२११७५०००	२३२९२५०	२५६२१७५
१०	कृषि तथा पशुपन्छी बिमा	१४०००००	१५४००००	१६९४००००	१८६३४००	२०४९७४०
११	अर्गानिक उत्पादन	१४०००००	१५४००००	१६९४००००	१८६३४००	२०४९७४०
१२	आयात नीति	१४०००००	१५४००००	१६९४००००	१८६३४००	२०४९७४०

१३	किसान पहिचान	१४०००००	१५४००००	१६९४००००	१८६३४००	२०४९७४०
१४	कृषि उत्पादनको प्रवर्द्धन	१४०००००	१५४००००	१६९४००००	१८६३४००	२०४९७४०
१५	खेतमा सिँचाइ र पानी आपूर्ति	१४०००००	१५४००००	१६९४००००	१८६३४००	२०४९७४०

परेटोको विश्लेषणअनुसार बजेट खर्चका लागि सीपमा आधारित तालिम, बजार सञ्जाल र दिगो उत्पादनलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । स्थानीय स्रोतसाधन वार्षिक १ करोडमा सीमित भए पनि ३ ।५ करोडको योजना र १० प्रतिशतले बढाउने र योजनाका आधारमा बाँकी बजेटका लागि लबी गर्ने सुझाव दिन्छौं ।

६. माग संचालित रणनीतिक कार्य योजना

हामीले राप्ती सोनारी नगरपालिकाका सबै नौ वडाको भ्रमण गरी १५-२५ स्थानीय किसान, उद्यमी र नेताहरूसँग फोकस सामूहिक छलफल गर्यौं र ६० प्रतिनिधि किसान, युवा र महिला नेताहरू र विकास सरोकारवालाहरूसँग दुई दिने कार्यशाला सञ्चालन गर्यौं र जब हामीले सबै कुरालाई प्राथमिकता दियौं । हाम्रो संलग्नता, यहाँ तल्लो तहबाट अपेक्षा र मागहरूको सूची हो ।

७. तालिम र विकास कार्य योजना

उद्देश्य: दिगो कृषि अभ्यासहरू अपनाउन र उत्पादकत्व सुधार गर्न किसानहरूको ज्ञान र सीपहरू अभिवृद्धि गर्ने ।

- जैविक खेती, बाली परिक्रमा, एकीकृत कीट व्यवस्थापन, र पानी-कुशल सिँचाई प्रविधिहरू सहित दिगो खेती अभ्यासहरूमा कार्यशाला र प्रशिक्षण सत्रहरू सञ्चालन गर्नुहोस् ।
- आधुनिक कृषि प्रविधि, प्रविधिको प्रयोग, र जलवायु-स्मार्ट खेती विधिहरूमा विशेष प्रशिक्षण प्रदान गर्न कृषि विशेषज्ञहरू र अनुसन्धान संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस् ।
- किसानहरूलाई उत्कृष्ट अभ्यासहरू देखाउन नगरपालिका भित्र र बाहिर सफल दिगो कृषि मोडेलहरूको लागि क्षेत्र भ्रमणहरू आयोजना गर्नुहोस् ।

- उचित भण्डारण, ह्यान्डलिङ, र प्रशोधन प्रविधिहरू सहित पोस्ट-फसल व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्नुहोस्
- बजेट, लागत विश्लेषण, र नाफा अनुकूलन बारे किसानहरूको बुझाइमा सुधार गर्न वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रमहरूको सुविधा दिने।

८. कृषक सहकारीका लागि क्षमता अभिवृद्धि (कृषि व्यवसाय योजना र नाफा)

उद्देश्य: दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्न र किसानहरूको लागि बजार पहुँच सुधार गर्न किसान सहकारीहरूको क्षमता सुदृढ गर्ने।

- सहकारी सदस्यहरूको लागि सहकारी व्यवस्थापन, सुशासन र वित्तीय व्यवस्थापनमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्ने।
- सहकारीहरूलाई बजारका अवसरहरू पहिचान गर्न र कृषि उत्पादनहरूको उचित मूल्यका लागि वार्ता गर्न मद्दत गर्न मूल्य शृङ्खला विश्लेषण र बजार जोड्ने रणनीतिहरूमा तालिम प्रदान गर्नुहोस्।
- कृषि उत्पादनहरूको ब्रान्डिङ र प्याकेजिङ लगायतका व्यवसाय र मार्केटिङ योजनाहरू विकास गर्न सहकारी सदस्यहरूलाई सहयोग गर्नुहोस्।
- सहकारी उत्पादनहरूको प्रतिस्पर्धात्मकता बढाउनको लागि गुणस्तर नियन्त्रण, प्रमाणीकरण, र जैविक वा दिगो खेतीका मापदण्डहरूको पालना गर्ने तालिमको सुविधा दिने।
- सहकारी नेताहरूलाई सशक्तिकरण गर्न र किसानहरूको पक्षमा वकालत गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न नेतृत्व र नरम सीपसम्बन्धी प्रशिक्षण सत्रहरू व्यवस्थित गर्नुहोस्।

९. कृषिमा युवा सशक्तिकरण

उद्देश्य: दिगो कृषि अभ्यास र उद्यमशीलता अवसरहरूमा युवाहरूलाई संलग्न र सशक्तिकरण गर्नुहोस्।

- दिगो खेती प्रविधिहरूमा हातमा अनुभव प्रदान गर्न इन्टर्नशिपहरू र प्रशिक्षुहरू सहित युवा-केन्द्रित कृषि प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू स्थापना गर्नुहोस्।
- अर्गानिक खेती, बागवानी, वा मूल्य अभिवृद्धि उत्पादन प्रशोधन जस्ता आफ्नै कृषि उद्यमहरू सुरु गर्न युवा व्यक्तिहरूलाई शिक्षित र प्रेरित गर्न उद्यमशीलता कार्यशालाहरू आयोजना गर्नुहोस्।
- दिगो खेती र उद्यमशीलतालाई जोड दिने कृषि पाठ्यक्रम लागू गर्न शैक्षिक संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस्।
- कृषि-व्यवसाय व्यवस्थापन, मार्केटिङ, र मूल्य अभिवृद्धि सम्बन्धी सीप विकास तालिम प्रदान गर्नुहोस् ताकि युवाहरूलाई कृषि मूल्य शृङ्खलाको बुझाइ बढाउनुहोस्।

- सञ्जाल र मार्गदर्शनको लागि प्लेटफर्महरू सिर्जना गर्नुहोस्, इच्छुक युवा किसानहरूलाई यस क्षेत्रमा सफल उद्यमी र विशेषज्ञहरूसँग जोड्नुहोस्।

१०. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र लचिलोपन बारे प्रशिक्षण: (दिगो कृषि अभ्यास)

उद्देश्य: कृषकहरूलाई जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलन गर्न र उनीहरूको कृषि अभ्यासहरूमा लचिलोपन निर्माण गर्न ज्ञान र सीपहरू प्रदान गर्नुहोस्।

- जलवायु परिवर्तन सचेतना, कृषिमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव र अनुकूलनका लागि रणनीतिहरू बारे तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
- जलवायु-उत्थानशील खेती प्रविधिहरू, जस्तै खडेरी-सहनशील बाली प्रजातिहरू, पानी सङ्कलन विधिहरू, र माटो संरक्षण अभ्यासहरू बारे प्रशिक्षण प्रदान गर्नुहोस्।
- कृषि वन, कृषि विज्ञान, र सटीक खेती सहित जलवायु-स्मार्ट कृषि मा क्षमता निर्माण कार्यशाला को सुविधा।
- मौसम पूर्वानुमान जानकारी प्रदान गर्न मौसम विज्ञान एजेन्सीहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस् र उनीहरूलाई जलवायु-सूचनायुक्त निर्णय-निर्धारणमा तालिम दिनुहोस्।
- मौसम अनुगमन, बाली योजना र कीट व्यवस्थापनका लागि प्रविधिमा आधारित उपकरण र एपहरूको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्।

११. मार्केटिङ र प्रचार गतिविधिहरू

राप्ती सोनारी नगरपालिकाको स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको बजारीकरण र प्रवर्द्धन कार्य योजनाहरू:

८. ब्रान्डिङ र प्याकेजिङ वृद्धि

उद्देश्य: ग्राहकहरूलाई आकर्षित गर्न र विशिष्ट पहिचान सिर्जना गर्न स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको ब्रान्डिङ र प्याकेजिङ सुधार गर्नुहोस्।

- राप्ती सोनारीको कृषि उत्पादनहरूको लागि स्थानीय सम्पदा, दिगोपन र गुणस्तरको प्रतिनिधित्व गर्ने अद्वितीय ब्रान्ड पहिचान विकास गर्नुहोस्।
- उत्पादनहरूको उत्पत्ति, पोषण लाभ र दिगो उत्पादन अभ्यासहरू हाइलाइट गर्ने दृश्य आकर्षक र जानकारीमूलक प्याकेजिङ लेबलहरू डिजाइन गर्नुहोस्।
- आकर्षक उत्पादन प्याकेजिङ डिजाइनहरू सिर्जना गर्न ग्राफिक डिजाइनहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस् जुन अलमारीहरूमा फरक छ र ग्राहकहरूलाई आकर्षित गर्नुहोस्।

- स्थानीय किसानहरू र सहकारीहरूलाई प्रभावकारी ब्रान्डिङ, प्याकेजिङ र लेबलिङ प्रविधिहरूमा तालिम र कार्यशालाहरू उपलब्ध गराउनुहोस्।
- विभिन्न कृषि उत्पादनहरूमा स्थिरता र व्यावसायिकता सुनिश्चित गर्न प्याकेजिङ मापदण्ड र दिशानिर्देशहरू स्थापना गर्नुहोस्।

९. बजार विकास

उद्देश्य : स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको लागि बजार पहुँच विस्तार गर्नुहोस् र विभिन्न वितरण च्यानलहरूसँग साझेदारी स्थापना गर्नुहोस्।

- विभिन्न प्रकारका स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको लागि सम्भावित लक्षित बजार र ग्राहक खण्डहरू पहिचान गर्न बजार अनुसन्धान सञ्चालन गर्नुहोस्।
- राप्ती सोनारीको कृषि उत्पादनलाई व्यापक दर्शकमाझ प्रदर्शन गर्न र बिक्री गर्न व्यापार मेला, प्रदर्शनी र किसान बजारहरूमा सहभागिताको आयोजना गर्ने।
- स्थानीय रेस्टुरेन्टहरू, होटलहरू, र क्याफेहरूसँग उनीहरूको मेनुहरूमा स्थानीय सामग्रीहरूको प्रयोगलाई बढावा दिन, समुदायको भावनालाई बढावा दिन र स्थानीय किसानहरूलाई समर्थन गर्न सहयोग गर्नुहोस्।
- सहरी क्षेत्र र बाहिर राप्ती सोनारीका कृषि उत्पादनहरूको उपलब्धता र दृश्यता सुनिश्चित गर्न खुद्रा विक्रेताहरू, सुपरमार्केटहरू र अनलाइन प्लेटफर्महरूसँग साझेदारी स्थापना गर्नुहोस्।
- स्थानीय किसानहरू र सहकारीहरूलाई सम्भावित उपभोक्ताहरू, वितरकहरू, र थोक विक्रेताहरूसँग जडान गर्न नेटवर्किङ कार्यक्रमहरू र क्रेता (विक्रेता भेटघाटहरू सहज बनाउनुहोस्।

१०. डिजिटल मार्केटिङ र अनलाइन उपस्थिति

उद्देश्य: जागरूकता सिर्जना गर्न, फराकिलो दर्शकहरूमा पुग्न, र स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको अनलाइन बिक्रीलाई सहज बनाउन डिजिटल प्लेटफर्महरू प्रयोग गर्नुहोस्।

- राप्ती सोनारीको कृषि उत्पादनहरू प्रदर्शन र बिक्री गर्न समर्पित प्रयोगकर्ता (मैत्री र दृश्यात्मक रूपमा आकर्षक वेबसाइट वा ई-कमर्स प्लेटफर्मको विकास गर्नुहोस्।
- नगरपालिकाका कृषि उत्पादनहरू प्रवर्द्धन गर्न, सफलताका कथाहरू साझा गर्न, र ग्राहकहरूसँग संलग्न हुन फेसबुक, इन्स्टाग्राम र ट्विटर जस्ता सोशल मिडिया च्यानलहरू प्रयोग गर्नुहोस्।

- रासी सोनारीका कृषि उत्पादनहरूको विशिष्टता र गुणस्तरलाई हाइलाइट गर्ने सामग्री र समीक्षाहरू सिर्जना गर्न प्रभावकारीहरू, ब्लगरहरू, र खाना उत्साहीहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस्।
- लक्षित विज्ञापनहरू, इमेल न्यूजलेटरहरू, र खोज इन्जिन अप्टिमाइजेसनहरू सहित अनलाइन मार्केटिङ अभियानहरू लागू गर्नुहोस्, सम्भावित ग्राहकहरूसम्म पुग्न र अनलाइन बिक्री चलाउन।
- स्थानीय किसान र सहकारीहरूलाई डिजिटल उपकरणहरू प्रयोग गर्ने, अनलाइन बिक्री प्रबन्ध गर्ने, र मार्केटिङ उद्देश्यका लागि सामाजिक सञ्जालको लाभ उठाउन तालिम र समर्थन प्रदान गर्नुहोस्।

११. उत्पादन विविधीकरण र मूल्य अभिवृद्धि

११.१ उद्देश्य: स्थानीय कृषि उत्पादनहरूमा नवीनता र मूल्य वृद्धिलाई प्रोत्साहन दिनुहोस्, विभिन्न ग्राहक प्राथमिकताहरू पूरा गर्न प्रस्तावहरूको फराकिलो दायरा सिर्जना गर्नुहोस्।

- मूल्यवर्धित उत्पादनहरू जस्तै जाम, सस, अचार, सुक्खा फल, र हर्बल चियाको विकासलाई बढावा दिनुहोस्, स्थानीय रूपमा उब्जाइएको सामग्रीहरू पनि प्रयोग गरी दही, पनीर र चीज जस्ता पशुजन्य उत्पादनहरू प्रयोग गर्नुहोस्।
- कृषकहरूलाई आफ्नो उत्पादनको दायरा विस्तार गर्न सक्षम बनाउन उत्पादन विविधीकरण, खाद्य प्रशोधन प्रविधि र गुणस्तर नियन्त्रणसम्बन्धी कार्यशाला र तालिम कार्यक्रमहरू आयोजना गर्ने।
- रासी सोनारीका कृषि उत्पादनहरूको बहुमुखी प्रतिभा र प्रयोगलाई देखाउने रेसिपीहरू र खाना पकाउने प्रदर्शनहरू सिर्जना गर्न पाक विद्यालयहरू, शेफहरू र खाना उत्साहीहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस्।
- अर्गानिक र प्रिमियम कृषि उत्पादनहरूको बढ्दो मागलाई पूरा गर्न अर्गानिक र विशेष उत्पादन प्रमाणीकरणहरूलाई प्रोत्साहन गर्नुहोस्।
- स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको अभिनव प्रयोगहरू अन्वेषण गर्न अनुसन्धान र विकास पहलहरूलाई समर्थन गर्नुहोस्, जस्तै तिनीहरूलाई कस्मेटिक्स, स्वास्थ्य पूरक, वा प्राकृतिक उपचारहरूमा समावेश गर्ने।

यी मार्केटिङ र प्रवर्द्धनात्मक कार्य योजनाहरूले चेतना जगाउने, बजार उपस्थिति बढाउन र रासी सोनारी नगरपालिकाको स्थानीय कृषि उत्पादनको मूल्य वृद्धि गर्ने लक्ष्य राखेका छन्। यी रणनीतिहरू लागू

गरेर, नगरपालिकाले कृषि क्षेत्रको विकासलाई बढावा दिन, स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बढावा दिन र यस क्षेत्रको अद्वितीय कृषि सम्पदालाई प्रवर्द्धन गर्न सक्छ।

१२. कृषि सामग्री र रासायनिक मलखाद

स्थानीय रूपमा दिगो कृषि सामग्री उत्पादन र वितरण गर्न राप्ती सोनारी नगरपालिकाको कार्ययोजना

१२.१ स्थानीय उत्पादन एकाइहरू स्थापना गर्नुहोस्

उद्देश्य : दिगो मल, मल, पर्यावरण मैत्री विषादी, जडीबुटी, र रोग नियन्त्रण संयन्त्र उत्पादन गर्न नगरपालिका भित्र उत्पादन एकाइहरू स्थापना गर्नुहोस्।

- उत्पादन एकाइहरूको लागि उपयुक्त स्थानहरू र पूर्वाधार आवश्यकताहरू पहिचान गर्न सम्भाव्यता अध्ययनहरू सञ्चालन गर्नुहोस्।
- स्थानीय रूपमा उपलब्ध स्रोतहरू प्रयोग गरेर दिगो कृषि सामग्रीहरूको लागि सूत्रहरू र रेसिपीहरू विकास गर्न कृषि विशेषज्ञहरू र अनुसन्धान संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस्।
- उत्पादन एकाइहरूको लागि कच्चा पदार्थको स्थिर आपूर्ति सुनिश्चित गर्न स्थानीय किसान, सहकारी र स्व-सहायता समूहहरूसँग साझेदारी स्थापना गर्नुहोस्।
- स्थानीय प्राविधिक र कामदारहरूलाई उत्पादन प्रविधि र दिगो कृषि सामग्रीहरूको लागि गुणस्तर नियन्त्रण उपायहरूमा तालिम दिनुहोस्।
- उत्पादित इनपुटहरूले सुरक्षा र प्रभावकारिताका लागि आवश्यक मापदण्डहरू पूरा गरेको सुनिश्चित गर्न कडा गुणस्तर आश्वासन प्रोटोकलहरू लागू गर्नुहोस्।
- सिकाइ केन्द्र र स्रोत केन्द्रहरू स्थापना गर्ने

१२.२ जैविक फोहोर व्यवस्थापन प्रवर्द्धन

उद्देश्य : स्थानीय रूपमा जैविक मल र मल उत्पादन गर्न जैविक फोहोर रिसाइकल र कम्पोस्टिङलाई प्रोत्साहन गर्नुहोस्।

- अर्गानिक फोहोर व्यवस्थापन र कम्पोस्टिङका फाइदाहरूबारे किसान र सर्वसाधारणलाई शिक्षित गर्न सचेतना अभियानहरू सञ्चालन गर्ने।
- उचित पृथकीकरण, कम्पोस्ट पाइल व्यवस्थापन, र घुमाउने अभ्यासहरूरतरल मलहरू सहित कम्पोस्टिङ प्रविधिहरूमा तालिम र कार्यशालाहरू प्रदान गर्नुहोस्।

- सामुदायिक कम्पोष्टिड केन्द्रहरू स्थापना गर्नुहोस् वा व्यक्तिगत किसानहरूलाई उनीहरूको खेतमा कम्पोस्टिड इकाईहरू स्थापना गर्न सहयोग गर्नुहोस्।
- कम्पोष्टिडका लागि जैविक फोहोर सङ्कलन गर्न स्थानीय संस्थाहरू, रेस्टुरेन्टहरू र बजारहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस्।
- जैविक फोहोर व्यवस्थापन अभ्यासहरू व्यापक रूपमा अपनाउन प्रोत्साहन गर्न कम्पोस्टिड किट, बिन र उपकरणहरूको वितरणलाई सहजीकरण गर्नुहोस्।
- व्यवस्थित रूपमा गाईको गोबर र पिसाब सङ्कलन गर्न र जैविक मल उत्पादन गर्न सुधारिएको गोठलाई प्रवर्द्धन गर्ने

१२.३ पर्यावरणमैत्री कीट र रोग नियन्त्रणको लागि अनुसन्धान र विकास

उद्देश्य : स्थानीय कृषि अभ्यासहरूको लागि उपयुक्त पर्यावरण(मैत्री कीट र रोग नियन्त्रण संयन्त्रहरू पहिचान गर्न र प्रवर्द्धन गर्न अनुसन्धान र विकास प्रयासहरू।

- अनुसन्धान संस्थाहरू, विश्वविद्यालयहरू, र कृषि विशेषज्ञहरूसँग यस क्षेत्रमा कीरा र रोगको प्रकोपको अध्ययन गर्नको लागि सहकार्य गर्नुहोस्।
- प्रभावकारी र पर्यावरण - मैत्री कीट र रोग नियन्त्रण विधिहरू पहिचान गर्न र कृषि कार्य अनुसन्धानमा केन्द्रित अनुसन्धान र विकास गतिविधिहरूको लागि स्रोतहरू आवंटित गर्नुहोस्।
- एकीकृत कीट व्यवस्थापन (IBM) प्रविधिहरू प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् जसले जैविक नियन्त्रण, सांस्कृतिक अभ्यासहरू, र प्राकृतिक कीट प्रतिरोधीहरूलाई जोड दिन्छ।
- कृषकहरूलाई पर्यावरणमैत्री कीरा र रोग नियन्त्रण उपायहरूको प्रयोगमा शिक्षित गर्न कार्यशाला र तालिम कार्यक्रमहरू आयोजना गर्ने।
- किसानहरूलाई पर्यावरण - मैत्री कीरा र रोग नियन्त्रण संयन्त्रको प्रभावकारिता देखाउन प्रदर्शन फार्म वा पाइलट परियोजनाहरू स्थापना गर्नुहोस्।

१२.४ वितरण नेटवर्क र समर्थन सेवाहरू स्थापना गर्नुहोस्

उद्देश्य : स्थानीय रूपमा उत्पादित दिगो कृषि सामग्रीको वितरणको लागि कुशल वितरण नेटवर्क र समर्थन सेवाहरूको विकास गर्नुहोस्।

- किसानहरूलाई दिगो कृषि सामग्रीको उपलब्धता र पहुँच सुनिश्चित गर्न स्थानीय कृषि इनपुट आपूर्तिकर्ताहरू, सहकारीहरू र खुद्रा विक्रेताहरूसँग साझेदारी सिर्जना गर्नुहोस्।

- विभिन्न क्षेत्रका किसानहरूको आवश्यकताहरू पूरा गर्न नगरपालिका भित्र रणनीतिक रूपमा अवस्थित वितरण केन्द्रहरू स्थापना गर्नुहोस्।
- कृषि विस्तार कार्यकर्ता र स्थानीय सहकारीहरूलाई दिगो कृषि सामग्रीको फाइदा र उपयोगबारे कृषकहरूलाई शिक्षित गर्न तालिम र सहयोग प्रदान गर्ने।
- कम्पोष्टिडका लागि जैविक फोहोर सङ्कलन गर्न स्थानीय संस्थाहरू, रेस्टुरेन्टहरू र बजारहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस्।
- जैविक फोहोर व्यवस्थापन अभ्यासहरू व्यापक रूपमा अपनाउन प्रोत्साहन गर्न कम्पोस्टिड किट, बिन र उपकरणहरूको वितरणलाई सहजीकरण गर्नुहोस्।
- व्यवस्थित रूपमा गाईको गोबर र पिसाब सङ्कलन गर्न र जैविक मल उत्पादन गर्न सुधारिएको गोठलाई प्रवर्द्धन गर्ने

१३. पर्यावरणमैत्री कीट र रोग नियन्त्रणको लागि अनुसन्धान र विकास

उद्देश्य : स्थानीय कृषि अभ्यासहरूको लागि उपयुक्त पर्यावरण(मैत्री कीट र रोग नियन्त्रण संयन्त्रहरू पहिचान गर्न र प्रवर्द्धन गर्न अनुसन्धान र विकास प्रयासहरू।

- अनुसन्धान संस्थाहरू, विश्वविद्यालयहरू, र कृषि विशेषज्ञहरूसँग यस क्षेत्रमा कीरा र रोगको प्रकोपको अध्ययन गर्नको लागि सहकार्य गर्नुहोस्।
- प्रभावकारी र पर्यावरण - मैत्री कीट र रोग नियन्त्रण विधिहरू पहिचान गर्न र कृषि कार्य अनुसन्धानमा केन्द्रित अनुसन्धान र विकास गतिविधिहरूको लागि स्रोतहरू आवंटित गर्नुहोस्।
- एकीकृत कीट व्यवस्थापन (IPM) प्रविधिहरू प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् जसले जैविक नियन्त्रण, सांस्कृतिक अभ्यासहरू, र प्राकृतिक कीट प्रतिरोधीहरूलाई जोड दिन्छ।
- कृषकहरूलाई पर्यावरणमैत्री कीरा र रोग नियन्त्रण उपायहरूको प्रयोगमा शिक्षित गर्न कार्यशाला र तालिम कार्यक्रमहरू आयोजना गर्ने।
- किसानहरूलाई पर्यावरण - मैत्री कीरा र रोग नियन्त्रण संयन्त्रको प्रभावकारिता देखाउन प्रदर्शन फार्म वा पाइलट परियोजनाहरू स्थापना गर्नुहोस्।

१४. वितरण नेटवर्क र समर्थन सेवाहरू स्थापना गर्नुहोस्

उद्देश्य : स्थानीय रूपमा उत्पादित दिगो कृषि सामग्रीको वितरणको लागि कुशल वितरण नेटवर्क र समर्थन सेवाहरूको विकास गर्नुहोस्।

- किसानहरूलाई दिगो कृषि सामग्रीको उपलब्धता र पहुँच सुनिश्चित गर्न स्थानीय कृषि इनपुट आपूर्तिकर्ताहरू, सहकारीहरू र खुद्रा विक्रेताहरूसँग साझेदारी सिर्जना गर्नुहोस्।
- विभिन्न क्षेत्रका किसानहरूको आवश्यकताहरू पूरा गर्न नगरपालिका भित्र रणनीतिक रूपमा अवस्थित वितरण केन्द्रहरू स्थापना गर्नुहोस्।
- कृषि विस्तार कार्यकर्ता र स्थानीय सहकारीहरूलाई दिगो कृषि सामग्रीको फाइदा र उपयोगबारे कृषकहरूलाई शिक्षित गर्न तालिम र सहयोग प्रदान गर्ने
- किसानहरूको जिज्ञासाहरू सम्बोधन गर्न, प्राविधिक सहायता प्रदान गर्न र वितरित इनपुटहरूको कार्यसम्पादनमा प्रतिक्रिया सङ्कलन गर्न उत्तरदायी ग्राहक सेवा प्रणाली विकास गर्नुहोस्।
- सुधारका लागि क्षेत्रहरू पहिचान गर्न र वितरण नेटवर्कको प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्न वितरण प्रक्रियाको नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने।

यी कार्ययोजनाहरू कार्यान्वयन गरेर राप्ती सोनारी नगरपालिकाले स्थानीय स्तरमा दिगो मल, मल, पर्यावरणमैत्री कीटनाशक, जडीबुटी र रोग नियन्त्रण संयन्त्रको उत्पादन र वितरण गरी कृषिको उत्पादकत्व वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन सक्छ । यसले वातावरणमैत्री कृषि अभ्यासलाई समर्थन मात्र गर्दै तर बाह्य सामग्रीमा निर्भरता घटाउन र कृषि क्षेत्रको दीर्घकालीन दिगोपनलाई बढावा दिनेछ।

१५. आपूर्ति श्रृंखलामा फसल पछिको घाटा (Postharvest losses reduction) कम गर्न कार्यहरू

१५.१ सुधारिएको फसल काट्ने अभ्यासहरू

उद्देश्य : फसल काट्ने प्रक्रियामा हुने क्षति र नोक्सानलाई कम गर्नको लागि उचित फसल काट्ने प्रविधिहरू प्रवर्द्धन गर्नुहोस्।

- किसानहरूलाई उचित समय, ह्यान्डलिङ, र फसल बालीको भण्डारण सहित उपयुक्त फसल विधिहरूमा प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुहोस्।
- गुणस्तर सुनिश्चित गर्न र घाटा कम गर्न परिपक्वताको इष्टतम चरणमा फसल काट्ने महत्त्व बारे किसानहरूलाई शिक्षित गर्नुहोस्।
- बालीमा भौतिक क्षति हुनबाट जोगाउन उपयुक्त फसल काट्ने औजार र उपकरणको प्रयोगमा मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहोस्।
- क्षेत्रबाट भण्डारण वा प्रशोधन सुविधाहरूमा ढुवानी गर्दा चोटपटक र क्षतिलाई कम गर्ने कन्टेनर र डिब्बाहरूको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्।

१५.२ कुशल ढुवानी र भण्डारण (कोल्ड चेन र फसल पछिको नोक्सानीमा कमी)

उद्देश्य: अपर्याप्त ह्यान्डलिंग र भण्डारण अवस्थाहरूको कारणले फसल पछिको नोक्सानलाई कम गर्न यातायात र भण्डारण सुविधाहरूको वृद्धि गर्नुहोस्।

- खेतबाट फसल बालीलाई भण्डारण वा प्रशोधन सुविधाहरूमा द्रुत र प्रभावकारी ढुवानीलाई सहज बनाउन सडक र सवारी साधनहरू सहित यातायात पूर्वाधारमा सुधार गर्नुहोस्।
- ढुवानीको समयमा बाली जोगाउन र भौतिक क्षतिलाई कम गर्नको लागि क्रेट, बाकस वा बिन जस्ता उचित प्याकेजिङ सामग्रीहरूको प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस्।
- चिसो भण्डारण सुविधाहरू वा उपयुक्त भण्डारण प्रविधिहरू, जस्तै नियन्त्रण तापक्रम र आर्द्रता, नाश हुने बालीहरूको शेल्फ जीवन विस्तार गर्नको लागि प्रवर्द्धन गर्नुहोस्।
- किसान र सरोकारवालाहरूलाई उचित ह्यान्डलिङ र भण्डारण अभ्यासहरू, कीट नियन्त्रण उपायहरू र भण्डारण बालीको नियमित निरीक्षण सहित प्रशिक्षण प्रदान गर्नुहोस्।

१५.३ मूल्य वृद्धि र प्रशोधन (मूल्य श्रृंखला प्रवर्द्धन)

उद्देश्य: फसल पछिको नोक्सान कम गर्न र कृषि उत्पादनहरूको लागि थप मूल्य सिर्जना गर्न मूल्य अभिवृद्धि र प्रशोधन गतिविधिहरू प्रवर्द्धन गर्नुहोस्।

- कृषकहरूलाई प्रशोधन र मूल्य अभिवृद्धि, जस्तै सुकाउने, क्यानिङ, जुसिङ, वा फ्रिजिङ मार्फत आफ्ना उत्पादनहरू विविधीकरण गर्न, शेल्फ लाइफ लम्ब्याउन र बजारयोग्य उत्पादनहरू सिर्जना गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस्।
- किसानहरूलाई आधारभूत खाद्य प्रशोधन प्रविधिहरूमा तालिम र समर्थन प्रदान गर्नुहोस्, स्वच्छता अभ्यासहरू, गुणस्तर नियन्त्रण, र प्रशोधित उत्पादनहरूको प्याकेजिङ सहित।
- प्रशोधन एकाइहरू स्थापना गर्न वा किसानहरूको लागि अनुबंध प्रशोधन सेवाहरू सहज बनाउन खाद्य प्रशोधन कम्पनीहरू वा सहकारीहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस्।
- मूल्य शृंखलामा नियन्त्रण बढाउन र फसलपछि हुने नोक्सानलाई कम गर्न किसानको स्वामित्वमा रहेको प्रशोधन सुविधाको स्थापनालाई प्रवर्द्धन गर्नुहोस्।

१६. बजार सम्बन्ध बलियो बनाउने :

उद्देश्य: ढिलाइ कम गर्न र फसल बालीको समयमै बिक्री सुनिश्चित गर्न कृषकहरूको लागि बजार सम्पर्क र बजार पहुँच सुधार गर्नुहोस्।

- किसान र उपभोक्ताहरू, जस्तै रेस्टुरेन्टहरू, होटलहरू, सुपरमार्केटहरू, र थोक बिक्रेताहरू बीचको सीधा बजार जडानहरू, बिचौलियाहरूलाई कम गर्न र बिक्रीमा ढिलाइ कम गर्नको लागि।
- कृषि उत्पादनको सामूहिक बजारीकरण र बिक्री गर्न, बागेनिड पावर बढाउन र बजार जोखिम कम गर्न किसान सहकारी वा संघहरू स्थापना गर्ने।
- किसानहरूलाई प्रत्यक्ष बिक्रीको अवसर प्रदान गर्न र स्थानीय रूपमा उत्पादित बालीहरूको उपभोक्ता जागरूकता बढाउन नगरपालिका भित्र किसान बजार वा कृषि मेलाहरू आयोजना गर्नुहोस्।
- किसानहरूलाई सम्भावित उपभोक्ताहरूसँग जडान गर्न र उनीहरूको ग्राहक आधार विस्तार गर्न अनलाइन बजारहरू सिर्जना गर्न डिजिटल प्लेटफर्महरू र ई-कमर्सको प्रयोग गर्नुहोस्।

१७. सचेतना तथा तालिम कार्यक्रम

उद्देश्य : कृषकहरू र सरोकारवालाहरू बीच फसल पछिको नोक्सान समस्याहरूको बारेमा चेतना जगाउने र नोक्सान कम गर्नका लागि उत्तम अभ्यासहरू बारे प्रशिक्षण प्रदान गर्ने।

- आपूर्ति शृङ्खलामा हुने हानिको वातावरणीय प्रभावलाई जोड दिँदै फसलपछिको व्यवस्थापनमा सचेतना अभियानहरू सञ्चालन गर्ने।
- किसान, सहकारी सदस्यहरू र आपूर्ति श्रृंखलामा संलग्न अन्य सरोकारवालाहरूका लागि फसलपछिको ह्यान्डलिङ, भण्डारण र मूल्य अभिवृद्धि प्रविधिहरूमा तालिम कार्यक्रमहरू र कार्यशालाहरू आयोजना गर्ने।
- कृषि विशेषज्ञहरू, अनुसन्धान संस्थाहरू, र विस्तार सेवाहरूसँग मिलेर फसलपछिको नोक्सान न्यूनीकरण रणनीतिहरूमा प्राविधिक मार्गदर्शन र समर्थन प्रदान गर्नुहोस्।
- फसल पछिको घाटा कम गर्नका लागि उत्कृष्ट अभ्यासहरू र सफलताका कथाहरूको आदानप्रदानलाई प्रोत्साहित गर्न ज्ञान-साझेदारी प्लेटफर्महरू र किसान-देखि-किसान सिक्ने नेटवर्कहरू।

१८. अनुदान र उद्यमशीलताबाट लगानीमा प्रतिफल वृद्धि

राप्ती सोनारी नगरपालिकामा कृषि उत्पादन अनुदान र कृषि उद्यमशीलता गतिविधिहरूबाट लगानीको प्रतिफल वृद्धि गर्ने कार्य योजना:

१९. सूचना र शिक्षामा पहुँच बढाउनुहोस्

उद्देश्य : किसान र कृषि उद्यमीहरूलाई सूचित निर्णयहरू लिन र लगानीमा अधिकतम प्रतिफल प्राप्त गर्न विस्तृत जानकारी र शिक्षा प्रदान गर्नुहोस्।

- अनुदान कार्यक्रम, बजार प्रवृत्ति, कृषि प्रविधि र उद्यमशीलताका अवसरहरूमा समयमै र सही जानकारी उपलब्ध गराउन कृषि सूचना केन्द्र वा हेल्पलाइन स्थापना गर्ने।
- किसान र कृषि उद्यमीहरूको ज्ञान र सीप अभिवृद्धि गर्न आधुनिक कृषि अभ्यासहरू, वित्तीय व्यवस्थापन, र व्यवसाय योजना सम्बन्धी तालिम कार्यक्रमहरू, कार्यशालाहरू र सेमिनारहरू आयोजना गर्ने।
- कृषि विशेषज्ञहरू, अनुसन्धान संस्थाहरू, र उद्योग व्यवसायीहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस् विशेष कृषि क्षेत्रहरू वा मूल्य शृङ्खलाहरू अनुरूप विशेष प्रशिक्षण र मार्गदर्शन कार्यक्रमहरू प्रदान गर्न।

२०. समर्थन बजार लिङ्केज र मूल्य श्रृंखला विकास

उद्देश्य : कृषि उत्पादन र उद्यमशीलता गतिविधिहरूको नाफा सुनिश्चित गर्न बजार सम्बन्ध र मूल्य श्रृंखला विकासलाई सुदृढ गर्ने।

- किसान र कृषि उद्यमीहरूको लागि प्रत्यक्ष बजार पहुँच सिर्जना गर्न स्थानीय र क्षेत्रीय उपभोक्ताहरू, खुद्रा विक्रेताहरू र प्रोसेसरहरूसँग साझेदारी स्थापना गर्नुहोस्।
- किसान सहकारीहरू, उत्पादक समूहहरू, वा कृषि संघहरूको गठनलाई राम्रो मूल्यहरू, बल्क अर्डरहरू पहुँच गर्न, र शेयर मार्केटिङ लागतहरू सामूहिक रूपमा वार्तालाप गर्नको लागि सहजीकरण गर्नुहोस्।
- कृषि उत्पादनमा मूल्य थप्न र नाफा बढाउन नगरपालिका भित्र कृषि प्रशोधन इकाई वा घरेलु उद्योगको विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- बजार पहुँच विस्तार गर्न र किसान र उद्यमीहरूलाई फराकिलो ग्राहक आधारसँग जोड्न इ-कमर्स प्लेटफर्महरू र डिजिटल मार्केटिङ रणनीतिहरूको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्।

२१. वित्त र क्रेडिट सुविधाहरूमा पहुँच सुधार गर्नुहोस् :

उद्देश्य : कृषि उत्पादन र उद्यमशीलता गतिविधिहरूमा लगानीलाई समर्थन गर्न वित्त र ऋण सुविधाहरूमा पहुँच सहज बनाउने।

- किसान र कृषि उद्यमीहरूका लागि उपयुक्त वित्तीय उत्पादनहरू र ऋण सुविधाहरू विकास गर्न वित्तीय संस्थाहरू, लघुवित्त संस्थाहरू र सरकारी निकायहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस्।
- उपलब्ध वित्तीय विकल्पहरू, ऋण आवेदन प्रक्रियाहरू, र संपार्श्विक विकल्पहरू बारे किसानहरू र उद्यमीहरू बीच जागरूकता सिर्जना गर्नुहोस्।
- ऋण र लगानी सुरक्षित गर्ने सम्भावनाहरू बढाउनको लागि व्यापार योजनाहरू, वित्तीय अनुमानहरू, र ऋण आवेदनहरू तयार गर्न सहयोग प्रदान गर्नुहोस्।
- नगरपालिकामा कृषि उत्पादन र उद्यमशीलतालाई समर्थन गर्न विशेष गरी डिजाइन गरिएको घुम्ती कोष वा अनुदान कार्यक्रमहरू जस्ता नवीन वित्तीय संयन्त्रहरू अन्वेषण गर्नुहोस्।
- हक दावी गर्न सरल प्रस्ताव लेखन मा क्षमता निर्माण

२२. प्राविधिक सहयोग र विस्तार सेवाहरू बलियो बनाउनुहोस्

उद्देश्य : कृषि उत्पादन र उद्यमशीलतामा उत्पादकता, दक्षता र नाफा बढाउन प्राविधिक सहयोग र विस्तार सेवाहरू सुधार गर्नुहोस्।

- कृषि विस्तार अधिकारीहरूको सञ्जाल विस्तार गर्नुहोस् र उनीहरूलाई किसान र उद्यमीहरूलाई प्राविधिक मार्गदर्शन, सल्लाहकार सेवाहरू र फिल्डमा सहयोग पुऱ्याउन पर्याप्त स्रोत र तालिम प्रदान गर्नुहोस्।
- उत्कृष्ट अभ्यासहरू, नयाँ प्रविधिहरू, र उत्पादकता र नाफामा सुधार गर्न मद्दत गर्न सक्ने नवीन खेती प्रविधिहरू प्रदर्शन गर्न प्रदर्शन फार्महरू र पायलट परियोजनाहरू व्यवस्थित गर्नुहोस्।
- भरपर्दो र पारदर्शी वितरण प्रणाली मार्फत उच्च गुणस्तरको बीउ, मल र अन्य कृषि सामग्रीहरूमा पहुँच सहज बनाउने।
- कृषिमा प्रविधि हस्तान्तरण, अनुसन्धान सहकार्य र नवप्रवर्तनलाई प्रवर्द्धन गर्न कृषि अनुसन्धान संस्थाहरू, विश्वविद्यालयहरू र निजी क्षेत्रका संस्थाहरूसँग साझेदारी गर्ने।

२३. अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यक्रमहरू

उद्देश्य : सुधारका लागि क्षेत्रहरू पहिचान गर्न र लगानीमा उच्च प्रतिफल सुनिश्चित गर्न कृषि उत्पादन अनुदान र उद्यमशीलता कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिताको नियमित रूपमा अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने।

- किसानको आय, रोजगारी सिर्जना र समग्र आर्थिक विकासमा अनुदान कार्यक्रम र उद्यमशीलता पहलहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न अनुगमन र मूल्याङ्कन ढाँचा स्थापना गर्ने।

- किसान र कृषि उद्यमीहरूको चुनौति, आवश्यकता र सन्तुष्टिको स्तरमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न आवधिक सर्वेक्षण र प्रतिक्रिया संयन्त्रहरू सञ्चालन गर्ने ।
- सफलताका कथाहरू, सिकेका पाठहरू, र हस्तक्षेप वा नीति समायोजन आवश्यक पर्ने क्षेत्रहरू पहिचान गर्न सङ्कलन गरिएको डाटाको विश्लेषण गर्नुहोस् ।
- कार्यान्वयन रणनीतिहरू राम्रोसँग मिलाउन, स्रोतहरू पुनस् विनियोजन गर्न र कृषि उत्पादन अनुदान र उद्यमशीलता गतिविधिहरूमा लगानीको प्रतिफल बढाउन सक्ने नीतिगत सुधारहरू प्रस्तुत गर्न मूल्याङ्कन निष्कर्षहरू प्रयोग गर्नुहोस् ।

२४. समावेशीता र युवा र महिला संलग्नता

राप्ती सोनारी नगरपालिकामा कृषि उत्पादन र व्यापार गतिविधिहरूमा युवा र महिला सहभागिता र क्षेत्रस्तरीय कृषि विशेषज्ञहरूको संलग्नता वृद्धि गर्ने कार्य योजना :

२५. कृषिमा युवा संलग्नता

उद्देश्य : नवप्रवर्तन, उद्यमशीलता, र दिगो अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्न कृषि उत्पादन र व्यापार गतिविधिहरूमा युवाहरूको संलग्नतालाई प्रोत्साहन र समर्थन गर्नुहोस् ।

- युवा किसानहरू र कृषि उत्साहीहरू बीच नेटवर्किङ, ज्ञान-साझेदारी, र सहकार्यको लागि प्लेटफर्म सिर्जना गर्न कृषि युवा क्लब वा संघ स्थापना गर्नुहोस् ।
- आधुनिक खेती प्रविधि, कृषि उद्यमशीलता र मूल्य अभिवृद्धिमा ध्यान केन्द्रित गर्दै विशेष गरी युवाहरूका लागि डिजाइन गरिएका क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमहरू र व्यावसायिक तालिमहरू आयोजना गर्ने ।
- युवा व्यक्तिहरूलाई कृषि क्षेत्रमा प्रवेश गर्न प्रोत्साहित गर्न र उनीहरूलाई आफ्नै कृषि उद्यमहरू सुरु गर्न सहयोग गर्न आर्थिक प्रोत्साहन, अनुदान वा अनुदानहरू प्रदान गर्नुहोस् ।
- प्राविधिक ज्ञान भएका युवाहरूलाई कृषिमा आकर्षित गर्न डिजिटल प्रविधिहरू, सटीक खेती उपकरणहरू, र स्मार्ट खेती प्रविधिहरूको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस् ।

२६. कृषिमा महिला सशक्तीकरण

उद्देश्य : कृषि उत्पादन र व्यापारिक गतिविधिहरूमा महिलाहरूको सक्रिय सहभागिता प्रवर्द्धन गर्दै, उनीहरूलाई समान अवसर, स्रोत र समर्थन प्रदान गर्ने ।

- महिला किसानहरूले सामना गर्ने विशेष आवश्यकता र चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्ने महिला केन्द्रित कृषि कार्यक्रमहरूको विकास गर्ने, जस्तै भूमि, ऋण, प्रविधि र बजारमा पहुँच ।
- कृषि प्रविधि, मूल्य अभिवृद्धि, र उद्यमशीलता लगायत कृषि सम्बन्धी गतिविधिहरूमा महिलाहरूको सीप र ज्ञान अभिवृद्धि गर्न तालिम र क्षमता अभिवृद्धि पहलहरू प्रदान गर्ने ।
- महिला कृषक समूह वा सहकारीहरूलाई सामूहिक निर्णय गर्ने, मार्केटिङ गर्ने र बागेनिङ गर्ने शक्तिलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- लैङ्गिक समानता, महिला भूमि अधिकार, र कृषि संस्था र निर्णय गर्ने निकायहरूमा महिला प्रतिनिधित्व प्रवर्द्धन गर्ने लैङ्गिक - उत्तरदायी नीति र पहलहरू लागू गर्नुहोस् ।

२७. लिङ्गेज र साझेदारी प्रवर्द्धन

उद्देश्य : शैक्षिक संस्थाहरू, खोज संस्थाहरू (विश्वविद्यालय र NARC) सँग पनि कृषि विकासको लागि अनुकूल पारिस्थितिकी प्रणाली सिर्जना गर्न किसानहरू, कृषि विशेषज्ञहरू, कृषि व्यवसायहरू र बजार सरोकारवालाहरू बीचको सम्बन्ध र साझेदारीलाई बढावा दिने ।

- नेटवर्किङ घटनाहरू, कृषि मेलाहरू, र व्यवसाय-देखि-व्यवसाय प्लेटफर्महरू सुविधा दिनुहोस् जहाँ किसानहरू र कृषि विशेषज्ञहरूले सम्भावित उपभोक्ताहरू, आपूर्तिकर्ताहरू, र लगानीकर्ताहरूसँग जोडिन सक्छन् ।
- किसान र कृषि उद्यमीहरूलाई प्राविधिक सहयोग, तालिम र बजार सम्बन्ध प्रदान गर्न निजी क्षेत्रका कम्पनीहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र विकास एजेन्सीहरूसँग सहकार्य गर्ने ।
- किसान-स्रोत केन्द्रहरू वा कृषि केन्द्रहरू स्थापना गर्नुहोस् जसले किसानहरू र कृषि विशेषज्ञहरूका लागि सूचना, तालिम, र सल्लाहकार सेवाहरू पहुँच गर्न एक-स्टप केन्द्रको रूपमा काम गर्दछ ।
- अनुभवी किसानहरू र कृषि विशेषज्ञहरूले युवा किसानहरू, महिला उद्यमीहरू, र महत्वाकांक्षी कृषि पेशाकर्मीहरूलाई मार्गदर्शन गर्ने र मार्गदर्शन गर्ने मार्गदर्शन कार्यक्रमहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

राप्ती सोनारी नगरपालिकाले युवा तथा महिलालाई कृषि उत्पादन र व्यापारिक गतिविधिमा सक्रिय सहभागिता जनाउन समावेशी र सहयोगी वातावरण बनाउन सक्छ । क्षेत्र-स्तरीय कृषि विशेषज्ञहरूलाई संलग्न गराउनेले प्राविधिक विशेषज्ञता र मार्गदर्शनको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नेछ, जसले नगरपालिकामा सुधारिएको कृषि अभ्यास र दिगो विकासको लागि नेतृत्व गर्नेछ ।

२८. रणनीतिक कार्य योजना र एडीएस लक्ष्यहरू बीचको सम्बन्ध : यो तालिकाले स्थानीय स्तरको कार्य योजना र ADS लक्ष्यहरू बीचको सम्बन्ध स्थापित गर्ने प्रयास गर्दछ।

Relational Table		ADS Goals						
Local Level Initiative	Self Reliant	Sustainable	Competitive	Inclusive	Growth	Improved Livelihood	Better Food Saefty	
	Farmers Training Program	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☐
Farming Business Incubation	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☐	
Marketing and Promotional Activities	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	
Digital Marketing Initiatives	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	
Product Diversification	☒	☒	☐	☐	☐	☒	☒	
Local Fertilizer Production	☒	☒	☐	☒	☒	☒	☐	
Recycle Organic Waste through Management	☒	☒	☐	☒	☒	☒	☐	
Eco Friendly Pest and Disease Control	☒	☒	☐	☐	☐	☒	☒	

Hoshin X Matrix for Rapti Sonari Municipality Agriculture Development Plan																		
•		At least One Community Market Place are establish in each ward and trade each week	○			•			○		•		○					
○		Ten Farmer Trainers are Trained Locally in each ward	•	•					•	○		○						
	•	Ten Organic Fertilizer Production Centers in each ward are recognized	○	○			○	○		•		○						
		Ten Organic Farms are awarded in each ward every year			•			•		○								
	○	100 Farmers Groups are given field level expert consultation					•	○	○	○	○	○	•					
Annual Recognition of best agro entrepreneurs		Two production Exhibitions and recognition of better producer	<p style="text-align: center;">Annual Improvement Priorities</p> <p style="text-align: center;">Annual Objectives</p> <p style="text-align: center;">Metrics (TTI's) - Targets To Improve</p> <p style="text-align: center;">Breakthrough Objectives 3-5 Years</p>					Trained Farmers in local level for all major sectors or agriculture	Local trading and weekly marketplace in operation in all wards	Youth groups engagement in agribusiness activities	Participation of woman in direct business in agriculture	Increased consumption of local agriculture production	Palika Leaders	Ward Leaders	Cooprative Leaders	Agriculture Research Scientist	Agriculture Extention Service	Development Partners
		Implementation of 18 on field farmers workshop on better farming practices																
		• Zero food carbon print through promotion of local food ecosystem	1	2	3	4	5	•	Primary Responsibility									
	•	Exporting agriculture food products in all seven province major cities						○	Secondary Responsibility									
•		Starting to exporting production to at least three major international markets																

यो होशिन कात्री म्याट्रिक्सले वार्षिक उद्देश्यहरू, वार्षिक सुधार प्राथमिकताहरू, लक्ष्यहरू सुधार गर्न र सफलता हासिल गर्ने उद्देश्यहरू प्रस्तुत गर्दछ।

२९. योजना विचारहरू

समुदाय र सरोकारवालाहरूले नगरपालिकाको कृषि योजना प्रक्रियामा निम्न विषयहरूलाई विचार गर्न सुझाव दिए।

२९.१ साधनहरूमा सीमित पहुँच : रणनीतिक योजनाहरूले यी स्रोत अवरोधहरूलाई सम्बोधन गर्नुपर्दछ र यी स्रोतहरूमा पहुँच बढाउन समाधानहरू प्रदान गर्नुपर्दछ।

२९.२ जलवायु परिवर्तन : रणनीतिक योजनाहरूले कृषिमा जलवायु परिवर्तनको प्रभावहरू विचार गर्नुपर्दछ र यी प्रभावहरूलाई कम गर्न अनुकूलन रणनीतिहरू विकास गर्नुपर्दछ।

२९.३ सीमित बजार पहुँच : रणनीतिक योजनाहरूले साना किसानहरूको लागि बजार पहुँच सुधार गर्नमा केन्द्रित हुनुपर्छ, जसमा बजार जडानहरू, मूल्य अभिवृद्धि, र तिनीहरूको उत्पादनको गुणस्तर र मात्रामा सुधार हुन्छ।

२९.४ सूचना र प्रविधिमा सीमित पहुँच : रणनीतिक योजनाहरूले दिगो कृषि अभ्यासहरूलाई समर्थन गर्न सक्ने सूचना र प्रविधिमा पहुँच प्रदान गर्नमा केन्द्रित हुनुपर्छ।

२९.५ चेतना र प्रशिक्षणको अभाव : रणनीतिक योजनाले साना किसानहरूलाई माटो व्यवस्थापन, पानी संरक्षण, र कीट र रोग व्यवस्थापनलगायत दिगो खेती अभ्यासहरूमा तालिम र शिक्षा प्रदान गर्नमा केन्द्रित हुनुपर्छ।

२९.६ नीति र संस्थागत रूपरेखा : रणनीतिक योजनाहरूले दिगो कृषि अभ्यासहरूलाई समर्थन गर्ने नीतिहरू र संस्थागत ढाँचाहरू विकास गर्नमा केन्द्रित हुनुपर्छ, जसमा साना किसानहरूलाई दिगो अभ्यासहरू अपनाउन प्रोत्साहनहरू, र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्न नियामक ढाँचाहरू समावेश छन्।

खण्ड घ: कार्य योजनाका मापन योग्य सूचकहरू

दिगो कृषि र खाद्य प्रणालीका लागि रणनीतिक योजनाले नगरपालिकाको कृषि विकास उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न प्रभावकारी हुन माथि उल्लेखित मूल सरोकारहरूलाई ध्यानमा राख्नुपर्छ।

जिम्मेवारी: यस अधि उल्लेख भएका सबै सरोकारवालाहरू

१. खाद्य उत्पादन र आपूर्ति प्रणालीमा आत्मनिर्भरता

रणनीतिहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
इनपुटका लागि घुम्ती कोष स्थापना गर्नुहोस्	इनपुट समर्थन प्राप्त गर्ने किसानहरूको संख्या
दिगो अभ्यासहरू बारे प्रशिक्षण प्रदान गर्नुहोस्	दिगो अभ्यासहरूमा प्रशिक्षित किसानहरूको संख्या
प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नुहोस्	उत्पादनमा वृद्धि र बालीको संख्यामा वृद्धि
प्रदर्शनी फार्महरू स्थापना गर्नुहोस्	स्थापना र भ्रमण गरिएका प्रदर्शन फार्महरूको संख्या
अन्तरबाली र बाली रोटेशन प्रवर्द्धन गर्नुहोस्	बाली विविधता र माटो स्वास्थ्य मा वृद्धि
किसान सहकारी स्थापना गर्ने	सहकारीमा आवद्ध किसानहरूको संख्या
पोष्ट हार्वेस्ट ह्यान्डलिङ तालिम प्रदान गर्नुहोस्	फसल पछिको घाटा घटाउने र गुणस्तरमा वृद्धि
बजार सम्बन्ध विकास गर्नुहोस्	उपभोक्ता संख्या र प्राप्त मूल्यहरू मा वृद्धि
नवीकरणीय उर्जा सम्बन्धी तालिम दिने	नवीकरणीय ऊर्जामा तालिम प्राप्त किसानहरूको संख्या
बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गर्ने	स्थापित बायोग्यास प्लान्टको संख्या
सौर्य पम्पको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्	सोलार पम्प स्थापना भएको संख्या

२. दिगो कृषि वृद्धि

रणनीतिहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
कम्पोष्ट, हरियो मल र अन्य प्राङ्गारिक खेती प्रविधिहरू बारे तालिम र शिक्षा प्रदान गर्नुहोस्	प्राङ्गारिक मलको प्रयोगमा १० प्रतिशत वृद्धि
कृषि वन, समोच्च खेती, र अन्य माटो संरक्षण प्रविधिहरू प्रवर्द्धन गर्नुहोस्	माटोको क्षरणमा २०% कमी र पानीको अवधारणमा वृद्धि
किसानहरूलाई विभिन्न प्रकारका बालीहरू उब्जाउन र अन्तरबालीको अभ्यास गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस्	बाली प्रजाति र अन्तरबाली अभ्यासको संख्यामा ५०% वृद्धि
कृषि सूचना केन्द्र स्थापना गरी स्मार्टफोन तथा अन्य डिजिटल औजारको प्रयोग सम्बन्धी तालिम दिने	८०% किसानहरूले केन्द्र मार्फत कृषि जानकारीमा पहुँच गरेका छन्
ड्रोन, GPS म्यापिङ, र अन्य सटीक कृषि उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढावा दिनुहोस्	सटीक कृषि औजारहरूको प्रयोगमा ३०% वृद्धि
संगठनात्मक व्यवस्थापन र नेतृत्व कौशल बारे प्रशिक्षण प्रदान गर्नुहोस्	कृषक संगठनहरूमा सहभागी किसानहरूको संख्यामा ५०% वृद्धि
उपभोक्ताहरू, प्रोसेसरहरू, र निर्यातकर्ताहरूसँग बजार सम्बन्धहरू स्थापना गर्नुहोस्	औपचारिक बजारमा आफ्नो उत्पादन बेच्ने किसानको संख्यामा २०% वृद्धि भएको छ
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	८०% कृषकहरूलाई जलवायु परिवर्तन र विपद् पूर्वतयारीको ज्ञान छ
खडेरी प्रतिरोधी बाली, संरक्षण कृषि, र अन्य मौसम स्मार्ट अभ्यासहरूको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस्	जलवायु स्मार्ट कृषिको प्रयोगमा ३० प्रतिशत वृद्धि practices

३. कृषि प्रतिस्पर्धात्मकता अभिवृद्धि गर्ने

रणनीतिहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
<p>१. उच्च मूल्य बाली र बजार मा प्रशिक्षण र जागरूकता कार्यक्रम सञ्चालन ।</p> <p>२. उच्च मूल्य बाली को लागि उत्पादक समूह को स्थापना को सुविधा ।</p> <p>३. उत्पादक समूह र उपभोक्ताहरू बीच बजार सम्बन्ध विकास गर्नुहोस् ।</p>	<p>उच्च मूल्यको बालीको उत्पादन र बिक्री बढ्यो, किसानको आम्दानी बढ्यो ।</p>
<p>१. किसानहरूको लागि वित्तीय व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन गर्नुहोस् ।</p> <p>२. वित्तीय संस्था र कृषक समूहहरू बीच साझेदारीको सुविधा ।</p> <p>३. किसानहरूको लागि ऋण कार्यक्रम स्थापना गर्नुहोस् ।</p>	<p>किसानको ऋणमा पहुँच बढ्यो, किसानको आम्दानी बढ्यो ।</p>
<p>१. किसानहरूलाई सिँचाइ व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने ।</p> <p>२. सिँचाइ प्रणालीहरूको लागि मर्मत कार्यक्रमहरू स्थापना गर्नुहोस् ।</p>	<p>बाली उत्पादनमा वृद्धि भयो, खानेपानी व्यवस्थापनमा सुधार भयो, किसानको आम्दानी बढ्यो ।</p>
<p>१. आधुनिक कृषि अभ्यासहरूमा तालिम र सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।</p> <p>२. विस्तार कार्यकर्ता र किसान समूहहरू बीच</p>	<p>आधुनिक कृषि अभ्यासहरूको सुधार, उत्पादन वृद्धि, किसानहरूको आय वृद्धि ।</p>

नियमित बैठकहरू स्थापना गर्नुहोस्।	
१. कृषि सामग्रीहरूमा तालिम र सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।	गुणस्तरीय सामग्रीको बढ्दो प्रयोग, उत्पादनमा वृद्धि, किसानहरूको आम्दानीमा वृद्धि।
२. इनपुट आपूर्तिकर्ता र किसान समूहहरू बीच साझेदारी स्थापना गर्नुहोस्।	
३. इनपुट क्रेडिट कार्यक्रमहरू मार्फत गुणस्तर इनपुटहरूमा पहुँच प्रदान गर्नुहोस्।	

४. समावेशी कृषि वृद्धि

रणनीतिक कार्यहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
कृषि विकासमा सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिने नीति र कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	१. सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिने नीति तथा कार्यक्रमहरू अवलम्बन गर्ने। २. कृषि विकास पहलहरूमा सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको सहभागितामा वृद्धि.
कृषि विकास सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियामा सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको सहभागिता र प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्न संयन्त्रको स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने।	१. सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको सहभागिता र प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्न संयन्त्रको स्थापना। २. कृषि सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियाहरूमा सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको प्रतिनिधित्वमा वृद्धि
समावेशी कृषि अभ्यास र प्रविधिहरू प्रवर्द्धन	१. कम्तिमा ५०% कृषकहरूले समावेशी कृषि

गर्नुहोस्	अभ्यास र प्रविधिहरू अपनाउने। २. सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको लागि बाली उत्पादन र आयमा वृद्धि।
समावेशी कृषि विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने कृषक समूह वा सहकारीहरूको स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने	१. समावेशी कृषि विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने कम्तीमा २ वटा किसान समूह वा सहकारीको स्थापना। २. किसान समूह वा सहकारीमा सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको सहभागितामा वृद्धि।
समावेशी कृषि विकासका लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने	१. समावेशी कृषि विकासको लागि परियोजना बजेटको कम्तीमा ३०% विनियोजन। २. सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूलाई प्राविधिक सहायताको व्यवस्था।
सीमान्तकृत र कमजोर समूहका आवश्यकताहरूलाई प्राथमिकता दिने क्षमता निर्माण र तालिम कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	१. सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूका लागि कम्तीमा २ वटा क्षमता निर्माण र तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने। २. समावेशी कृषि अभ्यास र प्रविधिहरूमा सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको ज्ञान र सीपमा वृद्धि।
सीमान्तकृत र कमजोर समूहका आवश्यकताहरूलाई प्राथमिकता दिने बजार उन्मुख कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	१. बजार उन्मुख कार्यक्रमहरू मार्फत सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको आय वृद्धि। २. सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूको आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिने कम्तीमा २ बजार उन्मुख कार्यक्रमहरूको स्थापना।

५. कृषि विकास हासिल गर्ने

रणनीतिक कार्यहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
कृषि विकास प्रवर्द्धनका लागि नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	१. कृषि बृद्धि सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू अवलम्बन गर्ने । कृषि विकासका लागि बजेट र स्रोतको विनियोजन.
सरोकारवालाहरूबीच समन्वय संयन्त्रको स्थापना र सुदृढीकरण	१. सरोकारवालाहरू बीच समन्वय संयन्त्रको स्थापना। कृषि विकास पहलहरूमा सरोकारवालाहरूको बढ्दो सहभागिता।
आधुनिक कृषि प्रविधि र अभ्यासहरू अपनाउने	१. ५०% कृषकहरूले कम्तिमा २ आधुनिक कृषि प्रविधिहरू अपनाउने। बाली उत्पादनमा १५% वृद्धि।
कृषि उद्यम विस्तार र बाली विविधीकरण	१. कृषि उद्यमहरूमा संलग्न किसानहरूको संख्यामा २०% वृद्धि। २. कम्तिमा २ उच्च मूल्य बाली समावेश गर्न बालीको विविधीकरण।
कृषि विकासका लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने	१. कृषि विकासको लागि परियोजना बजेटको कम्तिमा ३०% विनियोजन २. किसान र समुदायलाई प्राविधिक सहयोगको व्यवस्था गर्ने ।
मूल्य शृङ्खला विकास र बजार सम्बन्धको विकास र कार्यान्वयन गर्नुहोस्	१. मूल्य शृङ्खला विकास र बजार सम्बन्धहरू मार्फत किसानहरूको आयमा २०% वृद्धि। उच्च मूल्य बालीको लागि कम्तिमा २. मूल्य श्रृंखला को स्थापना।

क्षमता अभिवृद्धि तथा तालिम कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन	<ol style="list-style-type: none"> १. किसान र सामुदायिक सदस्यहरूको लागि कम्तिमा २. क्षमता अभिवृद्धि र तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने। आधुनिक कृषि प्रविधि र अभ्यासहरूमा किसान र समुदायका सदस्यहरूको ज्ञान र सीपमा वृद्धि।
---	--

६ दिगो जीविकोपार्जन सुधार

रणनीतिक कार्यहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
कृषि विकास र जीविकोपार्जन प्रवर्द्धन गर्न नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	१. कृषि विकास र जीविकोपार्जन सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू अवलम्बन गर्ने। २. कृषि विकास र जीविकोपार्जनका लागि बजेट र स्रोतको विनियोजन।
सरोकारवालाहरूबीच समन्वय संयन्त्रको स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने	१. सरोकारवालाहरू बीच समन्वय संयन्त्रको स्थापना। २. कृषि विकास र जीविकोपार्जन पहलहरूमा सरोकारवालाहरूको बढ्दो सहभागिता।
फसलको उत्पादकत्व र विविधीकरणमा वृद्धि	१. बाली उत्पादकतामा २०% वृद्धि। २. कम्तिमा २ उच्च मूल्य बाली समावेश गर्न बालीको विविधीकरण।
इनपुट, क्रेडिट र बजारहरूमा पहुँच सुधार गर्नुहोस्	१. किसानहरूको लागि कम्तिमा २ इनपुट र ऋण आपूर्ति प्रणालीको स्थापना। २. स्थानीय कृषि उत्पादनका लागि कम्तिमा २ वटा बजार जडानहरू स्थापना गर्ने।
कृषि विकास र जीविकोपार्जनका लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने	१. कृषि विकास र जीविकोपार्जनका लागि परियोजना बजेटको कम्तिमा ३०% विनियोजन। २. किसान र समुदायहरूलाई प्राविधिक सहयोगको व्यवस्था।
मूल्य शृङ्खला विकास र बजार सम्बन्धको विकास	१. मूल्य शृङ्खला विकास र बजार जडानहरू

र कार्यान्वयन गर्नुहोस्	मार्फत किसानहरूको आयमा १५% वृद्धि। उच्च मूल्य बालीको लागि कम्तिमा २ मूल्य श्रृंखला को स्थापना।
क्षमता अभिवृद्धि तथा तालिम कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	१. किसान र समुदायका सदस्यहरूका लागि कम्तिमा २ वटा क्षमता निर्माण र तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने। २. दिगो कृषि अभ्यास र बजार उन्मुख दृष्टिकोणमा किसान र समुदायका सदस्यहरूको ज्ञान र सीपमा वृद्धि।
सामाजिक सुरक्षा र सुरक्षा नेट कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	१. जोखिममा परेका घरपरिवारका लागि कम्तिमा २ सामाजिक सुरक्षा र सुरक्षा नेट कार्यक्रमहरू स्थापना गर्ने। २. जोखिममा परेका परिवारहरूका लागि जीविकोपार्जनका अवसरहरूमा १०% सुधारिएको पहुँच।

७. खाद्य सुरक्षा र गुणस्तर हासिल गर्ने

रणनीतिक कार्यहरू	मापनयोग्य परिणामहरू
कृषि विकास र खाद्य तथा पोषण सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्न नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	१. कृषि विकास र खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू अवलम्बन गर्ने। २. कृषि विकास र खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका लागि बजेट र स्रोतको विनियोजन।
सरोकारवालाहरूबीच समन्वय संयन्त्रको स्थापना	१. सरोकारवालाहरू बीच समन्वय संयन्त्रको स्थापना।

र सुदृढीकरण गर्ने	२. कृषि विकास र खाद्य र पोषण सुरक्षा पहलहरूमा सरोकारवालाहरूको बढ्दो सहभागिता ।
विविध र पौष्टिक बालीहरूको उत्पादन र उपभोगमा वृद्धि गर्ने	१. विविध र पौष्टिक बालीको उत्पादनमा २०% वृद्धि । २. विविध र पौष्टिक बालीहरूको खपतमा १५% वृद्धि ।
सामुदायिक व्यवस्थित भण्डारण र प्रशोधन सुविधाहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्नुहोस्	१. कम्तिमा २ सामुदायिक व्यवस्थित भण्डारण र प्रशोधन सुविधाहरूको स्थापना । २. फसल पछिको ह्यान्डलिङमा सुधार र १०% ले पोष्ट हार्भेष्ट घाटा कम गरियो ।
कृषि विकास र खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने	१. कृषि विकास र खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका लागि परियोजना बजेटको कम्तिमा ३०% विनियोजन । २. किसान र समुदायहरूलाई प्राविधिक सहयोगको व्यवस्था ।
बजार सम्बन्ध र मूल्य श्रृंखला विकासको विकास र कार्यान्वयन गर्नुहोस्	१. स्थानीय कृषि उत्पादनहरूको लागि कम्तिमा २ बजार जडानहरू स्थापना गर्ने । २. मूल्य श्रृंखला विकास मार्फत किसानहरूको आयमा १५% वृद्धि ।
पोषण शिक्षा र सचेतना कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	१. कम्तिमा २ पोषण शिक्षा र सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । २. पोषण र स्वस्थ भोजन अभ्यासहरू २५% द्वारा ज्ञान र जागरूकतामा वृद्धि ।

सामाजिक सुरक्षा र सुरक्षा नेट कार्यक्रमहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने	<p>१. जोखिममा परेका घरपरिवारका लागि कम्तीमा २ सामाजिक सुरक्षा र सुरक्षा नेट कार्यक्रमहरू स्थापना गर्ने।</p> <p>२. कमजोर परिवारहरूको लागि खानामा १०% सुधारिएको पहुँच।</p>
--	--

२. प्रमुख नतिजाहरू

उद्देश्य	नाजिजा	मापन	लक्ष्य
राप्तिसोनारी गाउँपालिकामा कृषि उत्पादनमा आत्मनिर्भरता बढाउने	दिगो कृषि अभ्यासहरू अपनाउने वृद्धि गर्नुहोस्	दिगो खेती अभ्यासहरू बारे तालिम सञ्चालन गर्नुहोस्	नगरपालिकाका कम्तीमा ८०% किसानहरूलाई दिगो खेती अभ्यासहरूमा तालिम दिनुहोस्
	कृषि सामग्री र प्रविधिहरूमा पहुँच सुधार गर्नुहोस्	इनपुट र प्रविधि आपूर्तिकर्ताहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस्	कम्तीमा ९०% किसानहरूको उपयुक्त कृषि सामग्री र प्रविधिहरूमा पहुँच भएको सुनिश्चित गर्नुहोस्।
	प्रमुख बालीहरूको उत्पादकत्व वृद्धि गर्नुहोस्	बाली उत्पादकत्व सुधार गर्न अनुसन्धान र विस्तार सेवाहरू सञ्चालन गर्नुहोस्	कम्तीमा २०% द्वारा प्रमुख बालीहरूको उत्पादन बढाउनुहोस्
राप्तिसोनारी गाउँपालिकामा समावेशी र प्रतिस्पर्धी कृषि	प्रमुख कृषि उत्पादनहरूको लागि मूल्य श्रृंखला	मुख्य मूल्य श्रृंखलाहरू पहिचान गर्नुहोस् र सान्दर्भिक अभिनेताहरूसँग साझेदारी	प्रमुख कृषि उत्पादनहरूको लागि कम्तीमा ३ कार्यात्मक मूल्य श्रृंखलाहरू विकास गर्नुहोस्

बजार प्रवर्द्धन गर्ने	विकास गर्नुहोस्	विकास गर्नुहोस्	
	बजार र बजार जानकारीमा पहुँच सुधार गर्नुहोस्	बजार अभिनेताहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस् र बजार सूचना प्रणालीहरू स्थापना गर्नुहोस्	कृषि उत्पादनका लागि बजार आउटलेटहरूको संख्या कम्तिमा ५०% ले बढाउनुहोस्, र एक कार्यशील बजार सूचना प्रणाली स्थापना गर्नुहोस्।
	कृषि उत्पादनको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	उत्पादन गुणस्तर र ब्रान्डिङ तालिम प्रदान गर्नुहोस्	गुणस्तरीय मापदण्ड पूरा गर्ने कृषि उत्पादनको प्रतिशत र ब्रान्डिङ प्रविधि प्रयोग गर्ने किसानको प्रतिशत बढाउनुहोस्
राप्तिसोनारी गाउँपालिकाका किसानहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार	कृषिबाट आम्दानी बढ्नेछ	मुख्य बाली र पशुधन उत्पादनहरूको उत्पादकत्व र मूल्य अभिवृद्धिमा वृद्धि	कृषिबाट कम्तिमा ३० प्रतिशत आम्दानी बढाउने
	वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच सुधार गर्नुहोस्	वित्तीय संस्थाहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस्	सुनिश्चित गर्नुहोस् कि कम्तिमा ५०% किसानहरूले उपयुक्त वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच गरेका छन्
राप्तिसोनारी गाउँपालिकामा सुरक्षित खाद्य तथा पोषण	खाद्य सुरक्षा अभ्यासहरू सुधार गर्नुहोस्	खाद्य सुरक्षा अभ्यासहरू तालिम सञ्चालन गर्नुहोस्	नगरपालिकामा कम्तिमा ८०% किसान र खाना ह्यान्डलरहरूलाई खाद्य सुरक्षा अभ्यासहरूमा तालिम दिनुहोस्

सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने	पौष्टिक खानाको उपलब्धता र पहुँच बढाउनुहोस्	पोषण सरोकारवालाहरूसँग साझेदारी विकास गर्नुहोस्	विविध र पौष्टिक खाना खाने परिवारको प्रतिशत बढाउनुहोस्
	खाद्यान्न भण्डारण र संरक्षणमा सुधार गर्ने	उपयुक्त भण्डारण र संरक्षण प्रविधिहरूको बारेमा प्रशिक्षण प्रदान गर्नुहोस्	सुनिश्चित गर्नुहोस् कि कम्तिमा ८०% किसानहरूले आफ्ना उत्पादनहरूको लागि उपयुक्त भण्डारण र संरक्षण प्रविधिहरू प्रयोग गर्छन्।
राप्सिसोनारी गाउँपालिकामा कृषि उत्पादनमा आत्मनिर्भरता बढाउने	दिगो कृषि अभ्यासहरू अपनाउने	दिगो कृषि अभ्यासहरू अपनाउने किसानहरूको प्रतिशत	कम्तिमा २०% द्वारा अपनाउने वृद्धि
	कृषि सामग्री र प्रविधिहरूमा पहुँच	उपयुक्त कृषि सामग्री र प्रविधिहरूमा पहुँच भएका किसानहरूको प्रतिशत	कम्तिमा ९०% किसानहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्नुहोस्
	फसल उत्पादकता	बाली उत्पादनमा वृद्धि	कम्तिमा २०% ले प्रमुख बाली को उत्पादन वृद्धि
राप्सिसोनारी गाउँपालिकामा समावेशी र प्रतिस्पर्धी कृषि बजार प्रवर्द्धन गर्ने	मूल्य श्रृंखला विकास	विकसित कार्यात्मक मूल्य श्रृंखलाहरूको संख्या	प्रमुख कृषि उत्पादनहरूको लागि कम्तिमा ३ कार्यात्मक मूल्य श्रृंखलाहरू विकास गर्नुहोस्
	बजार पहुँच र जानकारी	बजार आउटलेटहरूको संख्या र बजार सूचना	बजार आउटलेटको संख्या कम्तिमा ५० प्रतिशतले

		प्रणालीको स्थापना	बढाउने र बजार सूचना प्रणालीलाई सक्रिय बनाउने
	कृषि उत्पादनको प्रतिस्पर्धात्मकता	गुणस्तरीय मापदण्ड पूरा गर्ने कृषि उत्पादनको प्रतिशत र ब्रान्डिङ प्रविधि प्रयोग गर्ने किसानहरूको प्रतिशत	गुणस्तरीय मापदण्ड पूरा गर्ने कृषि उत्पादनको प्रतिशत र ब्रान्डिङ प्रविधि प्रयोग गर्ने किसानको प्रतिशत बढाउनुहोस्
रासिसोनारी गाउँपालिकाका किसानहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार	कृषिबाट आम्दानी	कृषिबाट आम्दानीमा वृद्धि हुनेछ	कृषिबाट कम्तीमा ३० प्रतिशत आम्दानी बढाउने
	आयस्रोतको विविधीकरण	वैकल्पिक आय आर्जन गतिविधिहरूको संख्या स्थापित	नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा वैकल्पिक आय आर्जन गर्ने क्रियाकलाप स्थापना गर्ने
	वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच	उपयुक्त वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच भएका किसानहरूको प्रतिशत	कम्तीमा ५०% किसानहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्नुहोस्
रासिसोनारी गाउँपालिकामा सुरक्षित खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने	खाद्य सुरक्षा अभ्यासहरू	खाद्य सुरक्षा अभ्यासहरूमा प्रशिक्षित किसानहरू र खाद्य ह्यान्डलरहरूको प्रतिशत	कम्तीमा ८०% किसान र खाना ह्यान्डलरहरूलाई तालिम दिनुहोस्
	पौष्टिक खानाको उपलब्धता र पहुँच	विविध र पौष्टिक खाना उपभोग गर्ने परिवारको प्रतिशत	विविध र पौष्टिक खाना खाने परिवारको प्रतिशत बढाउनुहोस्

	खाद्य भण्डारण र संरक्षण	उपयुक्त भण्डारण र संरक्षण प्रविधि प्रयोग गर्ने किसानहरूको प्रतिशत	कम्तिमा ८०% किसानहरूले उपयुक्त प्रविधिहरू प्रयोग गरेको सुनिश्चित गर्नुहोस्
--	-------------------------	---	---

अनुसूची १: कार्य योजना तर्जुमा गर्न अवलम्बन गरिएको प्रक्रियाहरू

राप्ती सोनारी गाउँपालिकामा कृषि उत्पादकत्व र दिगोपना अभिवृद्धि गर्नका लागि कृषि क्षेत्रको भ्रमण गर्ने सहजकर्ताहरू र स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग संलग्न हुने सहभागितामूलक कार्ययोजना विकास गर्ने प्रक्रियालाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छस्

तयारी चरण :

- सहभागी कार्य योजनाको उद्देश्य र दायरा पहिचान गर्नुहोस्।

- संलग्नता प्रक्रियाको लागि स्पष्ट एजेन्डा र समयरेखा तयार गर्नुहोस्।
- किसानहरू, स्थानीय सहकारीहरू, सरकारी अधिकारीहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, अनुसन्धानकर्ताहरू, र निजी क्षेत्रका प्रतिनिधिहरू लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई पहिचान गरी आमन्त्रित गर्ने।

फिल्ड भ्रमणहरू :

- सहजकर्ताहरूले राप्ती सोनारी गाउँपालिका भित्रका खेतहरूमा अवस्थित कृषि अभ्यासहरू, चुनौतीहरू र अवसरहरूको प्रत्यक्ष ज्ञान र समझ प्राप्त गर्नको लागि भ्रमण गर्नु।
- कृषि विकास र दिगोपन सम्बन्धी उनीहरूको आवश्यकता, आकांक्षा र दृष्टिकोणको मूल्याङ्कन गर्न किसानहरूसँग छलफलमा संलग्न हुनुहोस्।

- प्रचलित खेती प्रविधिहरू, बालीका प्रजातिहरू, इनपुट प्रयोग, र स्रोत व्यवस्थापन अभ्यासहरू अवलोकन गर्नुहोस्।

सहभागितामूलक संलग्नता :

परामर्शको क्रममा सारांश भ्रमणहरू

चरण	उद्देश्य	सहभागिता	संख्या
१	डेस्क समीक्षा र अनुसन्धान कार्य	परामर्शदाता, किसान सामुदायिक संगठन	२०
२	फिल्ड भ्रमण र अवलोकन	पालिका नेता र सामुदायिक अभिनेता	२७०
३	सहभागितामूलक सामुदायिक सुनुवाइ	सामुदायिक किसान र विभिन्न सरोकारवालाहरू	१२०
४	प्रमाणीकरण र परामर्श	सामुदायिक नेताहरू र परामर्शदाताहरू	४०
कुल			४५०

दोस्रो चरणको फिल्ड भ्रमण

दिन	उद्देश्य	सहभागिता	संख्या
१	आइस ब्रेकिङ बैठक	पालिका नेता तथा पदाधिकारीहरू	१५
२	वडा ३,४,५,६	वडा नेता र समुदाय	१००
३	वडा १,२,३,४	वडा नेता र समुदाय	१००
४	समीक्षा र परामर्श	ज्ञान केन्द्र, नार्क, विकास साझेदार	४०

तेस्रो चरण : सामुदायिक संलग्नता

दिन	उद्देश्य	सहभागिता	संख्या
१	तयारी बैठक	पालिका नेताहरू	१०
२	सहभागी सामुदायिक संलग्नता	सामुदायिक किसान र सरोकारवालाहरू	४०
३	सहभागी सामुदायिक संलग्नता	सामुदायिक किसान र सरोकारवालाहरू	४०
४	समीक्षा र विशेषज्ञ फ्लोअप	सरकारी एजेन्सी	२०

चौथो चरण : प्रमाणीकरण कार्यशाला

दिन	उद्देश्य	सहभागिता	संख्या
१	प्रतिवेदन निर्माण / बजेट सुनुवाई	समुदाय र पालिका नेताहरू	४०

२	सरकारी कार्यालय र अनुसन्धान एकाइ	ज्ञान केन्द्र र परामर्शदाता	७
३	प्रमाणीकरण कार्यशालाको तयारी	पालिका नेताहरु	१५
४	प्रमाणीकरण कार्यशाला	पालिका नेताहरु	३०

- सबै सम्भावित सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउन स्थानीय स्तरमा सहभागी कार्यशालाहरू, बैठकहरू, वा फोकस समूह छलफलहरू आयोजना गर्नुहोस्।
- सरोकारवालाहरूलाई कृषि उत्पादकत्व र दिगोपनसँग सम्बन्धित आफ्ना अनुभव, विचार र सरोकारहरू साझा गर्न प्लेटफर्म प्रदान गर्नुहोस्।
- सक्रिय सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्न र बहुमूल्य इनपुटहरू उत्पन्न गर्न सहभागी ग्रामीण मूल्याङ्कन (PRA) सामुदायिक नक्साङ्कन, र ब्रेनस्टर्मिङ सत्रहरू जस्ता सहभागी उपकरण र प्रविधिहरू प्रयोग गर्नुहोस्।

सरोकारवाला सुझाव सङ्कलन :

- खुला छलफलको सुविधा दिनुहोस् र सरोकारवालाहरूलाई कृषि उत्पादकत्व र दिगोपन बढाउनका लागि आफ्नो ज्ञान, सुझाव र नवीन अभ्यासहरू साझा गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस्।
- किसानहरू, सहकारीहरू, सरकारी अधिकारीहरू, अनुसन्धानकर्ताहरू, र अन्य सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त इनपुटहरू र प्रतिक्रियाहरू सङ्कलन र दस्तावेज गर्नुहोस्।
- सीमान्तकृत समूहहरूलाई आवाज दिएर र लैङ्गिक - विशेष सरोकारहरूलाई सम्बोधन गरेर समावेशीता सुनिश्चित गर्नुहोस्।

विश्लेषण र संश्लेषण :

- सहभागी संलग्नता प्रक्रियाबाट सङ्कलन गरिएका इनपुट र डेटाको विश्लेषण गर्नुहोस्।
- साझा विषयवस्तु, ढाँचा, र प्राथमिकताहरू पहिचान गर्नुहोस् जुन सरोकारवालाहरूको इनपुटहरूबाट उत्पन्न हुन्छ।

- कृषि उत्पादकत्व र दिगोपन बृद्धि गर्नका लागि चुनौतीहरू, अवसरहरू, र सम्भावित हस्तक्षेपहरूको विस्तृत बुझाइ विकास गर्न जानकारीको संश्लेषण गर्नुहोस्।

कार्य योजना विकास :

- पहिचान गरिएका प्राथमिकता र हस्तक्षेपहरूमा आधारित कार्य योजना विकास गर्न सहभागी प्रक्रियालाई सहजीकरण गर्ने।
- कृषि उत्पादकत्व र दिगोपन सुधार गर्न विशेष लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरू परिभाषित गर्न सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गर्नुहोस्।
- कार्य योजना कार्यान्वयनको लागि स्पष्ट लक्ष्य, समयरेखा र जिम्मेवारीहरू स्थापना गर्नुहोस्।

प्रतिक्रिया र प्रमाणीकरण :

- मस्यौदा तयार गरिएको कार्य योजना सरोकारवालाहरूसँग उनीहरूको प्रतिक्रिया र प्रमाणीकरणको लागि साझा गर्नुहोस्।
- कुनै पनि सरोकारलाई सम्बोधन गर्न, थप इनपुटहरू समावेश गर्न, र सरोकारवालाहरूको खरीद - इन सुनिश्चित गर्न फलोअप बैठकहरू वा परामर्शहरू सञ्चालन गर्नुहोस्।
- प्राप्त प्रतिक्रियाको आधारमा कार्य योजनालाई परिष्कृत गर्नुहोस् र कार्यान्वयनको लागि अन्तिम रूप दिनुहोस्।

प्रसार र कार्यान्वयन :

- पारदर्शिता र स्पष्टता सुनिश्चित गर्दै, सबै सरोकारवालाहरूलाई अन्तिम कार्य योजनाको जानकारी दिनुहोस्।
- कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोतहरू बाँडफाँड गर्ने र समन्वय गर्ने संयन्त्र स्थापना गर्ने।
- नियमित रूपमा प्रगतिको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्नुहोस्, आवश्यकता अनुसार अनुकूलन व्यवस्थापन दृष्टिकोणहरू समावेश गर्दै।

राप्ती सोनारी गाउँपालिकाले यस क्षेत्रको कृषि उत्पादकत्व र दिगोपन बृद्धि गर्न थप समावेशी, सन्दर्भ-विशिष्ट र प्रभावकारी कार्ययोजना बनाउन सरोकारवालाहरूको सामूहिक बुद्धि र अनुभवलाई उपयोग गर्न सक्छ।

अनुसूची २: अध्यान र विश्लेषणमा उपयोग गरिएको मोडेलहरू

राप्ती सोनारी गाउँपालिकामा कृषि उत्पादकत्व र दिगोपन बृद्धि गर्न सहभागितामूलक रणनीतिक कार्य योजनामा प्रयोग गरिएका प्रमुख उपकरणहरू :

सहभागितामूलक ग्रामीण मूल्याङ्कन (PRA) :

PRA सहभागितामूलक प्रविधि र उपकरणहरूको एक सेट हो जसले स्थानीय सरोकारवालाहरूलाई तिनीहरूको आफ्नै अवस्थाको मूल्याङ्कन गर्न, समस्याहरू पहिचान गर्न र विकासको योजना बनाउन समावेश गर्दछ। यसले समुदायबाट जानकारी र अन्तर्दृष्टिहरू सङ्कलन गर्न म्यापिङ, ट्रान्सेक्ट वाकहरू, मौसमी क्यालेन्डरहरू, र सामाजिक नक्साङ्कन जस्ता उपकरणहरू समावेश गर्दछ।

फोकस समूह छलफल (FGD) :

FGD हरू तिनीहरूको दृष्टिकोण, अनुभव, र विचारहरू अन्वेषण गर्न सरोकारवालाहरूको सानो समूहसँग गरिएको संरचित छलफलहरू हुन्। यी छलफलहरूले खुला संवादलाई सहज बनाउँछ र गुणात्मक डाटा उत्पन्न गर्छ जसले निर्णय लिने र कार्य योजनालाई सूचित गर्न सक्छ।

सामुदायिक नक्साङ्कन :

सामुदायिक नक्साङ्कनमा सामुदायिक सदस्यहरूद्वारा संसाधन, पूर्वाधार र विकासका लागि सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान र कल्पना गर्न नक्साहरूको सामूहिक सिर्जना समावेश हुन्छ। यसले सरोकारवालाहरूलाई स्थानिक सम्बन्धहरू, स्रोतहरूमा पहुँच, र हस्तक्षेपका अवसरहरू बुझ्न मद्दत गर्दछ।

SWOT विश्लेषण:

SWOT (शक्ति, कमजोरीहरू, अवसरहरू, र खतराहरू) विश्लेषण भनेको परियोजना वा संगठनलाई प्रभाव पार्ने आन्तरिक र बाह्य कारकहरूको मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग गरिने ढाँचा हो। सरोकारवालाहरूसँग एक SWOT विश्लेषण सञ्चालन गर्नाले कृषि उत्पादकत्व र दिगोपनको सन्दर्भमा लाभ उठाउने शक्तिहरू, कमजोरीहरूलाई सम्बोधन गर्न, पछ्याउने अवसरहरू, र खतराहरूलाई न्यूनीकरण गर्न मद्दत गर्दछ।

समस्या रूख विश्लेषण :

समस्या रूख विश्लेषण एक दृश्य उपकरण हो जसले सरोकारवालाहरूलाई समस्या वा चुनौतीहरूको मूल कारणहरू पहिचान गर्न र विश्लेषण गर्न मद्दत गर्दछ। यसले मूल समस्याको पहिचान र यसको कारण र प्रभावहरू नक्साङ्कन समावेश गर्दछ। यस उपकरणले अन्तर्निहित मुद्दाहरूको गहिरो समझलाई सक्षम बनाउँछ र लक्षित हस्तक्षेपहरूको विकासलाई समर्थन गर्दछ।

संरचित विचार :

ब्रेनस्टर्मिङ सत्रहरूले सहभागीहरूलाई विशेष समस्या वा चुनौतीको लागि ठूलो संख्यामा विचार वा समाधानहरू उत्पन्न गर्न प्रोत्साहित गर्दछ। सहजकर्ताहरूले कृषि उत्पादकत्व र दिगोपनका सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूबाट विविध परिप्रेक्ष्यहरू र अभिनव विचारहरू प्राप्त गर्न संरचित विचार(मंथन सत्रहरू आयोजना गर्न सक्छन्।

रैंकिंग र स्कोरिङ :

र्याङ्किङ र स्कोरिङ उपकरणहरूले सरोकारवालाहरूलाई उनीहरूको प्राथमिकता र कथित महत्त्वको आधारमा विकल्पहरू वा हस्तक्षेपहरूलाई प्राथमिकता दिन अनुमति दिन्छ। उदाहरणका लागि, सरोकारवालाहरूले उत्पादकता वा दिगोपन सुधार गर्न सम्भावित रणनीतिहरूलाई स्तर निर्धारण गर्न सक्छन् र तिनीहरूको सम्भाव्यता, प्रभाव, वा वाञ्छनीयताको आधारमा स्कोरहरू आवंटित गर्न सक्छन्।

दृष्टि अभ्यास :

भिजनिङ अभ्यासहरूले सरोकारवालाहरूलाई सामूहिक रूपमा नगरपालिकामा कृषि उत्पादकत्व र दिगोपनको वाञ्छित भविष्यको अवस्थाको कल्पना गर्न मद्दत गर्दछ। निर्देशित छलफल र दृश्यावलोकन मार्फत, सहभागीहरूले कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आफ्नो आकांक्षा, लक्ष्य र आकांक्षाहरू व्यक्त गर्न सक्छन्।

कार्य योजना :

कार्य योजना उपकरणहरूले व्यवस्थित रूपमा चरणहरू, जिम्मेवारीहरू, समयरेखाहरू, र विशिष्ट हस्तक्षेपहरू लागू गर्न आवश्यक स्रोतहरूको रूपरेखा समावेश गर्दछ। यसमा SMART (विशिष्ट, मापनयोग्य, प्राप्त गर्न सकिने, सान्दर्भिक र समयबद्ध) लक्ष्यहरू विकास गर्ने र प्रगति अनुगमन गर्न प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरू परिभाषित गर्ने समावेश छ।

अनुगमन र मूल्याङ्कन फ्रेमवर्क :

अनुगमन र मूल्याङ्कन ढाँचाहरू स्थापना गर्दा प्रगति द्र्याक गरिएको छ, पाठहरू सिकाइन्छ, र कार्यान्वयन प्रक्रियामा समायोजनहरू गरिन्छन् भन्ने सुनिश्चित गर्दछ। यी ढाँचाहरूमा सामान्यतया सूचकहरू, डेटा सङ्कलन विधिहरू, र हस्तक्षेपहरूको प्रभावकारिता र प्रभावको मूल्याङ्कन गर्न रिपोर्टिङ संयन्त्रहरू समावेश हुन्छन्।

व्यापार मोडेल क्यानभास (BMC):

व्यापार मोडेल क्यानभास एक रणनीतिक उपकरण हो जसले व्यवसाय वा परियोजनाको मुख्य घटक र सम्बन्धहरूको दृश्य प्रतिनिधित्व प्रदान गर्दछ। यसले प्रमुख गतिविधिहरू, प्रमुख स्रोतहरू, मूल्य प्रस्ताव, ग्राहक खण्डहरू, ग्राहक सम्बन्धहरू, क्यानलहरू, लागत संरचना, राजस्व स्ट्रिमहरू, र साझेदारीहरू सहित नौ निर्माण ब्लकहरू समावेश गर्दछ। कृषि रणनीतिक योजनाको सन्दर्भमा, व्यापार मोडेल क्यानभासले सरोकारवालाहरूलाई उनीहरूको कृषि पहलका विभिन्न पक्षहरू बुझ्न, सम्भावित खाडलहरू वा सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न, र उनीहरूको लक्ष्यहरू प्राप्त गर्नका लागि उनीहरूको स्रोत र गतिविधिहरूलाई पङ्क्तिबद्ध गर्न मद्दत गर्दछ।

आत्मीयता रेखाचित्र (Affinity Diagram):

Affinity Diagram भनेको विचार, विचार वा डेटाको ठूलो मात्रालाई सार्थक समूहहरूमा व्यवस्थित र वर्गीकरण गर्न प्रयोग गरिने विधि हो। यसमा कृषि रणनीतिक योजनासँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूबाट व्यक्तिगत विचार वा इनपुटहरू सङ्कलन गर्ने र त्यसपछि तिनीहरूको समानता वा विषयवस्तुहरूको आधारमा समूहबद्ध गर्ने समावेश छ। यो उपकरणले साझा ढाँचाहरू पहिचान गर्न, विचारहरूलाई प्राथमिकता दिन, र निर्णय लिने र कार्य योजनालाई मार्गदर्शन गर्न सक्ने अन्तरदृष्टिहरू सिर्जना गर्न मद्दत गर्दछ।

कारण-प्रभाव रेखाचित्र (फिशबोन वा इशिकावा रेखाचित्र पनि भनिन्छ) :

कारण-प्रभाव रेखाचित्र एक विशेष प्रभाव वा समस्या निम्त्याउने सम्भावित कारणहरू पहिचान गर्न र विश्लेषण गर्न प्रयोग गरिने दृश्य उपकरण हो। कृषि रणनीतिक योजनाको सन्दर्भमा, सरोकारवालाहरूले उत्पादकता, दिगोपन, वा उनीहरूको कृषि गतिविधिहरूको अन्य कुनै पनि पक्षसँग सम्बन्धित चुनौतीहरू वा मुद्दाहरूको मूल कारणहरू बुझ्न यो उपकरण प्रयोग गर्न सक्छन्। कारणहरूलाई व्यक्ति, प्रक्रिया, उपकरण, वातावरण, र व्यवस्थापन जस्ता विभिन्न वर्गहरूमा वर्गीकरण गरेर, सरोकारवालाहरूले

अन्तरनिर्भरताहरूको गहिरो बुझाइ प्राप्त गर्न सक्छन् र अन्तरनिहित कारणहरूलाई सम्बोधन गर्न उपयुक्त कार्यहरू लिन सक्छन्।

जोडी श्रेणीकरण (Paired Ranking):

Paired Ranking भनेको वस्तु वा विकल्पहरूको सूचीलाई तिनीहरूको सापेक्षिक महत्त्व वा प्राथमिकताको आधारमा प्राथमिकता दिन प्रयोग गरिने प्रविधि हो। कृषि रणनीतिक योजनाको सन्दर्भमा, सरोकारवालाहरूले विभिन्न रणनीतिहरू, हस्तक्षेपहरू, वा पहलहरूको मूल्याङ्कन गर्न र प्राथमिकता दिनको लागि जोडाबद्ध श्रेणीको प्रयोग गर्न सक्छन्। प्रत्येक विकल्पलाई अरूसँग तुलना गरेर र रैंक वा स्कोर प्रदान गरेर, सरोकारवालाहरूले आफ्नो उद्देश्य र अवरोधहरूसँग मिल्ने सबैभन्दा मनपर्ने विकल्पहरू पहिचान गर्न सक्छन्।

परेटो विश्लेषण (Pareto Analysis):

परेटो विश्लेषण, 80/20 नियमको रूपमा पनि चिनिन्छ, एउटा प्रविधि हो जुन समस्यामा योगदान गर्ने सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण कारक वा मुद्दाहरूलाई पहिचान गर्न र प्राथमिकता दिन प्रयोग गरिन्छ। कृषि रणनीतिक योजनाको सन्दर्भमा, सरोकारवालाहरूले उत्पादकता, दिगोपन, वा अन्य इच्छित परिणामहरूमा सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण प्रभाव पार्ने महत्त्वपूर्ण केही कारकहरू पहिचान गर्न एबचभतय विश्लेषण प्रयोग गर्न सक्छन्। यी मुख्य कारकहरूलाई सम्बोधन गर्न प्रयासहरू केन्द्रित गर्दै, सरोकारवालाहरूले पर्याप्त सुधारहरू हासिल गर्न र थप प्रभावकारी रूपमा स्रोतहरू बाँडफाँड गर्न सक्छन्। परेटो विश्लेषणले मद्दत गर्दछ:

१. कारकहरू पहिचान गर्नुहोस् : तिनीहरूले कृषि उत्पादकतालाई असर गर्न सक्ने विभिन्न कारकहरूको डेटा सङ्कलन गरेर सुरु गर्नु। यी कारकहरूमा माटोको गुणस्तर, सिंचाई, बाली छनोट, कीट नियन्त्रण, बजारमा पहुँच, र किसान प्रशिक्षण समावेश हुन सक्छ।
२. प्रभावको विश्लेषण गर्नुहोस् : समग्र कृषि उत्पादकत्वमा प्रत्येक कारकको योगदान निर्धारण गर्न डेटाको विश्लेषण गरिन्छ। परेटो सिद्धान्त मार्फत, तिनीहरूले पत्ता लगाउन सक्छन् कि २०% कारकहरूले उत्पादकतामा ८०% प्रभाव पार्छ। उदाहरणका लागि, तिनीहरूले माटोको गुणस्तर, सिंचाइमा पहुँच, र किसान प्रशिक्षण उत्पादकतालाई असर गर्ने सबैभन्दा प्रभावशाली कारकहरू हुन् भनेर पत्ता लगाउँछन्।
३. फोकस संसाधनहरू : यो अन्तरदृष्टि संग सशस्त्र, तिनीहरूले आफ्नो प्रयास प्राथमिकता र तदनुसार स्रोत आवंटन गर्न सक्छन्। सबै कारकहरूलाई एकैसाथ सम्बोधन गर्ने प्रयास गर्नुको

सद्दा, तिनीहरू माटोको गुणस्तर सुधार गर्न, राम्रो सिँचाइ सुविधा प्रदान गर्न र किसानहरूका लागि प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू आयोजना गर्नमा ध्यान केन्द्रित गर्छन्।

४. परिणामहरू मापन गर्नुहोस् : समयको साथ, तिनीहरू प्रगति ट्र्याक गर्छन् र तिनीहरूको हस्तक्षेपको प्रभाव मापन गर्छन्। तिनीहरूले उत्पादकतामा भएका परिवर्तनहरू अनुगमन गर्न सक्छन् र महत्वपूर्ण केही कारकहरूमा केन्द्रित प्रयासहरूले महत्त्वपूर्ण सुधारहरू निम्त्याएको छ कि छैन भनेर मूल्याङ्कन गर्न सक्छन्।

नियन्त्रण चार्ट :

एक नियन्त्रण चार्ट एक सांख्यिकीय उपकरण हो जुन समय संग प्रदर्शन को निगरानी र ट्र्याक गर्न को लागी प्रयोग गरिन्छ। यसले सरोकारवालाहरूलाई डेटा कल्पना गर्न, प्रवृत्तिहरू पहिचान गर्न, र अपेक्षित प्रदर्शनबाट भिन्नता वा विचलनहरू पत्ता लगाउन मद्दत गर्दछ। कृषि रणनीतिक योजनाको सन्दर्भमा, सरोकारवालाहरूले मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू (KPIs) जस्तै उपज, किराको प्रकोप, वा स्रोत उपयोगको अनुगमन गर्न नियन्त्रण चार्टहरू प्रयोग गर्न सक्छन्। डाटाको निरन्तर अनुगमन र विश्लेषण गरेर, सरोकारवालाहरूले सूचित निर्णयहरू लिन सक्छन्, सुधारात्मक कार्यहरू लिन सक्छन्, र उनीहरूको कृषि गतिविधिहरू उनीहरूको इच्छित परिणामहरू प्राप्त गर्न ट्र्याकमा छन् भनेर सुनिश्चित गर्न सक्छन्।

यी रणनीतिक योजना उपकरणहरूले कृषि क्षेत्रका सरोकारवालाहरूलाई बहुमूल्य अन्तर्दृष्टि, विश्लेषण र निर्णय गर्ने समर्थन प्रदान गर्दछ। यी उपकरणहरूलाई प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गरेर, सरोकारवालाहरूले आफ्नो रणनीतिक योजना प्रक्रियाहरू सुधार गर्न, स्रोत विनियोजनलाई अनुकूलन गर्न, र उनीहरूको कृषि पहलहरूको समग्र उत्पादकत्व र दिगोपन बढाउन सक्छन्।

सहभागितामूलक संलग्नता प्रक्रियामा यी उपकरणहरू प्रयोग गरेर, राप्ती सोनारी गाउँपालिकाले प्रभावकारी रूपमा सबै सरोकारवालाहरूको अन्तर्दृष्टि र योगदानहरू कब्जा गर्न सक्छ, जसले कृषि विकासको लागि थप समावेशी र बलियो रणनीतिक कार्य योजना बनाउन सक्छ।

होशिन कात्री (Hoshin Kanri) :

Hoshin Kanri, जसलाई नीति परिनियोजन पनि भनिन्छ, एक व्यवस्थित दृष्टिकोण हो जसले संगठनहरूलाई आफ्नो लक्ष्य र उद्देश्यहरूलाई तिनीहरूको समग्र दृष्टिसँग मिलाउन मद्दत गर्छ। यसले रणनीतिक पहलहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दछ र निरन्तर सुधारको संस्कृतिलाई बढावा दिन्छ।

स्थानीय नगरपालिकाको कृषि रणनीतिक कार्य योजनाको सन्दर्भमा, होशिन कात्रीलाई निम्न तरिकामा प्रयोग गर्न सकिन्छ:

१. **भिजन र उद्देश्य सेटिङ** : होशिन कात्री नगरपालिकामा कृषि क्षेत्रको लागि स्पष्ट दृष्टिकोण स्थापना गरेर सुरु हुन्छ। यसमा दीर्घकालीन लक्ष्यहरू पहिचान गर्ने, जस्तै दिगो खेती गर्ने अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्ने, खाद्य सुरक्षा बढाउने, वा किसानहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार गर्ने समावेश छ। उद्देश्यहरू त्यसपछि दृष्टिले समर्थन गर्न परिभाषित गरिन्छ, जस्तै बाली विविधीकरण बढाउन वा पानी संरक्षण उपायहरू लागू गर्ने।
२. **क्यास्केडिङ लक्ष्यहरू र KPIs** : Hoshin Kanri ले नगरपालिकाको संगठनात्मक संरचनामा क्यास्केडिङ लक्ष्यहरू र मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू (KPIs) समावेश गर्दछ। यसले नगरपालिका प्रशासनदेखि विशेष कृषि विभाग वा एकाइहरूसम्म विभिन्न स्तरहरूमा पङ्क्तिबद्धता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दछ। प्रत्येक स्तरले लक्ष्य र प्एक्ष् हू पहिचान गर्दछ जसले समग्र दृष्टि र रणनीतिक उद्देश्यहरूमा योगदान गर्दछ।
३. **ऋस-कार्यात्मक सहयोग** : होशिन कात्रीले कृषि क्षेत्रमा सरोकारवालाहरूबाट ऋस-कार्यात्मक सहयोग र संलग्नतालाई प्रोत्साहन दिन्छ। यसमा संलग्न किसानहरू, कृषि विशेषज्ञहरू, समुदायका प्रतिनिधिहरू, र सम्बन्धित सरकारी निकायहरू समावेश छन्। विविध परिप्रेक्ष्यलाई समेटेर नगरपालिकाले बृहत् र समावेशी कार्य योजना बनाउन सक्छ।
४. **कार्यान्वयन र समीक्षा** : होशिन कात्रीले व्यवस्थित र संरचित रूपमा कार्य योजनाहरूको कार्यान्वयनमा जोड दिन्छ। यसमा विशिष्ट पहलहरू सेट गर्ने, स्रोतहरू बाँडफाँड गर्ने, र परिभाषित लक्ष्यहरूमा प्रगति सुनिश्चित गर्न जिम्मेवारीहरू तोक्ने समावेश छ। KPIs विरुद्धको कार्यसम्पादनको नियमित समीक्षा र अनुगमनले सुधारका क्षेत्रहरू वा ध्यान आवश्यक पर्ने अवरोधहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्छ।
५. **निरन्तर सुधार** : होशिन कात्रीको मुख्य सिद्धान्त निरन्तर सुधारको अवधारणा हो। नगरपालिकाले रणनीतिक कार्य योजनालाई समायोजन र परिष्कृत गर्न कार्यान्वयन चरणको क्रममा सङ्कलन गरिएको प्रतिक्रिया र डेटा प्रयोग गर्न सक्छ। सफलता र चुनौतिहरूबाट सिकेका पाठहरूले भविष्यको योजना चक्रलाई सूचित गर्न सक्छन्, योजना समयसँगै सान्दर्भिक र प्रभावकारी रहने सुनिश्चित गर्दैन।

स्थानीय नगरपालिकाले बलियो कृषि रणनीतिक कार्य योजना विकास गर्न सक्छ, स्रोत र प्रयासहरू पङ्क्तिबद्ध गर्न सक्छ, र उनीहरूको कृषि लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न प्रगति द्र्याक गर्न सक्छ। यसले समन्वय,

संलग्नता, र रणनीतिक योजना र कार्यान्वयनको लागि व्यवस्थित दृष्टिकोणलाई बढावा दिन्छ, अन्ततः नगरपालिका भित्र दिगो कृषि विकासको लागि नेतृत्व गर्दछ।

एक्स-म्याट्रिक्स

X-Matrix रणनीतिक कार्य योजनाहरूको विकास र कार्यान्वयनलाई सहज बनाउन होशिन कान्नीमा प्रयोग हुने भिजुअल उपकरण हो, जसलाई नीति डिप्लोयमेन्ट पनि भनिन्छ। यसले स्थानीय नगरपालिकाहरू लगायतका संस्थाहरूलाई तिनीहरूको लक्ष्य, रणनीति, कार्य योजनाहरू, र प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरू (KPIs) लाई एउटै म्याट्रिक्समा मिलाउन मद्दत गर्छ। स्थानीय नगरपालिकाको कृषि रणनीतिक कार्य योजनाको सन्दर्भमा X-Matrix र यसको प्रयोगको संक्षिप्त व्याख्या यहाँ छ:

X-matrix चार-चतुर्थांश म्याट्रिक्स हो जसले संगठनको रणनीतिक उद्देश्यहरू र तिनीहरूलाई प्राप्त गर्न आवश्यक पहलहरूको विस्तृत दृश्य प्रदान गर्दछ। यसले उच्च-स्तरीय लक्ष्यहरू देखि विशिष्ट कार्यहरू सम्मको स्पष्ट रेखा स्थापित गर्न मद्दत गर्दछ, पडिक्तबद्धता सुनिश्चित गर्दै र संगठन भर फोकस गर्दछ।

स्थानीय नगरपालिकाको कृषि रणनीतिक कार्य योजनाको सन्दर्भमा, X-Matrix निम्नानुसार प्रयोग गर्न सकिन्छ:

१. **रणनीतिक उद्देश्यहरू** : X-Matrix को शीर्ष(बायाँ) क्वाड्रन्ट नगरपालिकाको कृषि क्षेत्रको रणनीतिक उद्देश्यहरू परिभाषित गर्न समर्पित छ। यी उद्देश्यहरू दिगो कृषि, खाद्य सुरक्षा, वा ग्रामीण विकास जस्ता नगरपालिकाको समग्र दृष्टिकोण र लक्ष्यहरूसँग मिल्नुपर्छ। प्रत्येक उद्देश्य विशिष्ट, मापनयोग्य, प्राप्त गर्न सकिने, सान्दर्भिक र समय-सीमा (SMART) हुनुपर्छ।
२. **रणनीतिहरू र पहलहरू** : X-Matrix को शीर्ष(दायाँ) क्वाड्रन्ट रणनीतिक उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न आवश्यक रणनीतिहरू र पहलहरू पहिचान गर्न प्रयोग गरिन्छ। रणनीतिहरूले जैविक खेतीलाई प्रवर्द्धन गर्ने, किसान सहकारीहरूलाई समर्थन गर्ने, वा कृषि पूर्वाधारमा लगानी समावेश गर्न सक्छ। प्रत्येक रणनीति त्यसपछि विशेष पहल वा परियोजनाहरूमा विभाजित हुन्छ जुन कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ।
३. **जिम्मेवार पक्षहरू र स्रोतहरू** : X-Matrix को तल(बायाँ) क्वाड्रन्टले प्रत्येक पहल कार्यान्वयनमा संलग्न जिम्मेवार पक्षहरू वा विभागहरू निर्दिष्ट गर्दछ। यसले कार्यान्वयनको लागि स्पष्टता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दछ। थप रूपमा, यो चतुर्भुजले आवश्यक स्रोतहरू, जस्तै बजेट, कर्मचारी, र उपकरणहरू पनि विचार गर्दछ, सफल कार्यान्वयनको लागि आवश्यक छ।

४. मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू (KPIs) : X-Matrix को तल(दायाँ चतुर्थांशले KPI हरू सूचीबद्ध गर्दछ जुन प्रत्येक पहलको प्रगति र सफलता मापन गर्न प्रयोग गरिने छ। केपीआईहरूले बाली उत्पादन सुधार, कीटनाशक प्रयोगमा कमी, वा किसानको आयमा वृद्धि जस्ता मेट्रिकहरू समावेश गर्न सक्छन्। रणनीतिक उद्देश्यहरूसँग पङ्क्तिबद्ध हुने र पहलहरूको प्रभावमा अर्थपूर्ण अन्तर्दृष्टि प्रदान गर्ने प्एक्षक चयन गर्न महत्त्वपूर्ण छ।

X-Matrix को उपयोग गर्दै, स्थानीय नगरपालिकाले आफ्नो कृषि रणनीतिक कार्य योजनालाई दृश्यात्मक रूपमा व्यवस्थित र पङ्क्तिबद्ध गर्न सक्छ। यसले उद्देश्यहरू, रणनीतिहरू, पहलहरू, जिम्मेवार पक्षहरू, स्रोतहरू, र प्एक्षक बीचको सम्बन्धको समग्र दृष्टिकोण प्रदान गर्दछ। यसले प्रभावकारी सञ्चार, सहयोग, र कार्यान्वयन प्रक्रियाको प्रगतिको अनुगमनलाई सहज बनाउँछ। X-Matrix ले पारदर्शिता, जवाफदेहिता, र नगरपालिकाको कृषि लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न व्यवस्थित दृष्टिकोणलाई बढावा दिन्छ।

खेती मा गुणस्तर सर्कल

क्वालिटी सर्कल एक सहभागितामूलक समस्या समाधान गर्ने प्रविधि हो जुन जापानबाट सुरु भएको हो र खेतीलगायत विभिन्न उद्योगहरूमा व्यापक रूपमा प्रयोग गरिन्छ। यसले गुणस्तर, उत्पादकता र दक्षता सम्बन्धी समस्याहरू पहिचान गर्न, विश्लेषण गर्न र समाधान गर्न स्वेच्छिक रूपमा कर्मचारी वा किसानहरूको साना समूहहरू गठन गर्दछ।

खेतीको सन्दर्भमा, गुणस्तर सर्कलहरू प्रक्रियाहरू सुधार गर्न, उत्पादनको गुणस्तर वृद्धि गर्न, उत्पादकता बढाउन र नवीनतालाई बढावा दिन प्रयोग गर्न सकिन्छ। यहाँ कसरी गुणस्तर सर्कलहरू खेतीमा प्रयोग गर्न सकिन्छ भन्ने व्याख्या छः

समस्या पहिचान: कृषि कार्यको गुणस्तर वा उत्पादकत्वलाई असर गर्ने विशेष समस्या वा चुनौतिहरू पहिचान गरेर खेतीमा गुणस्तरीय सर्कलहरू सुरु हुन्छन्। यसमा बालीका रोगहरू, सिँचाइको प्रभावकारी अभ्यासहरू, फसलपछिको हानि, वा प्रभावहीन कीरा नियन्त्रण विधिहरू जस्ता मुद्दाहरू समावेश हुन सक्छन्।

समूह गठन: किसान र कृषि कार्यकर्ताहरूले साना समूहहरू बनाउँछन्, सामान्यतया छ(जण् सदस्यहरू हुन्छन्, जसको पहिचान गरिएका समस्याहरूमा प्रत्यक्ष संलग्नता हुन्छ। समूहहरू विशेष बालीहरू, खेती प्रविधिहरू, वा खेती प्रक्रियाका विशेष पक्षहरूमा आधारित हुन सक्छन्।

विश्लेषण र मूल कारण पहिचान: गुणस्तर सर्कल समूहहरूले पहिचान गरिएका समस्याहरू, डेटा सङ्कलन र मुद्दाहरूसँग सम्बन्धित जानकारीहरू विश्लेषण गर्छन्। तिनीहरूले ब्रेनस्टर्मिङ, कारण-र-प्रभाव रेखाचित्र,

र डेटा विश्लेषण जस्ता प्रविधिहरू प्रयोग गरेर समस्याहरू पछाडिको मूल कारणहरू जाँच गर्छन्। यसले तिनीहरूलाई समस्याहरूमा योगदान गर्ने अन्तर्निहित कारकहरूको गहिरो बुझाइ प्राप्त गर्न मद्दत गर्दछ।

समाधानका उपायहरू : एकपटक मूल कारणहरू पहिचान भएपछि, गुणस्तर सर्कल समूहले विचार-विमर्श गर्छ र सम्भावित समाधान वा सुधारहरू उत्पन्न गर्दछ। यी समाधानहरू प्रक्रिया परिमार्जनहरू, नयाँ प्रविधिहरू वा खेती गर्ने अभ्यासहरू, बाली घुमाउने परिवर्तनहरू, वा राम्रो कीट नियन्त्रण विधिहरूबाट दायरा हुन सक्छन्। फार्मको सन्दर्भमा लागू गर्न सकिने व्यावहारिक र कार्यान्वयनयोग्य समाधानहरू खोज्नमा जोड दिइएको छ।

कार्यान्वयन र मूल्याङ्कन : गुणस्तर सर्कल समूहहरूले सबैभन्दा व्यवहार्य समाधानहरू चयन गर्छन् र तिनीहरूलाई उनीहरूको खेतहरूमा लागू गर्छन्। तिनीहरूले प्रगतिको अनुगमन गर्छन्, प्रतिक्रिया सङ्कलन गर्छन्, र कार्यान्वयन गरिएका समाधानहरूको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गर्छन्। यसले प्रस्तावित सुधारहरूको निरन्तर सिक्ने र परिष्कृत गर्न अनुमति दिन्छ।

ज्ञान बाँडफाँड र सहयोग : गुणस्तरीय सर्कलहरूले समूह भित्र र बाहिरका किसानहरू बीच ज्ञान साझेदारी र सहयोगलाई बढावा दिन्छ। किसानहरूले आफ्ना अनुभवहरू, उत्कृष्ट अभ्यासहरू, र सिकेका पाठहरू आदानप्रदान गर्न सक्छन्। यो सहयोगी वातावरणले नवाचारलाई बढावा दिन्छ, सफल अभ्यासहरू अपनाउन प्रोत्साहन गर्छ, र खेती प्रविधि र उत्पादकत्वको समग्र सुधारमा योगदान पुऱ्याउँछ।

खेतीमा गुणस्तरीय सर्कलहरू लागू गर्दै, किसानहरूले सक्रिय रूपमा समस्या समाधान गर्न, असक्षमता वा चुनौतीहरूलाई पहिचान गर्न र सम्बोधन गर्न, र उनीहरूको कृषि कार्यहरूको समग्र गुणस्तर र उत्पादकता सुधार गर्न सक्छन्। गुणस्तरीय सर्कलहरूको सहभागितामूलक प्रकृतिले किसानहरूलाई उनीहरूको खेती अभ्यासहरूको स्वामित्व लिन, निरन्तर सुधारलाई प्रोत्साहन दिन्छ, र कृषक समुदाय भित्र सहकार्य र नवीनताको संस्कृति सिर्जना गर्दछ।

अनुसूची ३: चेकलिस्ट

तयारी चरण :

- सरोकारवालाहरू र तिनीहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू पहिचान गर्नुहोस्।
- बैठकको तालिका बनाउनुहोस् र सबै सरोकारवालाहरूलाई सूचित गर्नुहोस्।
- बैठकको लागि छलफल बिन्दु र विषयहरूको सूची तयार गर्नुहोस्।
- स्थल, खाजा, र स्टेशनरी जस्ता आवश्यक रसदको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नुहोस्।

संलग्नता चरण :

- बैठकलाई सहभागितामूलक र समावेशी रूपमा सञ्चालन गर्नुहोस्, सबै सरोकारवालाहरूलाई आफ्ना विचार र सरोकारहरू व्यक्त गर्ने अवसर सुनिश्चित गर्दै।
- बैठकको समयमा साझा गरिएका सबै इनपुट र सुझावहरू रेकर्ड गर्नुहोस्।
- नयाँ विचारहरू उत्पन्न गर्न ब्रेनस्टर्मिङ सत्रहरूलाई प्रोत्साहन दिनुहोस्।
- इनपुटहरूलाई तिनीहरूको सम्भाव्यता र सम्भावित प्रभावको आधारमा प्राथमिकता दिनुहोस्।

योजना चरण :

- बैठकको समयमा प्राप्त इनपुटहरूको आधारमा कार्य योजना विकास गर्नुहोस्।
- प्रत्येक सरोकारवालालाई विशेष जिम्मेवारी तोक्ने।
- कार्य योजनाको लागि स्पष्ट र मापनयोग्य उद्देश्यहरू सेट गर्नुहोस्।
- कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोतहरू पहिचान गर्नुहोस्, जस्तै वित्त, जनशक्ति, र उपकरणहरू।
- प्रत्येक गतिविधिको लागि समयरेखा विकास गर्नुहोस् र मुख्य माइलस्टोनहरू परिभाषित गर्नुहोस्।

कार्यान्वयन चरण :

- कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोत परिचालन गर्ने।
- नियमित रूपमा प्रगति अनुगमन गर्नुहोस् र कुनै पनि अवरोध वा चुनौतीहरू पहिचान गर्नुहोस्।
- योजनाको प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्न आवश्यक अनुसार समायोजन गर्नुहोस्।

मूल्याङ्कन चरण :

- निर्धारित उद्देश्यहरू विरुद्ध कार्य योजनाको सफलताको मूल्याङ्कन गर्नुहोस्।

- योजनाको प्रभावकारितामा सरोकारवालाहरूबाट प्रतिक्रिया माग्नुहोस्।
- भविष्यको सन्दर्भको लागि सिकेका पाठहरू र उत्कृष्ट अभ्यासहरू दस्तावेज गर्नुहोस्।
- योजना र कार्यन्वयनको अर्को चरणमा सुधार गर्न मूल्याङ्कन परिणामहरू प्रयोग गर्नुहोस्।

अनुलग्नक ४. राप्ती सोनारी नगरपालिकाको लागि SWOT विश्लेषण

समुदायको रूपमा राप्ती सोनारीको शक्ति :

राप्ती सोनारी नगरपालिकाले कृषि अभ्यासमा गहिरो रूपमा संलग्न भएका मेहनती किसानहरूको समुदायलाई गर्व गर्दछ। यी किसानहरूले आफ्नो समर्पण र प्रतिबद्धताद्वारा स्थानीय कृषि क्षेत्रको मेरुदण्ड बनाउँछन्। तिनीहरूको अथक प्रयासले, तिनीहरूले जमिन खेती, बाली र पशुपालन, नगरपालिकाको अर्थतन्त्र र खाद्य सुरक्षामा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछन्। तिनीहरूको कडा परिश्रम र लचिलोपन यस क्षेत्रको कृषिको विकास र विकासको लागि आवश्यक छ।

राप्ती सोनारी नगरपालिकाको एक प्रमुख शक्ति यसको विशाल कृषि सम्भावना र यसले प्रदान गर्ने उत्पादनहरूको विविधतामा निहित छ। यस क्षेत्रलाई उर्वर माटो र अनुकूल हावापानीले आशीर्वाद दिएको छ, यसले यसलाई कृषि गतिविधिहरूको विस्तृत श्रृंखलाको लागि उपयुक्त बनाउँछ। यस क्षेत्रका किसानहरूले धान, गहुँ, मकै, तरकारी, फलफूल, मसला जस्ता विभिन्न बाली खेती गर्ने अवसर पाएका छन्। थप रूपमा, नगरपालिकाको कृषि क्षेत्रले पशुपालन, कुखुरा उत्पादन, र माछापालनलाई समेट्छ, उत्पादनहरूको विविध दायरा थप्दै।

राप्ती सोनारी नगरपालिकाको अर्को फाइदा भनेको खेतीपातीका लागि प्राकृतिक स्रोतको प्रचुर उपलब्धता हो। यो क्षेत्र जलस्रोतमा धनी छ, नदी, खोला र भूमिगत पानीका स्रोतहरूले सिँचाई उद्देश्यका लागि पर्याप्त पानी आपूर्ति प्रदान गर्दछ।

जलस्रोतको यो प्राकृतिक प्रचुरताले वर्षभरि कृषि गतिविधिहरू दिगो बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। यसबाहेक, नगरपालिकालाई उर्वर भूमि र अनुकूल भूगोलको आशीर्वाद छ, जसले खेती गर्न र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न अनुकूल परिस्थिति सिर्जना गर्दछ।

राप्ती सोनारी नगरपालिकाको बलियो सामुदायिक संलग्नता र समर्थनले पनि यसको कृषि क्षेत्रको सफलतामा योगदान पुऱ्याउँछ। स्थानीय समुदायले कृषिको महत्त्वलाई बुझेका छन् र कृषि गतिविधिहरूलाई समर्थन र प्रवर्द्धनमा सक्रिय रूपमा भाग लिन्छन्। कृषि क्षेत्रको उत्थान र दिगोपन सुनिश्चित गर्न समुदायका सदस्यहरूमा सामूहिक दायित्वको भावना छ। यो संलग्नता विभिन्न रूपहरूमा प्रकट हुन्छ, जस्तै सहकारी खेती पहलहरू, ज्ञान साझेदारी प्लेटफर्महरू, र किसानहरूले सामना गर्ने साझा चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोगी प्रयासहरू।

राप्ती सोनारी नगरपालिकालाई खेतीपातीमा गहिरो रूपमा संलग्न मिहिनेती किसानहरूको विशेषता हो। यस क्षेत्रको विशाल कृषि सम्भाव्यता, उत्पादनहरूको विविध दायरा, प्राकृतिक स्रोतहरूको उपलब्धता,

र बलियो सामुदायिक संलग्नता र समर्थनले कृषि विकासको लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्दछ। यी शक्तिहरूलाई सदुपयोग गरेर र उपयुक्त रणनीतिहरू लागू गरेर नगरपालिकाले आफ्नो कृषि क्षेत्रलाई थप वृद्धि गर्न, आर्थिक वृद्धि गर्न र आफ्ना बासिन्दाहरूको लागि खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्न सक्छ।

समुदायका रूपमा राप्ती सोनारीका कमजोरीहरू :

राप्ती सोनारी नगरपालिकाले कृषकको आम्दानीमा असर पर्ने बजारीकरण र उचित मूल्य संरचनामा चुनौती सामना गरिरहेको छ । प्रभावकारी मार्केटिङ च्यानल र पारदर्शी मूल्य निर्धारण संयन्त्रको अभावले प्रायः कृषि उत्पादनहरू उचित मूल्यमा बिक्री गर्न कठिनाइहरू निम्त्याउँछ। थप रूपमा, नगरपालिका अपर्याप्त सिँचाइ सुविधा र पानी आपूर्तिको साथ झगडा गर्दछ, बाली उत्पादन र उत्पादकतालाई असर गर्छ। गुणस्तरीय बीउ र आगतहरूको सीमित उपलब्धता र पहुँचले कृषि उत्पादनको सम्भावनालाई थप बाधा पुऱ्याउँछ। यसबाहेक, यस क्षेत्रको मौसमी अवस्थाले खेतीमा अनिश्चितता र चुनौतीहरू खडा गर्छ, जसले किसानहरूलाई योजना बनाउन र आफ्नो उत्पादनलाई अधिकतम बनाउन गाह्रो बनाउँछ। राप्ती सोनारीमा कृषिको दिगो विकास र विकास सुनिश्चित गर्न यी मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्नु महत्त्वपूर्ण हुनेछ।

राप्ती सोनारी गाउँपालिकाका अवसरहरू :

राप्ती सोनारी नगरपालिकाले जैविक र दिगो रूपमा उत्पादन हुने खाद्यान्नको माग बढ्दै गएको छ । उपभोक्ताहरू बढ्दो रूपमा स्वस्थ र वातावरण मैत्री विकल्पहरू खोज्दै छन्, किसानहरूलाई यस बजारमा ट्याप गर्ने अवसरहरू सिर्जना गर्दै। यसबाहेक, उच्च गुणस्तरीय कृषि उत्पादनहरूको माग निरन्तर बढ्दै गएकोले स्थानीय र अन्तर्राष्ट्रिय दुवै रूपमा नयाँ बजारहरू पहुँच गर्ने सम्भावना छ। यसले कृषकहरूलाई आफ्नो पहुँच विस्तार गर्न र उपभोक्ताहरूसँग लाभदायक सम्बन्ध स्थापना गर्ने बाटो खोल्छ। यसबाहेक, नगरपालिकाले मूल्य अभिवृद्धि उत्पादनहरूको सम्भाव्यता राख्छ, जसले किसानहरूलाई उनीहरूको प्रस्तावलाई विविधीकरण गर्न र नयाँ राजस्व प्रवाहहरू सिर्जना गर्न अनुमति दिन्छ। प्रशोधन गरेर आफ्नो कृषि उत्पादनमा मूल्य थपेर, किसानहरूले बजारको ठूलो हिस्सा कब्जा गर्न र नाफा बढाउन सक्छन्। थप रूपमा, कृषिको लागि वित्तीय र प्राविधिक सहयोगको बढ्दो उपलब्धता छ, जसले किसानहरूलाई उनीहरूको अभ्यास सुधार गर्न, आधुनिक प्रविधिहरूमा लगानी गर्न र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न आवश्यक स्रोतहरू पहुँच गर्न मद्दत गर्न सक्छ। यी कारकहरूले सामूहिक रूपमा राप्ती सोनारीका किसानहरूलाई फस्टाउन र कृषि क्षेत्रको दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने आशाजनक अवसरहरू प्रस्तुत गर्छन्।

रासी सोनारी गाउँपालिकालाई खतरा :

रासी सोनारी नगरपालिकाले ठूला, व्यावसायिक खेती सञ्चालनबाट प्रतिस्पर्धाको सामना गरिरहेको छ, जसले साना किसानका लागि चुनौती खडा गर्न सक्छ। यी ठूला अपरेसनहरूसँग प्रायः धेरै स्रोतहरू र अर्थ व्यवस्थाहरू हुन्छन्।

नगरपालिकाले बाली र पशुधनलाई वन्यजन्तुको खतरासँग पनि सामना गर्नुपर्ने हुन्छ। जंगली बँदेल, मृग र चराहरू जस्ता जनावरहरूले कृषि बालीहरूमा ठूलो क्षति पुऱ्याउन सक्छ, जसले किसानहरूलाई आर्थिक नोक्सान पुऱ्याउँछ। वन्यजन्तुको घुसपैठबाट बाली र पशुधनलाई जोगाउन यी जोखिमहरूलाई कम गर्न उपयुक्त उपायहरू लागू गर्न आवश्यक छ।

रासी सोनारीको कृषिमा जलवायु परिवर्तनको असर अर्को चिन्ताको विषय हो। अनियमित वर्षा, बढ्दो तापक्रम र चरम मौसमी घटनाहरू सहितको मौसमी ढाँचामा परिवर्तनले बाली उत्पादन र समग्र उत्पादनमा नकारात्मक असर पार्न सक्छ। कृषकहरूले बदलिँदो मौसमी परिस्थितिमा आफ्नो खेती गर्ने अभ्यासहरू अनुकूलन गर्न र यी प्रभावहरूलाई कम गर्न जलवायु(अनुकूल रणनीतिहरू लागू गर्न आवश्यक छ।

राजनीतिक अस्थिरता र परिवर्तनले पनि कृषि क्षेत्रमा ठूलो प्रभाव पार्न सक्छ। अनिश्चित राजनीतिक परिस्थितिहरू र बारम्बार नीति परिवर्तनहरूले कृषि कार्यहरू अवरुद्ध गर्न सक्छ र किसानहरूको लागि दीर्घकालीन योजनामा बाधा पुऱ्याउन सक्छ। नगरपालिकाले कृषि विकासलाई प्रोत्साहित गर्ने र किसानहरूलाई स्पष्टता प्रदान गर्ने स्थिर र सहयोगी नीति वातावरण सिर्जना गर्नु महत्त्वपूर्ण छ।

यी चुनौतीहरू नेभिगेट गर्न रणनीतिक योजना, सरोकारवालाहरू बीचको सहकार्य, र नवीन समाधानहरू अपनाउनुपर्छ। यी समस्याहरूलाई सम्बोधन गरेर रासी सोनारी नगरपालिकाले स्थानीय किसानहरूको दिगो विकास र समृद्धि सुनिश्चित गर्दै आफ्नो कृषि क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक र लचिलोपन बढाउन सक्छ।

अनुसूची ५: कारण र प्रभाव विश्लेषण

रासिसोनारी गाउँपालिकाले सुरक्षित उत्पादन गर्न र राम्रो उपयुक्त कृषि र खाद्य प्रणाली कृषि उत्पादन निर्माणमा सामना गर्नुपरेको चुनौतिहरूको मूल कारणहरू बुझ्न फिशबोन एनालिसिस वा इशिकावा विश्लेषण प्रयोग गर्न सकिन्छ, उपकरणको बारेमा एनेक्स हेर्नुहोस्। यो फिशबोन रेखाचित्र विभिन्न स्थान र समयमा विभिन्न फोकल समूहहरूसँग सहभागी समूह छलफलमा आधारित छ। विश्लेषणले कृषि विकासका चुनौतिहरूलाई छवटा मुख्य क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गर्न सक्छस् व्यक्ति, प्रक्रिया, मेसिन, सामग्री, वातावरण र व्यवस्थापन।

कृषि विकासका जनतासँग सम्बन्धित कारणहरू :

- सुरक्षित तरकारी उत्पादन अभ्यासहरू बारे किसानहरूमा प्राविधिक सीप र ज्ञानको कमी
- आधुनिक कृषि प्रविधिहरूमा किसानहरूको लागि अपर्याप्त प्रशिक्षण र शिक्षाको अवसर
- सुरक्षित तरकारी उत्पादनको महत्त्वबारे किसानहरूमा सीमित चेतना
- सरकारी निकायहरूद्वारा कृषि अभ्यासहरूको अपर्याप्त अनुगमन र मूल्याङ्कन

कृषि विकासको प्रक्रियासँग सम्बन्धित कारणहरू :

- सुरक्षित तरकारी उत्पादनको लागि मानक सञ्चालन प्रक्रिया (SOPs) को अभाव
- गुणस्तरीय बीउ र अन्य इनपुटहरूमा सीमित पहुँच
- अपर्याप्त सिंचाई सुविधा र पानी व्यवस्थापन अभ्यासहरू
- फसलपछिको ह्यान्डलिङ र भण्डारणको खराब अभ्यास

कृषि विकासको मेसिन सम्बन्धी कारणहरू :

- आधुनिक कृषि औजार र मेसिनरीमा सीमित उपलब्धता र पहुँच
- कृषि अभ्यासहरूमा यान्त्रिकीकरणको न्यून अवलम्बन
- कृषि उपकरणहरूको लागि अपर्याप्त मर्मत र मर्मत सेवाहरू

कृषि विकासका सामग्री सम्बन्धी कारणहरू :

- उच्च गुणस्तरको मल र कीटनाशकहरूको सीमित उपलब्धता
- परीक्षण नगरिएको विषादी र मलको व्यापक प्रयोग
- सिंचाई उद्देश्यका लागि दूषित पानीको प्रयोग

कृषि विकासको वातावरण सम्बन्धी कारणहरू :

- जलवायु परिवर्तन र कृषि उत्पादकत्वमा यसको प्रभाव
- रासायनिक मल र कीटनाशकको अत्यधिक प्रयोगका कारण माटोको क्षय
- पानीको अभाव र खराब पानीको गुणस्तर

कृषि विकासको व्यवस्थापन सम्बन्धी कारणहरू :

- कृषि अभ्यासहरूको लागि अपर्याप्त सरकारी नीति र नियमहरू
- कृषि क्षेत्रमा सरोकारवालाहरूबीच सीमित समन्वय र सञ्चार
- सुरक्षित तरकारी उत्पादन अभ्यासहरूको लागि अपर्याप्त अनुगमन र नियमहरूको कार्यान्वयन

अनुसूची ६ : व्यापार मोडेल क्यानभास

स्थानीय तहको सरकार र कृषि विकास कार्य योजनामा लागू गर्दा, छः ऋ ले सफल कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने मुख्य घटक र गतिविधिहरूको पहिचान र संरचना गर्न मद्दत गर्न सक्छ। यहाँ यो कसरी लागू गर्न सकिन्छ :

१. **मूल्य प्रस्ताव** : स्थानीय सरकारले आफ्नो कृषि विकास कार्य योजना मार्फत प्रदान गर्न चाहेको मूल्य परिभाषित गर्न आवश्यक छ। यसमा कृषि उत्पादकत्व सुधार, दिगो कृषि अभ्यास प्रवर्द्धन, किसानहरूको लागि बजार पहुँच बढाउन, वा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्ने जस्ता पक्षहरू समावेश हुन सक्छन्।
२. **ग्राहक खण्डहरू** : कृषि विकासमा संलग्न विभिन्न सरोकारवालाहरू, जस्तै किसानहरू, कृषि व्यवसायहरू, स्थानीय समुदायहरू र उपभोक्ताहरू पहिचान गर्न आवश्यक छ। तिनीहरूको आवश्यकता र प्राथमिकताहरू बुझ्दा दर्जी हस्तक्षेपहरू र पहलहरूलाई तिनीहरूको विशेष आवश्यकताहरू सम्बोधन गर्न मद्दत गर्नेछ।
३. **च्यानलहरू** : सञ्चार, पहुँच, र सेवा वितरणको लागि सबैभन्दा प्रभावकारी च्यानलहरू निर्धारण गर्नु महत्त्वपूर्ण छ। यसमा कृषकहरूसँग तालिम कार्यक्रमहरू, कृषि विस्तार सेवाहरू स्थापना गर्ने, सूचना प्रवाहका लागि अनलाइन प्लेटफर्महरू सिर्जना गर्ने वा स्थानीय संस्थाहरूसँग साझेदारी निर्माण गर्ने समावेश हुन सक्छ।
४. **मुख्य गतिविधिहरू** : कृषि विकासको लागि आवश्यक कार्यहरू र पहलहरू पहिचान गर्न आवश्यक छ। यसमा कृषकहरूलाई प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने, वित्तमा पहुँच सहज बनाउने, अनुसन्धान र नवप्रवर्तनलाई प्रवर्द्धन गर्ने, बजार सम्बन्ध स्थापना गर्ने र नियामक उपायहरू लागू गर्ने समावेश हुन सक्छ।
५. **स्रोत-साधनहरू** : आवश्यक स्रोतहरू, जस्तै वित्तीय, मानव, र प्राविधिक, पहिचान महत्त्वपूर्ण छ। यसले कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक लगानी निर्धारण गर्न मद्दत गर्दछ, र विभिन्न गतिविधिहरूको लागि पर्याप्त स्रोतहरू छुट्याएको सुनिश्चित गर्दछ।
६. **साझेदारी** : अन्य सरकारी निकायहरू, गैर(सरकारी संस्थाहरू, अनुसन्धान संस्थाहरू र निजी क्षेत्रका संस्थाहरू लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यले कार्य योजनाको प्रभावकारिता बढाउन सक्छ। छः ऋ ले सम्भावित साझेदारहरूलाई हाइलाइट गर्न सक्छ र यी सहकार्यहरूको प्रकृति संरचनामा मद्दत गर्न सक्छ।

७. **लागत संरचना** : प्रभावकारी स्रोत व्यवस्थापनको लागि विभिन्न गतिविधि र हस्तक्षेपहरूको लागत प्रभावहरू बुझ्न महत्त्वपूर्ण छ। यसले स्थानीय सरकारलाई उचित रूपमा बजेट विनियोजन गर्न र सम्भावित प्रभावका आधारमा लगानीलाई प्राथमिकता दिन सक्षम बनाउँछ।
८. **रणनीतिक कार्य योजना प्रक्रियाको क्रममा व्यापार मोडेल क्यानभास परिप्रेक्ष्य हुनु धेरै कारणहरूको लागि महत्त्वपूर्ण छ:**
९. **व्यापक विश्लेषण** : BMC ले कृषि विकास कार्य योजना भित्रका विभिन्न घटक र अन्तरसम्बन्धहरूको समग्र दृष्टिकोण प्रदान गर्दछ। यसले खाडलहरू, निर्भरताहरू, र सुधारको सम्भावित क्षेत्रहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्दछ।
१०. **पडिक्तबद्धता र फोकस**: BMC ले कार्य योजनाको लक्ष्य र गतिविधिहरू बीच पडिक्तबद्धता सुनिश्चित गर्दछ। यसले वांछित परिणामहरू प्राप्त गर्न सबैभन्दा बढी योगदान गर्ने मुख्य तत्वहरूमा ध्यान केन्द्रित गरेर प्रयासहरू, स्रोतहरू, र हस्तक्षेपहरूलाई प्राथमिकता दिन मद्दत गर्दछ।
११. **सञ्चार र सहयोग** : BMC को दृश्य प्रकृतिले सरोकारवालाहरू बीच प्रभावकारी सञ्चार र सहयोगलाई सहज बनाउँछ। यसले रणनीतिक आशय, मूल्य प्रस्ताव, र प्रमुख कार्यहरू संलग्न सबै पक्षहरूलाई साझा समझ र सहयोगलाई बढावा दिन मद्दत गर्दछ।
१२. **अनुकूलन र पुनरावृत्ति** : BMC ले कार्य योजना प्रक्रियामा लचिलोपन र पुनरावृत्तिको लागि अनुमति दिन्छ। यसले स्थानीय सरकारहरूलाई विभिन्न दृष्टिकोणहरूको सम्भाव्यता र व्यवहार्यता मूल्याङ्कन गर्न, प्रतिक्रिया र बदलिँदो परिस्थितिहरूमा आधारित समायोजन गर्न र रणनीतिलाई निरन्तर परिष्कृत गर्न सक्षम बनाउँछ।

स्थानीय सरकारको स्तरमा कृषि विकास कार्य योजनामा व्यावसायिक मोडेल क्यानभास लागू गर्नले व्यवस्थित र व्यापक दृष्टिकोण सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्दछ। यसले रणनीतिक सोचलाई बढाउँछ, प्रभावकारी स्रोत विनियोजनलाई बढावा दिन्छ, र दिगो कृषि वृद्धि र विकासलाई ड्राइभ गर्न सक्ने पहलहरूको कार्यान्वयनलाई सहज बनाउँछ।

व्यापार मोडेल क्यानभास एक रूपरेखाको रूपमा, राप्ती सोनारी गाउँपालिकाका सरोकारवालाहरूले प्रभावकारी रूपमा कृषि उत्पादकत्व बृद्धि गर्न र यस क्षेत्रमा दिगो विकासको लागि पहलहरू योजना र कार्यान्वयन गर्न सक्छन्।

सन्दर्भ स्रोतहरू

Amason, A. C., & Ward, A. (2021). *Strategic management: from theory to practice* (Second Edition). Routledge/Taylor & Francis Group.

Hutchins, D. C. (2008). *Hoshin Kanri: the strategic approach to continuous improvement*. Gower.

Johnson, M., & Flaherty, K. (2010). *Strategic analysis and knowledge support systems for agriculture and rural development in Africa: translating evidence into action*. International Food Policy Research Institute.

Lamorte, B. (2022). *The OKRs field book: a step-by-step guide for objectives and key results coaches*. Wiley.

Lillrank, P., & Kanō, N. (1989). *Continuous improvement: quality control circles in Japanese industry*. Center for Japanese Studies, the University of Michigan.

Osterwalder, A., Pigneur, Y., & Clark, T. (2010). *Business model generation: a handbook for visionaries, game changers, and challengers*. Wiley.